

..... ఈ నంపు టీ లో.....

1. ప్రేమా పెండ్లి	1
2. పెళ్లి వరతులు	24
3. వరాన్వేషణ	31
4. అనూయ	38
5. దూరపాలోచన	44
6. శాస్త్రీ - రావు	50
7. ముందరికాళ్లకు బందం	57
8. కారుకోసం	61
9. కాంప్లి మెంటరీ టెక్నెట్టు	68
10. వసుంధరా విశ్వాసం	74
11. తండ్రివాటా	80
12. అంతరం	86
13. అవతారాలు	96
14. కష్టార్జితం	102
15. మారిపోయిన పిల్లాడు	109

Printed at the Press of the Government of Madras, Madras, India.

డి. కె. ఎం. ప్రెస్,
గవ్వరపేట: విజయవాడ
అక్టోబరు — 1953

Published by the Government of Madras, Madras, India.

‘ప్రేమూ పెండ్లి’

“వృషమరాలు పుట్టిందన్న ఆనందంతో పాటు జన్మనక్షత్రం మనిది కాదన్న అదటుకూడా జనించింది మా అమ్మకి. నరసింహంగారిని కనుక్కుంటే అమ్మమ్మ గండం అని చెప్పాడేమో అని తోస్తోంది. పోనీ, పెద్దది కదా... అవిడ చెప్పినట్లు పీటలమీద కూర్చుని ఆ కాస్త శాంతి అయిందని పించకూడదా?” అంది బాలెంతరాల్సిన సౌభాగ్యమ్మ ముగుడుతో.

“నీక్కూడా పిచ్చేనా ఏమిటి? బ్రహ్మిగాళ్ళు మేకల్లా అరుస్తూంటే ఆ పొగలో ఘంటలు తరబడిని, ఎందుకోసమో తెలియకుండా ఎందుకూ పీటలమీద కూర్చోడం? మీ అమ్మకేమీ భయంలేదులే!”

“పీక్కుతింటూన్న అశుమానాన్ని నివారణ చేసుకోడానికే పీటల మీద కూర్చోడం.”

“అల్లాగెతే, గోజూ లక్ష అశుమానాలుంటూనే వుంటాయి. అవన్నీ నివారిస్తూ కూచోడమేనా మనపనీ? తొలిచూలు పిల్లగనక ఆనందంగా కావలిస్తే మన ఊరువెళ్ళక నలుగుర్నీ ఎరుగున్నవాళ్ళని పిలిచి, ఓ టీపార్టీ ఇద్దాం.”

“మనం ఊరు వెళ్ళేక సరే మీరు చెప్పినట్లు చెయ్యవచ్చు. కాని ఓ మాటు పీటలమీద కూర్చుని క్రొత్తబట్టలతో లేస్తే మా అమ్మ చూసి అనంగిస్తుంది. పనిలోపని నామకరణంకూడా చేసేయ్యొచ్చు. మావాళ్ళు ఎరుగున్న నలుగుర్నీ భోజనాలకి పలుచుమని ఆనందిస్తారు.”

“నామకరణాని కిక్కడ శాంతి చేసుకోక్కర్లేదు. అవధానకీ కట్నం ముట్టచెప్పి, టియ్యంమీద అక్షరాలు వ్రాస్తేనేకాని నామకరణం అవదా ఏమిటి? ఆ టీపార్టీనాడే రంగయ్యనాయుడుగారిచేత ఒక ప్రార్థన చేయించి, పేరు పెట్టించొచ్చు.”

పురుషోత్తం ముఖంకేసి ఓ చూపు చూసింది సౌభాగ్యమ్మ. వారింప దంపల్ల ప్రయోజనం లేదని ఊహించింది.

మరునాడు పురుషోత్తం పురుషోత్తం “భాగ్యం, ఇవాళ ఇంట్లో కాఫీ కావడానికి తీరుబడి లేనట్లుగా ఉంది. హోటలుకు పోయొద్దునా?” అన్నాడు.

“ఇల్లారండి ఒక్కమాటు” అని వినపడింది సౌభాగ్యమ్మ కంఠస్వరం. పురుషోత్తం బాపలికి వెళ్ళేడు. సౌభాగ్యమ్మ అగుపించలేదు అతనికి మొదట. ఎర్రకాలువా తెరగా అటూహదూ ఇటూహదూ పట్టుకుని భోవ మరదులిద్దరూ నిలబడ్డారు. నూనెతోనిండిన మూకుడొకటుం దక్కడ.

పురుషోత్తం మాట్లాడలేదు. “పీటమీద కూర్చుని ఒక్కమాటు నూనెలో చూడండి” అంది సౌభాగ్యం. “నాన్ సెన్సె” అన్నాడు పురుషోత్తం అవమానించ బడినవాడిలా. భోవమరదుల ముఖాల్లో రక్తం లేదు. నీతమ్మగారు అల్లడికి అగుపించకుండా ప్రక్కకు తప్పుకుంది. “అదిగో, ఇదిగో, అమ్మాయిని చూడండి నిద్రలో ఎల్లా నవ్వుతోందో. త్వరగా! త్వరగా చూడండి!” అంది సౌభాగ్యం. పురుషోత్తం అప్రయత్నంగా పీటమీదికి మోకాళ్ళపైని వంగేడు. అతనికి ప్రతిబింబం అగుపడింది. “ఉత్తది నవ్వులేదు ఏమీలేదు!” అన్న మాటలు వెలువడ్డాయి అతని నోటమ్మట. తెర లాగేశారు మరదులు. “అస్తమానూ నవ్వుతోనే ఉంటుంది. ఈమాటు చూపిస్తా!” అని సౌభాగ్యమ్మ పిల్లని తీసుకుని పీటమీదనుంచి లేచింది.

పురుషోత్తం దగ్గనుంచి ఉత్తరాలమీద ఉత్తరా లూస్తున్నాయి. సౌభాగ్యమ్మనీ పిల్లనీ పంపమని. పురుషోత్తం శుద్ధినాడే తల్లి పిల్లలను తీసుకు వెడదామని వచ్చాడు. నీతమ్మగారప్పడు “పుంజన్మ ఎత్తింది. నాలుగు పద్యాలు వంటపట్టాక తీసుకువెడుదుగాని” అంది. “వీలేదని కొంచెం పట్టు పట్టాడు. కాని సౌభాగ్యమ్మ “నే నిప్పుడొస్తే మీ హస్తపాకం చూపించ వలసాస్తుందేమో!” అనే చిన్న సమస్యను వదిలేత్యడంవల్ల అత్తగారిమాట తీసివెయ్యకుండా వెళ్ళాడు పురుషోత్తం అప్పుడు. మూడోనెల రావడం.

తోనే మంచిలో చూసి, సీతమ్మగారు సాగ్యమన్ని ప్రయాణం చేసింది. బండి ఎక్కుతుంటే, ఆ యిల్లాలు కూతురుదగ్గరొచ్చి, నిమ్మళంగా “అమ్మదూ, ఆ తొమ్మిదో రోజున నీకు వచ్చిన దడ చూసి హడలి పోయాను. ఆ వెంకటరమణసూరి దయవల్ల బ్రతికావు. ఉపేక్ష చెయ్యక తిరుపతి వెళ్ళి మొక్కు చెల్లించుకోండి” అంది “అల్లాగే నమ్మా” అంది సాగ్యమన్న. “గుళ్ళో దేమడని కొలిచే రాతికీ, గుమ్మంక్రింద మెట్టుగా ఉపయోగించే రాతికీ భేదమేమిలేదనే భర్తగారు తిరుపతి ప్రయాణాని కొప్పకుంటారా?” అని నునస్సులో ఆమె అనుకుంటుండగానే, అన్న పద్యనాథం “పోనియ్ బండి” అన్నాడు. చక్రాలు కదిలిపోయాయి. సీతమ్మగారికి కన్నీరడమైంది. “చంటిపిల్లతో సుఖంగా అది వెడుతుంటే కంటతడి కూడ”దని చెంగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ సీతమ్మగారు లోపలికెళ్ళి పోయింది.

3

ఇన్స్టిట్యూషన్ కవర్లమీద ఎడ్రసులు రాయడం ముగించి, అతిథుల లిఫ్టుతో పాటు వాటిని నాకరు కుర్రవాడికిచ్చి, పురుషోత్తం వంటింటి దగ్గర కొచ్చాడు.

“నీ ఉద్దేశమేమిటో తేల్చుకుందు” అన్నాడతడు బాధ్యతో.

“దీనికింత ఆలోచనెందుకండీ మీ అమ్మగారి పేరు పెట్టక?” అంది తొలిచి పట్టుకొచ్చిన పెద్ద సత్తుగిన్నెలో పెరుగుపోస్తూ, ఆమె.

“మీ అమ్మ పేరే పెడదాం” అని నాచే అనిపించడానికి కాబోలు ఇల్లా అనడం?”

“కాదండీ మా అమ్మ పేరు ఎల్లాగా పెట్టమనసు మా అమ్మ పేరు. కంటే ముందుగా చచ్చి స్వర్గసురాలైఉన్న అత్తగారి పేరు పెట్టాలి. అని లోకాచారం, ముందు ముందు అవకాశంఉంటే మా అమ్మ పేరెల్లాగా పెడతాం.”

“సింగినాదం. లోకాచారమేమిటి? ప్రతిదానికీ ‘ఆచారం ఆచారం’ అంటావు.”

“అచారంమాట అల్లా ఉంచండి. పెద్దవాళ్ళకేరు పెట్టడం ఉండే వాళ్ళమీదఉన్న ప్రేమ, గౌరవం తెలియ చెయ్యడం అన్నమాట.”

“మా అమ్మకేరు పెట్టకపోతే అవిదమిద గౌరవం లేదన్నమాటేనా ఏమిటి? మేరు పెట్టినంత మాత్రం ఉమా—ప్రేమ, గౌరవం కాబోతాయి కాబోలు!”

“సరే, అల్లాగయితే ఏదో అలోచించి పెట్టేయ్యండి”

“ఇంతకంటే ఏమీ తోచలేదన్నమాట.”

“నే వెనుచెప్పినా మీరు నచ్చదు...పోనీ పార్వతీదేవి కేరో, లక్ష్మీదేవిపేరో పెడితే?”

పురుషోత్తం అలోచించాడు. “పార్వతి” అనేది మూడక్షరాల పదం. రెండక్షరాలకంటే ఎక్కువ ఫేషన్ కాదు. “లక్ష్మీ” అంటే బాగుంది. కానీ కేరు క్రమంగా “లచ్చమ్మ” అని వాడుకలోకి వస్తుంది. “ఇందిరా లోకమాత నూ రమా మంగళదేవతా” ఇందులో రెండక్షరాలమాట “రమా” కానీ ఇంతకీ “లక్ష్మీ” అనే అర్థం రావాల నెక్కడుంది? ఇంకా లక్ష కేర్లున్నాయి. “ఉమా కాశ్యాయనీ గౌరీ కశ్యాణి సర్వమంగళా!” “వాణి” కూడా మంచిపేరే...ఇల్లా అనుకుంటూ చటుక్కుని అనుకుంటూ న్నదాని విమర్శించుకున్నారు. “ఇదేమిటి తెలివితక్కువ? దేవతలపేర్లే పెట్టాలనుకోవడమేమిటి? ఇదొక మూఢాచారానికి వశం అవడమన్నమాట” అందుచేత ఆ తలంపు మారిపోయింది ఆయనలో. “సావిత్రి, చంద్రమతి, లోపాముద్ర, సుకన్య...” ఈ జాబితా ఏకరు పెట్టుకున్నాడు. ఈ పేర్లన్నీ పెద్దవిగానే తోచాయి. అంతేకాకుండా, ఈ కేర్లు పెట్టడంలో అర్థమేమిటి? వాళ్ళంతా ఆదర్శ స్త్రీలనా? వీళ్ళంతా పుక్కిటి పురాణాలలో వాళ్ళేగా. ఆ చరిత్రలు యధార్థం అవుతేగా అల్లాంటి స్త్రీలున్నారనుకోడానికి? “సుకీల, సరోజినీ”...పోనీ, “ఝూన్సీ” ఎల్లాగుంటుంది? ఫస్టుగా ఉంటుంది. కానీ ఈ కేరు చాలామంది పెట్టేశారు...ఎన్నివిధాల అలోచించినా అలోచించినా పురుషోత్తమానికి కూతురుకి ఏ కేరు పెట్టాలో తేలిందికాదు. “నీ మొహం నిన్నేమి సలహా అడిగినా యింతే...” అంటూ పైకి వెళ్ళాడు ఆ యజమాని.

వేదవేదాంగాలు కాస్తాల్సిన చరిత్ర, ఘోరమైన తపస్సుకూడా చేసి, నిఖిల మనోరథుడైన సిద్ధార్థుడు తుదకు అశ్వత్థవృక్షం క్రిందకు వచ్చి బుద్ధు

డైనట్లు, పురుషోత్తం, వంటింటిగర్గర మెదడుతో ఎంతో కుస్తీపట్టి లాభం లేక మిద్దెమీదికెళ్లి ఒక్క నిమిషం ఆలోచించి సిద్ధార్థశయాశ్రమం కొలంబస్ ఆమెరికాను కనిపెట్టినప్పుడు అతడు పొందిన సంతోషానికి చెటింపు ఉట్ల సంతో గబగబా క్రిందకొచ్చి “సాగ్యం!” అన్నాడు పురుషోత్తం.

“ఏమండీ?”

“మన అమ్మడు మూర్తిభవించిన మన అశ్వోన్యాసుగాగం. దీనికి “ప్రేమ” అని పేరు పెడదాం. “ప్రేమా” అని పిలుచుకోవచ్చులే. ఊ?”

సాసాగ్యయ్య తలెత్తకుండానే, “బాగానే ఉందండీ” అంది.

సాసాగ్యయ్య “అనెడ్యుకేటెడ్” అయినా తాను చెప్పిన వచనాల్లో ఉండే పరమాధ్యాన్ని సూక్ష్మంగా గ్రహించగలిగినందుకు సంతోషిస్తూ పురుషోత్తం సంతృప్తి గనపరిచాడు.

౪

పురుషోత్తం భోజనం చేస్తున్నాడు. “ఏమండీ?” అంది సాసాగ్యం.

“ఏం?”

“ఉత్తం వచ్చింది మావాళ్ళ దగ్గరనుంచి చూశారా?”

“లేదు. ఏమిటి విశేషాలు?”

“మా రామానికి కార్యమట.”

“ఊహా!”

పురుషోత్తం మాట్లాడకుండా భోజనం చేస్తున్నాడు. కర్తవ్యం ఎరుగున్నది గనుక సాసాగ్యం “మనల్ని అందరినీ బయలుదేరి రమ్మన్నారా” అంది.

“అందుచేత ఇప్పుడు బయలుదేరుతా నంటావేమిటి?”

“వెళ్ళక్కర్లేదు మరి? మావాళ్ళ యింట్లో ఇక యిప్పట్లో జరిగే శుభకార్యం ఏమీలేదు.”

“చెళ్ళమీదా, పడవలమీదా ఈ వేసవికాలంలో వ్యయప్రయాసలతో ఎందు కంత దూరం వెళ్ళడం?”

“వ్యయప్రయాసలని ఊహకుంటే బాగుంటుందా? వెళ్ళకపోతే ఎల్లాగ? చెల్లెలి కార్యం అవుతోన్నప్పుడే వెళ్ళకపోతే ఇంకెప్పుడు పుట్టింటి కళ్ళడం?”

“మీ చెల్లెలి గర్భదానానికి నువ్వెందుకూ? మనలో ఉండే గొప్ప “మ్యాసెస్సు” ఇదే. ఒక పిల్లకి శోభనం అవుతూంటే పదిమందీ చేరి మాడా విడిచేసి నానాగల్లంతూ చెయ్యడం దెబ్బబాడుకోవడం... ఇంతకీ ఇప్పుడిప్పుడే స్కూలుకు వెళ్ళిరావడం ఆలవాటవుతోంది ప్రేమాకి. ఇప్పుడు దాన్ని తీసుకుపోతే “ఇదిగో అదిగో” అని ఎల్లాగనా తిరిగి రావడానికి పదిహేను రోజులు పడుతుంది. ఈ పదిహేనురోజులూ అడ్డగాడిదల్లాగ తిరిగే ఆ పిల్లలతో కలుస్తే ఇంక దానికి స్కూలుమాట చెప్పక్కర్లేదు.”

“దూరాన్ని పడున్నాము. ఎప్పుడో ఇల్లాంటి సందర్భాల్లో తప్ప ఇల్లు కదలడమే పడదు. ప్రేమా పుట్టిత తర్వాత ఏ శుభకార్యం నే చూడే లేదు. అల్లాంటి సరదాలేమీ తీరలేదు.”

“శుభకార్యాలు చూడడం సరదా అవుతే, నాయుడుగారి తమ్ముడు కూతురి వెళ్ళి. ఇన్స్టిట్యూషన్లో చదువు. దగ్గరకూడాను, వెళ్ళిరా.”

“చెల్లెలికి శోభనం అవుతే వెళ్ళడం మానేసి, నాయుడుగారింటో నేనాకాదు, ఆయన తమ్ముడింట్లో వెళ్ళి కా వెళ్ళడం?” అనుకుంది మనసులో సాభాగ్యం.

“ఆయనకి దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం. పలుకుబడున్నవాడు. పెద్ద ఫాయాలోవాడు. కావాలిస్తే నీ చాదస్తానికి సరిపడేట్లుగా టిఫినువగైరా లన్నీ నీకు బ్రాహ్మలింట్లోనే ఏర్పాటు జరుగుతుంది.”

“దేవస్థానం” అనేటప్పటికి సాభాగ్యముకి వశ్యు యుక్లమన్నట్లు తోచింది. “అకాపతి వెంకటరమణా, నీ దర్శనం చేయిస్తానని మా అమ్మ, ఈ పిల్లపుట్టినప్పుడు—అంటే అప్పుడే ఏడేళ్ళయింది— మ్రొక్కుకుంది. నీ దర్శనభాగ్యం నే నెంత ప్రయత్నం చేసినా లభించలేదు. నేడప్రయత్నంగా నిన్ను చూసేమార్గం లభిస్తోంది.”

“అప్పుడే కునికిపాట్లాడున్నా యేమిటివేళ?” అన్నాడు పురుషులైతం పరధ్యావంలూ ఉన్న సాభాగ్యాన్ని చూసి.

“దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం అన్నారు, ఏమిటండీ అది?”

“తిరుపతి దేవాలయానికి రచ్చే ఆదాయం, అయ్యే వ్యయం తెలిపే లెఖల్ని సరిచూడడం.”

విగ్రహారాధనను దూషించే కుటుంబంలా వాడికి, వెంకటేశ్వర భగవానుని జమాఖర్చులు చూసే ఉద్యోగం అవదం కొంచెం అసభ్యంగా తోచిందామెకు.

2

“మాటన్నా నుకదా, అని తీసుకొస్తే ఇల్లా వేపుతున్నావు నన్ను. పెళ్ళి చూశాం. వచ్చిన పనయింది. సాయంత్రానికి ఇంటికెళ్ళకపోతే ఎల్లాగ ? రేపు సోమవారం బడికదా ప్రేమాకి ? పైగా నా ఆఫీసు” అన్నాడు పురజోతం.

“క్రింద తిరుపతి కొచ్చినవాళ్లు కొండమీద కెళ్ళకుండా పోతారా ఎవరైనా ? ఇది వేపడమా ?”

“ఏడుమైళ్ళెక్కాలి. అంగులూ మోకాలి పగవతంట ! అదెక్కుతే మజా తెలుస్తుంది.”

“నవవలేకపోతే డోలీలు కట్టించుకోవచ్చు ?”

“బ్రతికుండగానే నరవాహనమా ?”

“ఎప్పుడూ ఇలాటిమాటలేనండీ మీరు ? చెన్నపట్టణంలో, రిక్తా లెక్కి పెళ్ళివాళ్ళేకాదూ చాలామంది ? వాటికంటే తీసిపోయిందా ఏమిటి డోలీ ?”

“అయిగో, వాదించడం అంటే ఘట్టు. ఆతర్కమే వద్దంట.”

“వ్యవహారం చెడిపోతోందనుకుంటే సాగొగ్గమ్మ. “తిర్కం కాదండీ, కొండమీద చూడవలసిన ప్రకృతి వైచిత్ర్యాలు చాలా ఉన్నాయిట ! పాపనాశం అనేచోట ఒక జలపాతం ఉందిట ! ఆ ప్రదేశం అంతా మనోహరంగా ఉంటుందిటండీ...నాకేం తెలుసు ! ఇదంతా నాయుడుగారు ఎవరితోనో చెబుతోంటే విన్నా నిందాక..”

“అల్లాగతే వాళ్ళెవరైనా వెసుతూంటే వెళ్ళు. నేనుమాత్రం ప్రయాణ పడదలచుకోలేదు. సాయంత్రాని కొచ్చేయి...జాగ్రత్త. నేనీ

రైలులో వెడతాను. పోనీ ప్రేమానుకూడా తీసుకెడితేనేం నాతో రేపూ ? ఎందుకూ స్కూలు చెడగొట్టడం ?”

ఈ మాట వినేటప్పటికి సాభాగ్యమృతి ఏమీ తోచిందికాదు. తాను రాకపోవడం సరిగదా, పిల్లనుకూడా రానియ్యనంటున్నాడు భర్త. “నేనూ వెడతాను అమ్మతో” అంది ప్రేమా. సాభాగ్యమృతి ప్రాణాలు లేచా చ్చాయి. “సరే” అన్నాడు పురుషోత్తం బయలుదేరుతూ. “నేషనుకి కారు పంపడం మరచిపోకండి” అంది సాభాగ్యం.

పాపనాశనం జలధారదగ్గరున్న ప్రకృతివైచిత్రాలు చూడడానికి బయలుదేరినవాళ్లతో చాటు, సాభాగ్యం, ప్రేమా వెళ్ళారు కొండమీదికి. ఆలయప్రాంతాలకు జేరుకున్నాక, సాభాగ్యమృతి “ఏమిటో అనుకున్నా ! బడలికగావుంది ఈ సత్రములో విశ్రాంతి తీసుకుంటూ ఉంటా. మీరు నాలుగుచోట్లా తిరిగిరండి” అని వెనక దిగడింది పిల్లతో. అనంతరం ప్రేమాను తీసుకుని దేవాలయంలోకెళ్లి, మెడలో పసుపుకొమ్ము కట్టుకుని మంగళసూత్రము దేవుని కర్పిని ఓ నమస్కారం పెట్టింది.

అచుకున్న వేళకి మరునాటి మధ్యాహ్నానికి తల్లి పిల్లా ఇంటికి చేరు కున్నారు, కొనుక్కున్న చందన బొమ్మలూ, ఇత్తడి సామగ్రి పట్టుకుని.

౬

“ప్రేమా, పడుకోవమ్మా పదిగంట లవొచ్చింది జబ్బుకూడా అల్లా అల్లా మేలుకుని చదువుతే” అంటోంది సాభాగ్యమృతి.

“పగలు చదువుతే చాలమ్మా, రాత్రిళ్లు మేలుకు చదువక్కర్లేదు. కావలిసినై ఇంకా తెల్లవారగ్లటలేచి చదువు.”

“మీకేం ? ఊరికే, పడుకోవమ్మా మని చంపుతారు. వాళ్ళ కారడ ఎలాగ ప్రయత్నం చేస్తోందో తెలుసా ఫస్టుమార్కు కొట్టెయ్యడానికి ? ఒక్కమాటైనా అప్సల్లోలో ఫస్టుగా రావాలనుకుంటుంది... అవును కాని క్వడ్రెటిక్ ఈక్వేషన్ ఇచ్చి దాని రూట్స్ ఈక్వల్ అన్న కండిషన్ ఇచ్చి, సీ వాల్యూ కనిపెట్టమన్నాడు. అప్పుడు సిస్క్వేర్ ఈస్ ఈక్వల్ ఘోర్ యేసీ అన్న పద్ధతిలోనేనా చెయ్యడం ?”

పిల్ల అడుగుతూన్న చివరయం చిల్లికి తెలిచులేదు. కాని ఆ విశాల సేత్రాలతో ప్రేమా, తిండి ఏం చెప్పడాలో అని ఆశయం బుర్రంపై చూస్తోంటే ప్రత్యక్షమౌతోన్న ఒక విశేషముగాని గమనిస్తూ సొగ్గ గొమ్మ నిలబడిపోయింది. లెక్కచెప్పి 'ఇంక పనుకో' అంటూ పురుషోత్తం ఈవలకొచ్చాను. పురుషుణ్ణి వెంటపెంచి సొగ్గగొమ్మ.

“ఏమండీ, ఊరికే ఇలా ఉండేడు చేస్తున్నారు? పిల్ల ఏమోజుకొంటా ఎదగడం చూడటంలేదూ?”

“అందులో ఆశ్చర్యమేముంది? పిల్లలు ఎవరూ మరి?” అన్నాడు పురుషోత్తం టక్కరితనంగా.

“అందులో పెద్ద ఆశ్చర్యం ఉందని నే చెప్పటంలేదు. చక్కని సంబంధం ఒకటి చూడవలసికాలం వచ్చిందని చెబుతున్నా” అని కొంచెం కోపాన్ని తెలియచేస్తూ.

“అంటే?”

సొగ్గగొమ్మకి ప్రాణం విసిగింది. “అంటే? అంటారేమిటి? గోవగా ఎదిగింది పిల్ల లేదో ఎల్లంకో చుట్టుని పెద్దదై ఉంటుంటుంది.”

“ఉంటుంటుందాని మీరపడి కొట్టడకదా నిన్ను? అల్లాగయితే, ప్రమాదమేమో జేయకదా?” అన్నాడు పురుషోత్తం.

సొగ్గగొమ్మ ఏమో చెప్పలేక ఉంటుంది. ఆయనకి “మీరేం తెలుస్తాయండీ ఆదదాని బాధలు? చిల్లికి వెలగాటూ, ఎలక్కి ప్రాణవంకటం క్రింద ఉంది మన సంభ్రావణం ఏం చెప్పగా జేకొనిగొంకింద తోనేస్తేల్లగా?” అంది. ఆ ముగిలో ఉన్న సైన్యాలని కనిపెట్టాడు పురుషోత్తం. “ఎందుకీ ఆనవసరం అయి ఆడుతా? చక్కగా సరైన ఉత్సాహంతో చనువుకుంటూంది. నూలుపైసల్లోకి వచ్చింది. అలాంటి ప్రేమానికి కేవలం చనువు చెడకట్టడం ఏమిటి? ‘పెద్దనెపోతుండేమో చుట్టుని?’ అన్న భయం ఎందుకూ? చెప్పిపట్టించోకూడా ఎందుకూ ఈ భయాలు? ఏమి గ్రాహిత పిల్లల్ని ఎంతమందిని చూడడంలేదూ మనం పెట్టించుకుంటా ఉన్న వాళ్ళని?” అన్నాడు.

“ఈ ఊళ్ళో పెళ్లికాకుండా పెద్దవాళ్ళయిన పిల్లలు ఉన్నారే, వాళ్ళని పెళ్లి చేసుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్నవాళ్ళు ఉన్నారు. కాని మనం

వాళ్ళలో ఎవరూ లేరు. మనకి మల్లేశే ఈ ఊళ్ళో సీరపడి ఉండిన మన వాళ్ళ కుటుంబం ఏదైనా ఒకటుండి, వాళ్ళల్లో ఈడైన కుర్రవాడుంటే పెళ్ళి పెద్దదయాకే చెయ్యొచ్చు. కాని అట్లాంటివాళ్ళేవళ్ళూ లేరు. అందు చేత తొందరపడాలి.”

“ప్రేమా బి. ఏ. ప్యాసవనియ చెప్తుతాను! దాని సౌందర్యం చదువూ చూసి, కళ్ళకద్దుకుని పెళ్ళిచేసుకునేవాళ్ళు లక్షమందున్నారు. మన కాపులో కాకపోతే అన్యకాఖాయిరి !

అముక్కనిని అదిరిపడింది సా భాగ్యమ్మ. “అంతకాఖావివాహమే?”

పురుషోత్తం జండెం పారవెయ్యకపోయినా, బ్రహ్మసమాజం మీటింగుల కళ్ళడం, యుక్తాయుక్తాబు లేకుండా ‘పూర్వాచారం’ అన్నమాత్రాన్ని మండిపడ్డం, గ్రాహ్యజేతరులతో విందులు గుడవడం—ఈ చేష్టలన్నీ సాభాగ్యమ్మకి పరిచయమే. కాని ప్రేమా వివాహవిషయంలో వరాస్వేదం అన్యకాఖాలో జరుగబోతోందని ఆమె అనుకోలేదు.

అట్లాంటి వివాహం జరుగుతే! ఇంకేముంది? వెలి. ‘వెలి’ అంటే అంత పట్టింపులేనిమాట నిజమే—కాని వాళ్ళ జానకి అక్కయ్యగాని, రామంగాని వస్తారా ఆ పెళ్ళికి? అన్నదమ్ములు, అక్కచెల్లెళ్ళే రాకపోతే ఇంక బంధువులమాట చెప్పక్కర్లేదు కదా. పోనీ ఎవరూ పెళ్ళి పేరగానికీ రాకపోవచ్చు... కాని ఈ భానిదంపతుల మాటేమిటి? ఈ కాఖాసంకరంబో కలిగిర సంతాపం మాటేమిటి? అప్పటికి కాపులన్నీ కలసేపోతాయేమో? ఇంతకీ నిశ్చయంకాని భాగికాలంమీద ఆధారపడి వర్తమానాన్ని ఉపేక్షచెయ్యక మెందుకూ? ఇంతకూ అంత అవసరంలేందే ఎప్పుటిదాకానో కనుపెప్పుకుని అప్పుడు అన్యకాఖాలోంచి ఒకణ్ణి వెలికి తీసుకురావడానికి? బాల్యవివాహాలు నిషేధమే. కాని ప్రేమాణ్ణి పద్మానుగో ఏడు పెళ్ళిపోతోంది. అట్లానికాకుండా చదువుకుంటోంది. చదువుకుంటూ, తగినవసతుండి యీడుకి తగిన కుర్రవాళ్ళు స్వకాఖాలో ఎంతమందో ఉన్నారు. కనుక, ప్రేమాకి పెళ్ళిచెయ్యకం శ్రేయస్కరం ఇప్పుడు. ఇట్టి పరిస్థితుల్లో అన్యకాఖా కెందుకూ వెళ్ళడం. కేవలం మార్గదర్శకులవుదాం? అనే ఉద్దేశం ఉంటే తప్ప? స్వకాఖాలో వరాభావం లేనప్పుడు మార్గదర్శకత్వం కోసం సాటుపడ్డం కొరవితో శలగోక్కోకం. దానిరల్ల అసర్లు మెండుగా

ఉంటాయి. “నేను సంస్కారిని? అనే ఆశాంకారంతో కూడుకున్న ఉద్యమం ప్రేమాయుక్త భావిభాగ్యనికి హానిలేవచ్చు...”

ఒకదానివెనుక ఒకటిగా ఆశాచనులు సాగ్యమృ మనసులో పరుగెత్తాయి. ఇదంతా భర్త వింటున్నాడనే తోచిందామెకు. “కనుక నా మాట విని వాళ్ల చంద్రశేఖరానికిచ్చి చేసేద్దాం. పెళ్ళి అన్నదామె.

“అబ్బ నాకు నిద్రరాస్తోంది. చంపకు” అన్నాడు పురుషోత్తం.

౭

ప్రేమూ ఇంటర్మీడియట్ లోకి వచ్చింది. యావన పుష్పం ఆమెలో వికసించింది.

స్వశాఖలో వివాహం కాకుండా ఉన్న యువకులందరికీ పెళ్లిళ్ళవుతున్నాయి. ఒక్కొక్క శుభలేఖవచ్చి సాగ్యమృ హృదయంలోని అకాలతలలో ఒక్కొక్కదాన్నీ నిర్మూలిస్తూంది. “కోంచె కాలం ఆగమని చంద్రశేఖరం రెళ్ళి రహస్యంగా ఓ ఉత్తరం వ్రాసింది. ఆఖరుకి ఆ పెళ్లి శుభలేఖకూడా చేసింది. అవును. అసలు అభిప్రాయాల్లోయిటో తెలియకుండా పురుషోత్తంగా ఆధారపడి ఎంతకాలం ఆసుతారు వాళ్ళుమాత్రం?

సాభాగ్యమృ ఏమిచేయగలను? మగని కిష్టంలేని విషయాల్లో, తన మనస్సంతుష్టికోసం ఆచారప్రవహారాల్లో కోంచె స్వతంత్రించినా, ఆమె అతని మనస్సుకి శేవలం కష్టంతో చకుండా తన బుద్ధినైపుణ్యం చూపిస్తో గడుపుతోంది కాలం. కాని కూతురుపెళ్లి విషయంగా ఎటువంటి స్వతంత్రం తీసుకోగలదు? దైర్యంచేసి స్వతంత్రించి చెయ్యడానికి, ఇదేమైనా ఆజ్ఞాపీఠాణా, తిరుపతియాత్రా లాగ స్వల్పవిషయమా? ఇందులో తన బుద్ధినైపుణ్యం ఏమి కనుపర్చగలదు? వినాహ విషయంలో ఏమాత్రమైన స్వతంత్రం జూసినా తనకు శాశ్వతమైన ఎడబాటన్నమాట భర్తతో.

తన భర్తకి సంఘ సంస్కారం అని అనిపించుకోవాలనే ఈ కొరిక ఏమిటో? సంఘంలా మంచినరుకు లేక పిల్లని ఏ వృత్తునికో, ఏ దౌర్భాగ్యుడికో ఇచ్చి కట్టిపెట్టవలసాల్సినప్పుడు, త్యాగం చూపించి, సంస్కారి కావలసినదే. అవసరం లేనప్పుడెందుకూ సంస్కారిం? ఆయన, తిరుపతిలో అయినపెళ్లి పువ్వుల దండలతోటి, ప్రార్థనలతోటి జరిగిందని, అది చాలా

బప్పుగా ఉండనీ, ఎన్నిమాట్లాడో అభిమనించారు మంత్రాలుమాత్రం ప్రాచీనమైనవా? ఈ పెళ్లిలోమాత్రం తండు మీ తల్లిదండ్రులే...?

ఇట్లాంటి ఆలోచనలతో నిండిన మనస్సుతో ఒకనాడు సాధాగ్రామపురం నుండి వచ్చి, లోసల చుట్టూంటూన్న ప్రేమాను చూస్తూ నిలబడింది.

ప్రేమా “అమ్మా, ఏమిటే అట్లాగ చూస్తున్నావు?” అంది. ఏమి చెప్పటానికి చోచక, “జురేకేనే, ఏమీలేదు” అంది తల్లి.

“నాకు ఈ తెలుగు పెద్దవాగయిపోయిందమ్మా. కాన్వెంటులో ఆవశ్యకతలు తెలుగు చెప్పడంపైత అడ్డంపెళ్ళా ఈ సభ్యులు. కాలేజీలో కోసల్ సర్టి అయిపోయింది. అంటే, ఇంకాలో మార్కులు సరిగ్గా రాకపోలే ఉండేస్తోన్నమాట.”

“ఏదీ, కేకమైనా చెప్పగలనేమా చాడ్డం. అదుగు నీకేం కావాలి” అంది సాధాగ్రామ ప్రేమా దగ్గరికి వెళ్లి.

ప్రేమా తెలుగు నెలక్షేపం అందు పడవేసింది. “ఈ దుస్థాన్లో, ఈ ప్యాన్సీ కంపెనీ చేస్తూ కామెంటు వ్రాయాలిట. అంటే పోలిక చూపుస్తూ వ్యాఖ్యానం వ్రాయున్నమాట” అంది ప్రేమా.

ఆ రెండు పద్యాలు విడివిడి సాధాగ్రామపురం. “అమ్మయ్యా, మొదటి నే చెప్పనది విశేషం. నువ్వు పాగవా గంటంటే మార్కులొస్తాయో ఆలోచించుకుని ఆ ఫీల్డిలో వ్రాసుకో... మొదటి పద్యం చూడు. ఇది ప్రశ్నోచ్ఛరమే. భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి అని తండ్రికి చెబుతున్నాడు. ఇంకాగల పద్యాలని నుండేకాదు గలనో అంటున్నాడు. ప్రశ్నోచ్ఛరమే మహాభక్త్యం. తల్లి పర్యాయం ఉన్నప్పుడే విష్ణుభక్తి మరెవరినా తెలిసి. అందుచేత భగవంతుడున్నాడా లేదా అనే సందేహం ఎన్నడూ లేదు. భగవంతుడు సకల సాక్షాత్కారంతోనే అన్ని సాక్షాత్కారం అతనికి ఉండడంపైత ‘చక్రి సర్వోపగమ్యం’ అని నిక్కచ్చంగా చెప్పేవాడు. ‘రెండవ పద్యం చూడు’ ఇది గళేంద్రుడు చెప్పినది. ఈతడూ భక్తుడే. కాని ప్రశ్నోచ్ఛరమంటే భక్తుడు కాడేకాదు. మోక్షచేత వీడింపబడుతూ కొన్ని సంవత్సరాలు దానితో యుద్ధంచేసి ఆత్మను భగవంతుడే రక్షించాలనుకుని ప్రాణం మోచుకోతాడు. భగవంతుని స్వరూపం ఎల్లాటిదో గళేంద్రునికి ప్రశ్నోచ్ఛరమే తెలిసిట్లు తెలియదు. అతని జ్ఞానం అంతా వినికిడిమీద ఆధార

పక్షి ఉంది. అందుచేతనే 'కలంధరు తినులయెడ' అన్నాడు. 'ఏనుల
యెడల ఉన్నాను భగవంతుని' అని చెప్పవలెనా అనుకున్నాడు. 'ఏనుల
యెడల ఉన్నాను' అన్నాడు అరకు. 'భగవంతునిన్నాడు' అని మోక్షి
చెప్పలేదు. ఏనుల ఏనుల, భగవంతుడు ఎప్పుడూ కాకపోతే, ఆధునిక 'ఆ,
కలంధరు కలంధరు' అనుకుంటే అది అనుమానించుకోవడా వుంటుంది.
ప్రజాపక్షి మాత్రం ఇట్లాంటి అనుమానాలు ఎప్పుడూ లేవు... తెలిసిందా?''
అని సూర్యగర్భుడు.

ప్రేమా నింటా ఇప్పుడేసి మానోరి అన్న పంచనాలయ
చెబుతోంది. అప్పుడు, అప్పుడు కంటే, అంటా గెయిచేతో నాన్న ?
అనుంటా అప్పుడు నోయింది. ప్రేమా

అంతేమీదే ము. నా. వి. చా. "గ్రా. నా, తల్లి. పు. వచ్చి
కాంచినట్లుగా ఉంది. తల్లిని చూసి, అని అడగాను ఆయన.

“లేదంకా? అందుకూ ప్రజలు నాచే ఎట్టువసుకుంటున్నారు...
నాన్నా! ఒకటడుగుదాం. ని నుంచిపోతున్నా. మా కుటుంబాశీర్వాదంతో
తెన్నీస్ సింగిల్స్‌కు నన్ను సంప్రదించంటున్నారు. కంప్లీట్ చేయమంటా
రానా?”

“అప్పుడుంటా నెక్క, నన్నడిగేదేమిటి?” అన్నాడు.

5

హైదరాబాద్ కు హక్కు చూపవలసి అయిపోయింది. ప్రభుత్వం ప్రధానమంత్రి బి. ఎ. చంద్రబాబు చేప్పింది. "మిడిబిల్" చంద్రబాబు అని అంటున్నారు.

“సిడికల్ పరీక్ష చాలా కష్టంకావా?” అన్నాడతడు.

“ఇంట్లో సెకండు గ్రూప్ లోకి చూర్చవ్యమంటే ఉద్దేశం పెండినో
చువుదామనేగా?”

“అయిదేళ్ళకోర్కూ. చాలా కాలం పడుతుంది.”

“అయిదేళ్ళ తోయ్యూ అయిదేళ్ళకు పే ఎక్కువ పట్టదుకదా?” అంది నవ్వుతూ ప్రేము.

పురుషోత్తం ఏమీచెప్పలేను. బి. ఏ, రెండేళ్లలో పూర్తిచేస్తే ప్రేమూకు పెళ్లి చెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు. “రెండేళ్లకంటే ఆలస్యం చెయ్యడం ఎందుకూ ?” అని ఉద్దేశపడ్డాడు. అందుకే చాలాకాలం పడు తుందన్నాడు. కాని తన ఉద్దేశం ప్రేమాకి తెలియనిచ్చాడుకాదు. కొంతమే సేపుండి “సరే” అన్నాడు. తండ్రి ఏవో ఆలోచిస్తున్నాడని తెలుసుకుండి ప్రేమ. “పోనీ, నీయిష్టం. బి. ఏ చదవమంటే బి. ఏ. చదువుతా!” అంది. “ఎందుకూ ? వద్దు. మెడిసిన్ చదువు” అన్నాడు. “ప్రేమా ఇచ్చుకి ఎందుకూ అడ్డురావడం ? దాని ఇష్టమొచ్చినదే చదువుకుంది. పెళ్లి కేం ? ఇంకో కొంతకాలం ఆలస్యమవుతుంది—అంతేగా ?” అనుకున్నాడు పురుషోత్తం.

‘హిందూ’ మతవిషయి పేజీలు తిరగేస్తున్నాడు. పురుషోత్తం, అందులోఉన్న ఓ ఫోటోమీద దృష్టి సారినూ, “భాగ్యం” అని పిలిచాడు సాభాగ్యమ్మ వచ్చింది. “ప్రేమాబామ్మ పడింది చూశావా ?”

టెన్నిస్ రకట్టు చేతపుచ్చుకుని ప్రేమా కుర్చీలో కూర్చుని ఉండి ఆ బామ్మలో. ప్రక్కనే ఓ యువకుడు నిలబడి ఉన్నాడు. వార్తల మధ్యనూ వెండికప్పు ఉంది.

“ప్రేమా, ఇతడూ ఓ పక్షంలో ఉండి నెగ్గేయట ఈ పందెం !”

“ఎవరండీ ఇతను ?”

“ఇందులో ‘శోదండపాణి’ అని ఉంది. ఇతన్ని గురించి ఎప్పుడో ప్రేమా చెప్పినట్లు జ్ఞాపకం ?... ప్రేమా సరిగ్గా నీ పోలికనుమా ! చిన్న పూడు నువ్వు ఇలాగే ఉండేదానవు. డ్రెస్సులో తేడాతప్ప, ఇంకేభేదం అగుపడదు.”

సాభాగ్యమ్మ లోపలికెళ్లి, తను ఆ ఈదప్పుడు తీయించుకున్న ఫోటో తీసుకొచ్చింది. తన ఫోటోకి ప్రేమా ఫోటోకి వ్యత్యాసం అట్టేలేదు... ఆ ఫోటోలో సాభాగ్యమ్మ రెండేళ్ల వయస్సుగల ప్రేమాను ఒడిలో కూర్చో పెట్టుకొని ఉంది. సాభాగ్యమ్మ ఫోటోలు రెండూ ఒకదాని ప్రక్క ఒకటి పెట్టి, “ఏమండీ ప్రేమా పెళ్లిచేసుకుంటే ఈపాటికి బిడ్డలతల్లి కావలసిందే” అంది.

పురుషోత్తం ఏమీ మాట్లాడలేదు. సాహగ్యమ్మ ఏదో చెప్పబోయింది. అంతట బోడుచప్పులయింది. లోపల ప్రవేశించే క్రేమూని చూచి ఆమె మాట్లాడక పూయింది.

“అమ్మయీ, కోదండపాణి ఎవరే?”

“శివజ్ఞానం పిళ్ళెకొడుకు. ఇదివరకు చెప్పలేదు. నీకు సింగిల్సుకి కంపీట్ చేసినప్పుడు?”

“శివజ్ఞానం పిళ్ళె అంటే ఇద్దరున్నారు. టోలీస్ ఆఫీస్ గొహడూ...”

“అబ్బే! అతడుకాదండి, క్రాసుప్రాసిక్యూటరు శివజ్ఞానం పిళ్ళె.”

“అత నేమిటి లా స్టూడెంటా?”

“కాదు. మాక్లానే. చాలా తెలివైనవాడులే. అన్ని సభాజెట్టులలోనూ కూడా స్పెయిల్డ్. ఇంక టెన్నిస్ లో చెప్పు చక్కరేలేదు. మంచి ‘గ్రేస్’ చూపిస్తాడు అటలో.”

“నీతో సింగిల్సు ఆడి ‘డిఫీటు’ అవుత ఇతనేకమా?”

“అవును...దాని కేమిలే! ఆసేళ ఎంచుచేతో పాడుచేశాడుకాని, స్వేచలసినవాడే అప్పుడుకూడా... అన్నట్లు మరచిపోయా. రేపు బహుశః మనింటి కొస్తాడాయన. ‘ఫ్రెండ్స్’ అందరికీ చిన్నటిపాట్టి ఒకటి ‘అరేంజి’ చేస్తున్నాడు. పెర్సనల్ గావచ్చి ఇన్వైట్ చేస్తానన్నాడు నిన్ను. బహుశః పెండు గంటలకి రావచ్చు.”

౧౦

కోదండపాణి మర్నాడు ఆరుకున్నవేళకి పురుషోత్తం గారింటి కొచ్చాడు. క్రేమూ తండ్రికి, సహాధ్యాయుడికి ప్రధమ పరచయం కలుగ చేసింది టెన్నిస్ లో జయముపొందినందుకు కోదండపాణిని అభినందించాడు పురుషోత్తం.

“మీన్ క్రేమూ దేనండి అట అంతా. నేను ఊరికే అక్కడ నిలబడ్డాను. మీరు మొన్న రాలేదనుకుంటా. వచ్చి ఉంటే మీ కౌతేలును.” అని ఇంగ్లీషునే మాట్లాడడం మొదలుపెట్టేడు కోదండపాణి.

“ఏమిటిటోనండి! నాకు ఎప్పటికప్పుడే కుదరటంలేదు. సెక్రటరీ యట్ లోంచి ఊడిపడేటప్పటికి ఆరుకూడా అయిపోతుంది ఒక్కొక్కప్పుడు.”

“అవునండీ, అలాగే ఉంటుంది. ఒక ఆఫీసుకు హెడ్ అవుతుంటే అంతే కాదు.”

“మా ప్రేమ చివరకంటే వినడమే కాని మిమ్మల్ని ఎప్పుడూ చూడనేలేదండీ.”

“తమర్ని నేను సమాజ్ హాల్ లో ఎప్పుడూ చూస్తూనే ఉన్నాను. మీరు ‘ఫలనా’ అని కూడా తెలుసు. మిన్ ప్రేమాయే చూపించింది నాకు మొదట... నేడు చాలా సుదీనం. మీతో మాట్లాడానికి వీలయింది.”

ఇంకా ఏమైన టోర్న మెంటుకు కడతారా?

“కడదామనే ఉంది. మిన్ ప్రేమా కంపేనియన్ గా ఉంటే మా కెప్పుడూ దిగ్విజయమే!”

మనముసినవ్వు నవ్వేడు పురుషోత్తం.

“మిన్ ప్రేమాలాంటి కూతుర్ని కన్న తలివండ్రులజన్మ సారకం. కాలేజీలోనూ, టెన్నిస్ కోర్టులోనూనూ సమానమైన ప్రతిభ చూపిస్తోంది.”

“అబ్బ! ఊరుకోవోయ్. ఉన్నదీ లేనిదీ అల్లాకల్పించి చెప్పకపోతే ఏమిటి? అంది ప్రేమా.”

సాక్షాత్తు సట్టుకువస్తున్న ‘టీ’ని, ప్రేమా అందుకుని టీపానుగూడ పెట్టింది. ‘టీ’ త్రాగి కోడండగూణి తానియ్యబోయే టీగ్రీకి పురుషోత్తంనూ ఆహ్వానించి, కెడుతూ, ప్రేమా కేసి చూస్తో “నువ్వు కూడా రవాాలన్న మాటే సుమా” అన్నాడు. నవ్వుతో.

“అల్లాగా, నాకు తెలియడే” అంది ప్రేమా.

పురుషోత్తం కూడా నవ్వాడు.

౧౧

ప్రేమా, కోడండగూణి కూడా సరీక్షలు ప్యాపరులున్నారు. టెన్నిస్ కష్టాలు నెగ్గుతూనే ఉన్నారు. వాళ్ళిద్దరూ యెస్. సి. బి. ఎస్. డిగ్రీలు వచ్చాయి.

“ఇంక పెళ్ళి చెయ్యాలి” అనుకున్నాడు పురుషోత్తం “ఇంక ఆలస్యం చేస్తే భాగ్యం చెంగనూడా పెట్టుకుంటుంది.” అమ్మాయిలో ఆ సకలం

ఎల్లాగ తీసుకురావాలో రెండుమూడుగోజులు ఆలోచించి పురుషోత్తం ఒకనాటి ఉదయాన్ని “ప్రేమా” అన్నాడు.

“ఏమిటి నాన్నా ?”

“ఏమిలేదు... నీ పెళ్ళి సంగతి గురించి మాట్లాడుదా మనుషుంటున్నా...” రెండుగోజుల్నించి అతని మనస్సులో రాహుడుతోన్న చిగురికి పురుషోత్తం, ఆ ప్రశంస తీసుకురావడంలో సమర్థ చూపలేకపోయాడు.

“అవును నేనే తొందర పడవద్దని ఆపులేక, పరీక్షలేవో తెమిలిపోతే మంచిదని. లేకపోతే ఇదివరకే అతడొచ్చి నీతో ఈ సంగతిని గురించి మాట్లాడి ఉండును” అంది ప్రేము రెక్కెట్టులో తెగిన స్త్రింగుతీసి కొత్తని వేయబోతూ.

“అతడెవరు ?”

ప్రేమా తండ్రీకేసి చూసింది. ఆ మాటలలో ఆశ్చర్యం అగుచిస్తోంది. నాన్న తెలియనివాడిలా నటిస్తున్నాడు తనచేత చెప్పించాలని అతని ఉద్దేశం. సమాజమైన సిగ్గుతో దృష్టిని రెక్కెట్టుమీదకు దింపి “కోదంఢపాణి” అంది ప్రేమా.

“కోదంఢపాణి!” అనే ముక్క వెలువడింది. ప్రేమా అనిగిపకి తండ్రీకేసి చూసింది. పురుషోత్తం ముఖం వంచుకుని స్తంభితుడై మార్పునే ఉన్నాడు. ప్రేమాకి ఏమీ అర్థమవటంలేదు.

పురుషోత్తం లేచి వైకి వెళ్లాడు. మేడమీద గదిని కడిగిస్తోంది సాగ్నా గృహస్థు. ‘భాగ్యం, ప్రేమా కొంపతీసింది. కోదంఢపాణిని పెళ్ళి చేసుకుంటుంది!’ అన్నాడు పురుషోత్తం.

గడచిన ఎనిమిది సంవత్సరాలలోనూ సాగ్నా గృహస్థు ఏదో సందర్భంలో కూతురి వివాహాన్ని గురించి తలవని గోజులేదు. గడచిన ప్రతిగోజూ ఆమెను సంఘాన్నించి దూరంచేస్తూంది. దీర్ఘకాలంనుంచి ఆ మనస్సులో మెలగుతోఉన్న ఆ తలపు ఆ మనస్సుని వాడ ప్రతివాదాల్లోకి దింపి వేసింది. విమర్శమీద విమర్శలు నడిచేయి ఆ మనస్సులో. అట్లాంటి సమయాల్లో ఏమీ తోచక తుదకు విభాత్మవిభావం ఎల్లాఉందో! అని సమాధార పరచుకుని ఊరుకునేది. నేడు భర్త నోటపూట వెలువడిన వాక్యం ఆమె కాందోశన తీసుకురాలేదు. ఒక్కక్షణం కళ్ళి మూసుకుని “విభాత్మవిభావం

ఎక్కువగా! అనుకుంది. కళ్ళు తెరిచి పురుషుల తలపై చూసింది ఆమె “ఎందుకండీ, అంత గాభగాపడవం?” చూడొచ్చులెండి. ఆఫీసువేళ ఫోన్లో పిలువాలని లెండి” అంది అతి సావధానంగా. దంపతుల దృష్టులు మెట్లమీదికి తిరిగేయి. ప్రేమా అక్కడ నిలబడిఉంది.

పురుషుల తల రెండుమెతుకులు కలికి, ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. తల్లి, కూతురు భోజనానికి కూర్చున్నారు ప్రేమ “అమ్మా!” అంది. “భోజనం చెయ్యి, లింగువాత గాట్లాడుకోవచ్చు” అని సావధానంగా ప్రేమాని మాట్లాడ నీచేసింది.

భోజనాంతరం, “ఇవగో, చదుగో” అని సావధానంగా రెండుమెతుకు లాలస్యం చేసింది. ప్రేమా గదిలోనే కూర్చుని ‘అమ్మా’ అని పిలిచింది. ఆ అందమయిన ముఖంలో నేనోవన్నె తగ్గింది.

“అమ్మా!”

“ఏమమ్మా!”

నే తెలియజేసిన విషయం నాన్న హృదయానికి దారుణాఘాతం అయింది కాదా?”

“అబ్బే, ఏమిలేదు. నువ్వాటే ఆలోచించకు. దానివిషయం నాన్న వచ్చేక మాట్లాడుకోవచ్చు.”

ప్రేమా దగ్గరగా వచ్చింది. తల్లి మెడమీదనుంచి చెయ్యిరానిచ్చి రెండవ చేతితో ఆమె ముఖాన్ని దగ్గరకు లాక్కని “అమ్మా, నాన్న ఆఫీసుకు వెళ్లిపోతూ నానని చూచిపోవడం ఆ ముఖాన్ని నే నెప్పుడూ ఇది వరకు చూడని విషయం అగుపడింది...అమ్మా! నాన్నకి నామీద ఉండే ప్రేమ ఆ గారమయింది, నా ఇచ్చేక ఎప్పుడూ నాన్న ఆద్దరంగాలేదు. చదువు చెప్పించాడు. నా బుద్ధి ఎటువడుస్తోంటే అటు నడుపనిచ్చాడు. క్లబ్బులో మెంబరుగా కేరనిచ్చాడు. టెన్నిస్ పంచేలకు కట్టనిచ్చాడు. నా కోసం ఎంతో ధనం ఖర్చుపెట్టాడు. నన్ను నాటకాలకి, సినిమాలకి, టీ పార్టీలకి, మీటింగులకి తీసుకెళ్ళాడు...నన్ను గాఢంగా ప్రేమించకపోతే నాన్న ఇన్నివిధాల నన్నెందుకు చూస్తాడు? నేనేమిచెప్పినాకూడా ‘చదువు నువ్వు సరిగ్గానే అలోచించావు’ అనేవాడు...ఈ ప్రేమకు నేడు విచ్చితి వచ్చింది కాదా?”

ప్రేమా కళ్ళలోంచి, చెండు వేడిమిక్కులు రాలి, తల్లి చేసినాద పడ్డాయి. కళాశాల పరీక్షల్లో అలజడిలేని హృదయంతో సమాధానములు గ్రాయగలిగిన ఆ ప్రేమా, మెడికల్ కాలేజీలో తత్తరపాటు లేకుండా మృతకళేబరాలను కోయటకు అలవాటుపడ్డ ఆ ప్రేమా, టెన్నిస్కోర్టులో పురుషులతో హోరాహోరీగా పోరి పందెములు నెగ్గిన ప్రేమా, ఇరువ దేండ్ల వయసుగల ప్రేమా నేడు తల్లి ఒడిలో కూర్చుని ఒక బాలికలాగ ఏడవడం మొదలుపెట్టింది.

ఆమె కంటినిరు ఒత్తుతూ సౌభాగ్యవృత్తు “అమ్మాయి, వెరి ఎత్తిం దేమిటే నీకు? మీ నాన్నకి నీమీద ఉండే ప్రేమలో ఎప్పుడూ విచ్చిత్తి రాదు. వివాహం అన్ని విషయాలకంటే కొంచెం అలాచించవలసిందే కనుక, ఆయనకూడా ఆలోచిస్తున్నారు... నునం బ్రాహ్మణం. ఆధ్రులం. నాళ్లు అరవదేశస్థులలో కూర్చుంటుంది. అందుచేత మనకీ నాళ్ళకీ వివాహం కుదురు తుందా?” అని నాన్నగారు ఆలోచిస్తున్నట్లున్నారు అంటే.”

“అమ్మా, నాన్న నిజంగా అలాగ ఆలోచిస్తాడంటావా? మేము వెళ్లిన మీటింగులన్నింటిలోనూ ఇల్లాంటివి పాటించకూడదని చెప్పేవారు. నాన్న చదివే పుస్తకాల్లో వర్ణాశ్రమభేదాలు ప్రస్తుతం ర్యక్తియొక్క స్వకంత్రాన్ని ఉద్బుధపెట్టి, పెట్టని గోడలనికదూ వుంటాయి. మేము వెళ్ళిన డిన్నర్లలో వర్ణాలు పాటించకుండా కలిసియే బోజనం చేశాము. మనింట్లో కూడా వరం పాటించకుండానే కాదు డిన్నర్లైస్తా? కనుక నాన్నకి ఇల్లాంటి అభ్యంతరం వస్తుందంటావా నా వివాహ విషయంలో?”

అతిమాగ్ధ్యంతో, మనస్సులో ఉన్న దున్నట్లు వెలిబుచ్చుతోంది. ప్రేమా, ఆమెకు హిందూమతంలో ఉన్న ముగించరాని తప్ప ఆమెతాన్ని గురించి ఏమీ తెలియదు. చనువు, ఆటలతో ఇన్నాళ్ళు కాలం గడిపింది గనుక, సంసారానుభవం కూడా తక్కువ. “అరవదేశపు బ్రాహ్మణేతరుణ్ణి వివాహమాడితే, ఏమైనా బాధలుంటాయా” అనే తలపు ఆమెను ప్రనేకించ లేదు.

సౌభాగ్యవృత్తు, కూతురు యుక్తాయుక్తాలు తెలియకుండా మూట్లాడు తోందని అనుకోలేదు. ఆమె అతి సౌమ్యంతో “అమ్మాయి, వివాహవిష యం తక్కిన విషయాలన్నిటికంటే బాగుగా ఆలోచించవలసినది కనుక పోనీ నాన్నతో ఇదివరలోనే సలహాచెయ్యలేక పోయావా?”

“అమ్మా! ‘వివాహం’ అనే తలపు నా మనస్సులో మొదట రానే లేదు. అతడు, భట్టమాక్కొచ్చిన వేపర పుచ్చకుని, తక్కిన స్టూడెంట్లు మెచ్చుకునే ముగ్గాలతో చూస్తూంటే, చిరునవ్వు ముఖంతో నమాన్మ స్పృహ అతనిలో ఒక సొంపు అగపడేది నాకు. అతను టెన్నిస్ ఆటలో ఒక విధమయిన ‘క్రేస్’ క్రూరువుచున్నట్లు నా కళ్ళకి. అతన్ని ‘నే ప్రేమిస్తున్నా’ అని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు మొదట. కాని క్రమంగా ‘వివాహం చేసుకోవాలి’ సులభమే అనే తలపు మనస్సులో ప్రవేశించిపోయింది, నాకు సహచరుడుగా ఉండవలసినవాడు అతడే అనుకున్నా” అంది ప్రేమా.

తన సొంత బతుకులకు అతనిని చూడమని చూపుకుని పోతకడూపంకో బయట కొన్నాండేమో అనిపించింది సాగర్ కి. ఆ కథను ఆపుకోడం కష్టమనితొని “ఉండమ్మా! లే! కంప్లెట్ నిక్కువేస్తా కాఫీకి” అంటూ నెమ్మదిగా బేచివెళ్ళిపోయింది సాగర్ కి.

నాడు కాఫీ రుచించలేదు ప్రేమాకి. నాలుగు ఘంటలయింది ‘స్లబ్బు’కని బయటదేరి వెళ్ళింది ఆమె.

క్లబ్బులో ఏమీ తోచలేదు. తండ్రి ఆఫీసులోనే ఉంటాడు కదా ఇంకా అనుకొని ఆమె చెపాకోవద్దగ బస్ దిగి సెక్రటరీయట్ ఆఫీసుచేరి వెళ్ళింది.

సమద్రపు టాడ్డున కూర్చుని పురుషోత్తం, కూతురూ చాలాసేపు మాట్లాడుకున్నారు. పురుషోత్తం బ్రహ్మచర్యం అంటే అభిమాన మున్నవాడే. కాని వేషగొప్పలతో, నడవడికలో, అహంకారంలోనూ కూడా పూర్తిగా తమతో సంబంధంలేని ఒకణ్ణి ప్రేమా వివాహం చేసుకోవడం వెంటాడుతూ ఆసక్తిపడ్డది. అతడు అటువంటి వివాహానికి తన సమ్మతిని చూపలేదు. తన ఆసక్తికి కారణంకూడా చెప్పకు. చెప్పలేదు.

ఆన్ని సందర్భాలలోనూ తనకో ఏకీభవించిన తండ్రి తన వివాహ విషయంలో అభిప్రాయభేదం కనుపరచాడు. తన తేజువ కోసం పాటుపడే తండ్రితో, తాను తలపెట్టి వివాహం ఉచితమే అనికాని, కోదండరాజుని తన ఆశ్రయి తన మనస్సును స్వీకరించడం కాని ప్రేమా చెప్పదలచుకోలేదు. తండ్రిమనస్సు కామె ఈవరలో ఎప్పుడూ కష్టం కలుగజేయలేదు. అతడు తన్ను అతి గాఢాబ్ధంగా పెంచాడు. ఇప్పుడా హృదయానికి బాధ కలిగించడం మహాకృతఘ్నం.

కాని తన హృదయంలో అచ్చొత్తింపబడ్డ కోదండపాణి చిత్తరువును చెరిపివేయటం ఎట్లు? అతని ఆకలన్నీ భగ్నమయ్యాయిని అతనికి తెలియజేయడం ఎట్లు? ఈ ప్రశ్నలకి సమాధానాలు ఆ సైకు సులభంగా గోచరిస్తాయని తోచలేదు.

౧౨

రైండు మూడు నెలలు గడిచాయి. కోదండపాణి పురుషోత్తం ఇంటికి ఒక పర్యాయం వచ్చాడు. మళ్ళీ అతడగుపించలేదు.

ఒకనాడు పురుషోత్తం “సాగ్యం, ప్రేమా పెల్లిమాట ఏమిటి?” అన్నాడు.

“ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో కోదండపాణికిచ్చి వివాహం చేయడం యుక్తం” అంది సాసాగ్యమ్మ.

“అది వెలకారమా?” పురుషోత్తం, భార్యచేసి చూశాడు. ఆవాక్యం ఆమెనుండి మనస్ఫూర్తిగా వెలువడిందే! ఆమెలో వచ్చిన ఆ మార్పున కాతడాశ్చర్యపోయాడు.

ఆ పరిస్థితులలో సాసాగ్యమ్మ పురుషోత్తమానికి తెలియచెప్పింది. పురుషోత్తమానికి ఏమీ తోచలేదు.

ఒకరోజు ఆలోచించాడు. ఏమీ తోచలేదు. రెండవ దినం అంతా ఆలోచించాడు. అతనికి కర్తవ్యం స్ఫురించలేదు. ఆఖరుకి “సాగ్యం, ఏమంటావ్?” అన్నాడు. “అంతకంటే మార్గం నా కగపడటంలేదు.” అంది సాసాగ్యమ్మ.

పురుషోత్తం ప్రేమా ఉన్న గదిలోకి వెళ్ళాడు. “అమ్మా, కోదండపాణి రావడంలేదేమీ, మనింటికి? రావద్దని చెప్పిరట్టున్నావుకదా?” అన్నాడు, ప్రసంగం ఎలాగ ప్రారంభించాలో తెలియక, ఆఖరుకి.

“అతిదప్పడే నెలాపనిమీను రోజులు క్రిందటే ఇంగ్లండ్‌లోపోయాడు పేసెల్లో పడినట్లుగాఉండే. నీకు తెలియదా?”

“అలాగా? ఎందుకూ వెదతే?”

“ఇంకా చదువుదామనే”

“ఇదివరకెప్పుడూ చెప్పలేదే మనతో!”

“హఠాత్తుగా పుట్టిందనుకుంటా ఈ తలపు”

పురుషోత్తమానికి ఏమిచెప్పాలో తోచింది కాదు. కొంతసేపూయివ్వండి, గద్దవస్త్రంతో “అమ్మ. ఏదో పెట్టిఉద్దేశాలతో నీ స్వతంత్రాని కడ్డు వచ్చాను. కోడండపాణికి ‘కేబుల్’ ఇచ్చి వచ్చేయ్యమను. మీరిద్దరూ వినాకూం చేసుకుని, ఇప్తుమవుతే ఇద్దరూకలసి ఇంగ్లండు వెళ్ళవచ్చు.” అన్నాడు.

“నాన్నా, ఏదో సమయంలో ‘పరిణయం’ అనే తలపు పుద్భవమయింది కాని, ఆలోచించి చూస్తే, దానినన్న అనర్థాలు ఎక్కువని తోచాయి. ఎంతో చురుకుగా, ఉత్సాహంతో ఉన్న మీన్ సదాశివన్ పెళ్లి చేసుకున్న పిమ్మట, “ఏమమ్మా, ఇల్లాగున్నావేటికి?” అని అడుగుతే, సంసారంలో ఉండే పరిస్థితులు మీకు తెలియవు” అంది అతి దీనంగా... నే నొక రైనేకదా మీకు? నే తక్కు మీకు బిడ్డలు గలుగలేదు నన్నతి గారాబంతో పెంచారు. నృద్ధాప్యంలో మీకు నేవ చేయ్యవలసిన పూచీ నాది. అందుచేత పెళ్లి చేసుకోకుండా ఉంటే...”

పురుషోత్తం అడ్డొచ్చాడమే మాటకు. “చదువు పూర్తి అయ్యాక వివాహం చేసుకుంటానని ఉత్తేజ చాటు, కాని ఇలాంటి మాటలు వింటాననుకోలేదు. కోడండపాణిని పెళ్లిచేసుకుంటా నన్నదారవు ఇంతలో మనస్సులో మార్పుకోడం ఎందుకూ? నీ స్వతంత్రాని కడ్డురాదు. నాకు మీ వినాకూం సమ్మతమే. నేనిది మనస్ఫూర్తిగా చెబుతున్నమాటే...”

“నాన్నా, చదువు పూర్తి అయిందంటావు. చదువుకి పూర్తి ఆవశ్యం అంటూ ఉందా ఎప్పుడేనా? స్వతంత్రాని కడ్డుగాను అంటున్నావు. కాని నేను అవివాహితను గానే ఉంటే నాకు స్వతంత్రం ఎక్కువకాదా? ...ఎల్లాగ జీవితం గడుపుతానో నేనని ఒకచాధ నీ కంఠవచ్చు. సెడిస్ న్ చదువుకున్నదాన్ని కనుక, బీదల కునితం గా వైద్యం చేస్తా...నిన్ను అమ్మనీ నేను వదలి ఉండను...ఉండలేను కూడాను”

ప్రేమా అప్రయత్నంగా ఎదురుగుండా ఉన్న గోడకేసి చూసింది. వ్రేలాడుతున్న టెన్నిస్ రేకెట్ ఆమెకు గోచరమైంది. అనాడు ఆమెచే తీసివేయబడ్డ తెగిన స్ప్రింగుకు మారుగా కొత్త స్ప్రింగు పకకపోవుటచే ఆ భాగం వెలితిగానే అనుపిస్తోంది.

పురుషోత్తం నిట్టూర్పు విడిచాడు. వెనక్కి తిరిగాడు, సాభాగ్యవృత్తి
 పంజీల్లోంచి స్తోంది అమె ముఖాన్ని చూడడాని కాతనికి సిగ్గుయింది.
 “క్రేమా మూర్తిభవించిన మా అన్యోన్యరాగం అనుకున్నా. కాని నివరకు
 అసా నా అవివేకాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే అద్దం అయింది. బ్రహ్మచారిణి
 అయిఉన్న కూతుర్ని చూస్తోన్న కొద్దీ సాభాగ్యానికి రోతపుట్టక మానదు.
 కేనంటే...అయ్యో! క్రేమాయెక్క మనసు ఎంత త్వరితలో మారపో
 యిందీ! అవును ఏమిందీ! పొంగుతున్న పాలకి ఒక్క ఉప్పురాయి
 చాలుగా, పిరిగిపోవడానికి” అనుకున్నాడు.

తనకు కష్టజీవితం నాటితో ప్రారంభమవుతోన్నట్టుగా తోచిం
 బాతనికి.

పెళ్లి పరతులు

“అన్నగారూ, అంత్యనిష్ఠారంకన్న అది నిష్ఠారం మంచిదెప్పుమా. పెండ్లిలో మీరు మాకేమేమి జరుపవలసి ఉంటుందో ముందే నిర్ణయం చేసుకుని, ఆ ప్రకారం జరిపేస్తాగా, అనక ఏ పేచీ ఉండదు. ఏమంటారు?”

అలా బంగారుమ్మ అనడంతోనే బ్రహ్మానందం, “వరహా కిన్నుత్తు చేసే మాట చెప్పారండి మీరు. కేచీ అంటే నాకూ గిట్టదు కట్నం కానుకలూ, లాంఛనాలూ ఇవన్నీకూడా మీరేమేమి కోరితాలో కోరండి. ఏదో ఓ నిర్ణయాని కొచ్చేసి, ఆ ప్రకారం తూ. చ. తప్పకుండా చేసేస్తాను” అని జవాబిచ్చాడు.

“అట్లయితే వినండి. కట్నం రెండువేయి నూటపదహార్లు.”

“అంటే రెండువేల రెండువందల ముప్పైరెండు రూపాయలన్న మాట.”

“సరిగాచెప్పారు. మరొకరాళే, రెండువేయి నూటపదహార్లన్నట్లు అర్థంకాని రెండో నూటపదహారువద్ద కేచీకి దిగుతారు.”

“అందుకేగా నేను అలాంటి అనుమానానికి అవకాశం లేకుండా చేసుకున్నాను...సరే. ఇంక లాంఛనాలు నెలవివ్వండి.”

“లాంఛనాలకేనున్నాయో? పట్టు తాపితాలూ, వెండిచెంబు, వెండి కంచం...వెండి టిఫిన్ క్యారేజీ ఇలాంటివే.”

“తథాస్తు. అలాగే.”

“చెంటూ అంటే చిన్నా, పెద్దా ఉంటాయనుకోండి.”

“ఎందుకూ, ‘ఇన్నితులాల చెంబు’నీ ‘ఇన్ని తులాల కంచమ’నీ. అలాగే ‘ఇన్ని తులాల పెట్టి క్యారేజీ’ అని నిర్ణయం చేసేయ్యండి.”

“ఏమైనా మీరుకూడా నాకుమళ్లీనే. వ్యవహారంపట్ల చాలా కర్రకు మనుషులు! నూరుతులాల చెంబూ, నూరుతులాల కంచం, రెండువందల

మూల క్యారేజీ... రెండువందల రూపాయలకు తక్కువ కాకుండా పట్టు తాపేలు.”

“నాకు సమ్మతే. ఇంక ఆడపడుచు లాంఛనాలు తెలపండి.”

“నన్నా. ముదట పెళ్ళిమాయకి సరిదాలు ముఖ్యం గనుక వాటిని మనవిచేసి ఆ తర్వాత ఆడపడుచు లాంఛనాలు.”

“సరే. సెలవివ్వండి.”

“మహా ఏమన్నాయిలండి. ఐదువేళ్ళకే ఉంగరాలనీ, అలక పాన్సు మీద ఓ పైకిలనీ, మనుగుడుపుల-గో రిస్తువాచీ అనీ, ఆషాడపట్టిలో ఓ రేడియో సెట్లనీ — ఇలాంటివే ఏవో స్వగొప్పలు కొన్ని. ఈ కాలంలో పెళ్ళికొడుకులందరూ కోరేవి—ఉన్నాయికదూ? అవి ఎలాంటివి కావాలో పెళ్ళికొడుకే ముందు ముందు తెలియపరుస్తాడు.”

“సరే. అతనితో స్టూడెంటువా.”

“ఇంక ఆడపడుచు లాంఛనాలమాట... చూడండి. నాకు ఆడపట్టు లేదు. అందుచేత ఆ లాంఛనాలేవో నాకే చెందడం న్యాయం. ఏ సరిదా తీరినా ఈ పెళ్ళిలోనే కదాండి మహా?”

“కాదండి మహా!”

“ఆడపడుచు లాంఛనాలక్రింద ఒక నూటకనహళ్ళూ, విశ్వపరాలు లాంఛనాలక్రింద మరొక నూటపదహారూ నాకు ముట్టాలి.”

“దానికేం? మీకు ముట్టే వాటిలో లోపం చేస్తానా?”

“ఉండండి, నన్ను పూర్తిచెయ్యనియ్యండి—ఇక ఐదు గోజులూ, ఐదు పట్టుచీరలు ఇవ్వడమనీ, ఐదుగాసులు బొట్టుపెట్టడమనీ, తర్వాత వెండి బొట్టు పెట్టెలో వెండి తిరులపాకులూ, భుడిచెక్కలూ పెట్టి ఇవ్వడమనీ, ఇలాంటివన్నీ మామూలుగా ఇప్పుడు అందరూ చేసేదే.”

బంగారమ్మ ఇలా ఏకరువు పెడుతోంటే, బ్రహ్మసదం తనతోకూడా గొప్పన సుబ్బరామయ్యకేసి తిరిగి, “ఏమోయ్, బావా. అక్కగారు సెల విచ్చే వాటిలో ఏమైనా మరిచిపోతాడో ఏమిటో? నువ్వు బాస జ్ఞాపకం పెట్టుకుని, ఇంటికివెళ్ళాక మా ఆశానాళ్ళతో చెప్పాలిమహా” అన్నాడు.

బంగారమ్మ, “ఆ ఎందుకూ? పోనీ అంత జ్ఞాపకం ఉండదూ అని తోస్తే ఓ చిన్న జాబితాలాంటిని రాయించి ఇస్తాను లెండి. వచ్చినాగాకీకూడా చూపించడానికి వీలుగా ఉంటుంది” అంది.

“అట్లయితే మరి మంచిది” అన్నాడు బ్రహ్మనందం.

ఆ సాయంకాలమే తాంబూలాలు ఇచ్చేసి, బ్రహ్మనందం, బంగారు గ్రామం చివరికి వచ్చిన జాబితాతోటి, సుబ్బరామయ్యతోటి గంగలకుర్రులతోగి వెళ్లిపోయాడు.

ఆయన వెళ్ళక, బంగారమ్మతో భర్త లక్ష్మీనరస్సగారు, “అంతా బాగానే ఉందిగాని, అలా జాబితా రాసి ఇవ్వడం ఇంకవరకెక్కడా ఎరిగం” అన్నాడు ధైర్యంచేసి.

‘ఇంతేనా మీ తెలివి!’ అన్నట్లుగా ఓ నవ్వువ్వి, “జూరికే అంగీకరించడం ఇచ్చానా, జూరితా? అలా వ్రాతమూలకంగా ఉంటే అసల వాళ్ళేమైనా చెయ్యకపోయిన పక్షంలో నిలెసి అడగొచ్చు. అంతే గాదు, వాళ్ళు అలా హతాత్తుగా దిగి, ‘మీకేం కావాలో కోరండి’ అనేసరికి అన్నీ ఒక్కమాటుగా తోచుకొస్తాయా నాకు మట్టుకు? తర్వాత మెల్లిగా ఆలోచించి, తోచినవన్నీ అందులో చేర్చి మరి ఇచ్చాను.”

“అమోడపట్టి దగ్గర్నంచి అడిగేశావుగా! ఇంకా ఏం మిగిలేయి, చేర్చడానికి?”

“ఏం మిగలడమేమిటంజోయ? ఎన్నేనా మిగిలేయి. రాకపోకల ప్రయాణపు ఖర్చులు ఇవ్వడమనీ, మనలో ఆబాల గోపాలానికి మంచి బట్టలు పెట్టడమనీ, విశాలమైన భవనం విడిదిగా ఇవ్వాలనీ, రెండుమాట్లా టిఫిన్లనీ, ఏదో అమోమాషి టిఫినుగాకుండా, రెండు కారాలూ, రెండు తీసులూ, ఏదో ఒక పానీయం గాకుండా, కాఫీ, టీ, కోకో, ఓవర్లీస్, హార్లీక్స్, ఫాలు—ఇలా ఎవరికేం కావాలిస్తే అది సప్లయి చెయ్యాలనీ—ఇలాంటివన్నీ మాటల్లో వచ్చాయా మరి?”

“అటైతే ఇవన్నీకూడా నిర్ణయం చేశావన్నమాట!”

“ఏమనుకున్నారు మరి.”

పెద్దాపురం నంచి వెళ్ళివారూ తిరిగి వచ్చారు. బ్రహ్మనందం జాబితా దగ్గర పెట్టుకుని ఒక్కటి మరిచిపోకుండా అన్నీ జరుపుతూ వచ్చాడు. కాని బంగారమ్మ మాత్రం అడఫిల్లవారికి తాము జరపవలసిందేదీకూడా జరిపింది కాదు.

అవిడ ఎక్కడికక్కడే మొండిచెయ్యి చూపెడుతోంటే, అడఫిల్ల వారికి ఆశ్చర్యం వేసింది. అడపెల్లివారికే కాదు, మగపెల్లివాడతో వచ్చిన

అప్పులక్కలకే అనిపించింది 'ఇచ్చినదంతా మూటగట్టుకు వెళ్ళుకోదం చేసినట్లు, పెట్టడం చేతకాదు కామోసు బంగారమృతి?' అనుకున్నాడు.

బంగారమృతి పెళ్ళిమామయకు నగలేమీ చేయించి పట్టుకురాలేదు. లక్ష్మీనర్సుగారు. "అలా కట్టుకుంటూ పుచ్చుకుంటూ నగలు పెట్టుకోతే నగలు కూడా ఏమనుకుంటా?" అన్నాడు. "కాదు డాక్టర్లు అమ్మే గోజులో బంగారం కొనడమేమిట?" అంది. "పోనీ వారిచ్చిన కట్టుకుంటే కోరిక తీసి వారి పిల్లకి నగలుకంటూ ఇచ్చేదాం" అని చెప్పిరాశాడు.

"అలా ఇస్తే తక్షణం నాన్న బంగారం కొనేస్తారు. అలా ఎందుకు? తర్వాత చేయించవచ్చు లెండి. మునిగిపోయిందేమిటి ఇంతమా నగలు పెట్టాలని నిర్ణయం లేదుగా!" తన సొంతంలాంచి తీసి ఇస్తున్నట్లు మాట్లాడింది దానిది.

ఇంక లక్ష్మీనర్సు మాట్లాడలేదు. ఆ భర్త సలహా చేప్పవలసినవాడే కాని పెత్తనం ఉన్నవాడు కాదు.

పెళ్ళిమామయ తల్లి జగదాంబకు మాత్రం చాలా కష్టంగా ఉంది. ఇంత కట్టుకు ఇచ్చి, బోలెడు ఖర్చుచేసి పెళ్ళిచేసుకుంటాంటే తనకి ఏ ముచ్చటా తీర్చని వియ్యపగాలు నొకింటిదేమిటని అనిడ ఇదయింది. అప్పుకి బంగారమృతి పెళ్ళిమామయకు నగలు పెట్టుకుంటా దానిస్తానని తెలిసినప్పుడా అనిడ ఉండుటలేక, తన పినతల్లిని ముందుకు పెట్టింది. ఆ ముసలామె బంగారమృతితో:

"ఏమండీ పెళ్ళిమామయకు నగలేమీ పెట్టారుకాదే?" అన్నది.

"ముందు ముందు చేయిస్తాం."

"ముందుమూడేమిటి? ఎప్పుటి ముచ్చట్లు అప్పుచేసుకు?"

"అది మాయిష్టం 'నగలు పెట్టాలి' అన్న నిర్ణయం లేదు. ముందుగా నగలు సబబుకాదు."

ముసలమ్మకి ఏమనాలో తోచిందికాదు. జగదాంబ అందుకుని, "నిన్నయిండుకోలేదని మానేస్తారంటే వదలనా?" మిగిలినట్లే అందరికీ హాస్యాస్పదమైంది. నిర్ణయించుకోదం చేసినపుడుగా? అని పోషించింది.

బంగారమృతి చేత గాకపోతే ఊరుకోవలసిందేమిట! ఏమండీ. అప్పు గారూ మాట్లాడలేం?"

బ్రహ్మానందం, “మీరు చెప్పింది చాలా సబబుగా ఉంది. నేనింటి వేపి మీలో నిర్ణయించుకోలేదు. అంచేత మావాళ్ళు చేసిన యీ ప్రసంగంనా అప్రస్తుతమని నేను వప్పుకుంటున్నాను” అని చెప్పి, బ్రాహ్మాలతో “బాబూ, మంచి కార్యక్రమం జరిపించేయ్యండి” అన్నాడు.

జగదాంబ పెరటి సచాగారాల్లోకొచ్చి నిలబడి. బాటబాట కారే కన్నీటితో బాటనవ్రేబు తడిసింది. బ్రహ్మానందం “ఏమటే ఇది?” అని మందలించాడు.

“మొదటిలోనూ నాన్ని చిన్నబుచ్చి, నైగా ఏమటే ఇది అంటా నేమిటి?” అన్నాడు చానమరిది సుబ్బరామయ్య. అత్తగారు, “చావ్లే బోయ్, మొంకమీద ఉమ్మేసి అడక్క, “మాజే తప్పని మా సూర్యు నొక్కావ్!” అంది బ్రహ్మానందం నవ్వుతో, “మనకిలా పొయింటు లేన ప్పాడు ప్రేమికాన్నికదాకా వెళ్ళి ఏం ప్రయోజనం?” అనేసి, “కూర్కూ టోపులు వేయచునండి. భోజనాలకి ఊళ్ళోకి పిలుపుకు పంపుతాను” అన్నాడు.

పెళ్లి అయి విడిసిపోకి వెళ్ళాక మగ పెళ్లివారు రెండు రకాలుగా చెప్పుకున్నారు. బంగారమ్మ పక్షంవాళ్ళు, “మంచి బాగా నోరు నొక్కింది ఏనో మహా తెలివిగా అడుగుతున్నాం ఎదుకున్నారు వాళ్ళు” అని ఆమెను మెచ్చుకున్నారు. కాని తక్కినవాళ్ళు, “ఏనో బుకాయించగా సరా? మన ఎదురుగుండా అనుకోకపోయినా ఉళ్ళోవాళ్ళంతా పుచ్చుకోవడం పూర్వం న్నుంచీ ఉండి పెట్టడం పెద్దలనాడే లేదుగామోసు వీరికని మన వెనకాల మెటికలు విరుస్తున్నారు. ఇంతకూ ఆమన గర్మాస్తుడు. విచ్యుపరాలి పక్షమే చెప్పాను.” అన్నారు.

ఇలా అనుకుంటూంటే విడిదిలో గడిగూరం ఇట్టే కొట్టేసింది ఒంటి గంట. ‘ఇదేమి చెప్పా గంటిగంట ఐనా భోజనాలకి కబురు వచ్చింది కాదు?’ అనుకున్నారు వాళ్ళు. ‘భోజనాలు ప్రాద్దేశికమనడ’ని కూడా ఓ వరకు పెడితే బాగుండి పోననుకున్నాడు బంగారమ్మ తమ్ముడు. ‘ఇలా ఆలస్యం చేసినందుకు ఈ గోజు భోజనాలువద్ద వడ్డన సమయంలో ఆడ నెళ్ళినాళ్ళని అడ్డమైన గడ్డి కరిపించి, ఏడిపించాలన్నాడో నక్షత్రమను. ఎందుకూ నాని సదిలెయ్యండి. ఇట్టే అభానుచేసి వదిలి వెడతాను’ అన్నాడు మరో ఆకతాయి.

నాళ్ళలా ప్లాగు వేస్తోంటే గడియారం రెండు టైం అయింది. ప్రాప్త స్వరూపాన్ని ఉన్న ఉపాధి వస్తేగాని ఎప్పుడో అరిగిపోతు వారికి ఆకలి ఎక్కువైంది. బ్రహ్మసందంగాని, బంగదాంబగాని, శుభ్రరామయ్యగాని ఆ వైపు నుంచి వస్తున్నా లేమోనని విడిది అరుగుమీద నిలబడి చూడడం మొదలై ట్టారు. బంగారమ్మ తల్లికి నోవ వచ్చేట్లయ్యింది. పిల్లలేగవడం మొదలైట్టారు. 'ఎవరైనా వెళ్ళి సంగతేమిటో కనుక్కోస్తే బాగుంటునో' తల్లి. మనో ఆలోచన నోచక 'కానిస్టం?' అని బంగారమ్మ. నక్షత్రకండు బయటేరి వెళ్లాడు. తెల్లన నిదు నిమిషాల్లోనే పెద్దపులి ఎరులైన వాడికిరుల్లే వెనక్కి పరుగెత్తు కొచ్చాడు.

“ఏమిరా?”

“ఏముంటే, పెల్లివారింట భోజనాలై చేసుకు కడుక్కుంటున్నారు”

“నిజంగా?”

“అబద్ధమెందుకు చెప్పుతాను? అరుగో చూడండి. భోజనం చేసిన నాళ్ళలో కొందరు ఇక్కే వస్తున్నారు.”

అతగాడు చెప్పినమాట నిజమే అన్నట్లు పెల్లివారింటనుంచి విడిదికేసి కొందరు ప్రాహ్లాదులు బొజ్జలు సవరించుకుంటూ, “ఎలాగైనా, బ్రహ్మసం దంగారు కిక్కురిలేని మనిషయ్యా. బూరెలుకూడా నేతితో చేయిం చాడు!” అని నెన్చుకుంటూ, విడిదిగుమ్మం ముందునుంచే పోతున్నారు. బంగారమ్మ అగ్గిమీద గుగ్గిలమై “మాతారా ఎంతసరి చేశాలో? మమ్మల్ని భోజనానికి పిలవకుండా ఇలా ఊర్చో అందరికీ పెడతారా? మమ్మల్ని అవమానం చేస్తారా?” అంటూ కేకలేస్తూ కాళికామ్మ వారికి మళ్ళీ చిందులు తొక్కుడం మొదలైట్టింది. దారినిపోయే ప్రాహ్లాదులూ నిలబడిపోయారు. చోద్యం చూడమని చుట్టూప్రక్కల జనమంతా పోగయారు.

మరికొన్నేపటికి పెండ్లివారింటి దగ్గిర్నుంచి, ఒక కావిడిలో రెండు తీపులూ, మరొక కావిడిలో రెండు కారాలూ, వేరొక కావిడిలో కాఫీ, టీ, వగైరాలూ పట్టించుకుని శుభ్రరామయ్య విడిదికి వచ్చాడు. ఆ వెనకాలే బ్రహ్మసందం గోల్డుకేగ్ సిగరెట్టులూ, ఆడుకునేందుకు కేకలూ పట్టించుకుని వచ్చాడు.

“భోజనం పెట్టకుండా, ఇవన్నీ ఎందుకు?” అని అడిగేరాడు బంగారమ్మ తమ్ముడు.

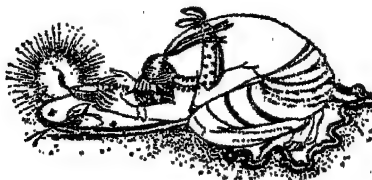
“ఏం ఇంకా భోజనం గానదా?” అన్నాడు బ్రహ్మచర్యం.

బంగారు తోకవొక్కిన జానలాలేని, పిన్న పొన్నవార్యుల
“మాతా ఆయన మాటలు? నమ్మి, భోజనం అలవకుండా,
‘భోజనం కాలేదా?’ అని అడుగుతున్నాడు?” అంది.

అందఱోనూ నిలబడి చూసోన్న రివీన్యూ ఇన్వెస్టిగేటరుగానూ,
“ఏమిటి బ్రహ్మచర్యం గారూ, పెళ్ళినారికి భోజనం వెట్టకపోవడం మేమిటి?
మేమింకా వారు వేరే ఇంకో పండిట్లో ఉన్నారనుకున్నాం” అన్నాడు.
బ్రహ్మచర్యం మెల్లగా శబ్దంగాంచి ‘ఓ కాగితం తీసి, “బాబూ, ఇన్వెస్టి
గేటరుగారూ, ఈ బాబితా చిత్రించండి.” అంటూ ఆయనకు అందిచ్చాడు.
“వారీ మేం చెళ్ళవలసినవన్నీ నిర్ణయించుకుని మా విశ్లేషణలు ఆ బాబి
తాలో రాయించి ఉచ్చారం.” ప్రకారం జగ్గునంటూ వచ్చాను. పెళ్ళి
అయ్యాక జరపవలసినది మధ్యాహ్నం మామగంటలకి తీసి ఇదిగో పంపిం
చాను. సిగరెట్లూ, షేకలూ కూడా ఇదిగో నిర్ణయప్రకారం తెచ్చాను.
భోజనం వారు నిర్ణయం చెయ్యండి. మీరే చూడండి. నిర్ణయం చేసినవన్నీ
సుమారు నూట ఇరవైమాడు పైసలు పరమా శ్రేణివారో ఉన్నాయి.
ఇకన్నీ చేస్తున్నాను, చేస్తాను. కాని నిర్ణయంలేని వాటిలో నన్ను ఇలా
నిఖాచెళ్ళకం పబ్బా?... ఏమండీ, బావగారూ, తరుచు సెలవియ్యండి.”
అని ఊరుకున్నాడు.

పరధ్యానంగా వెడుతూంటే ద్వారబంధం తలకు నెడీలుచుని తగ్గిలి
నసాలం అంటిపట్టాంది బంగారమ్మకి. లక్ష్మీనరసు, “బావగారూ, నిర్ణ
యించుకోలేదని మేము నగు ఎగ్జామినేషన్లు మాకు ఇలా చాగా బుద్ధి
చెప్పారు! పిల్లలు ఆకలితో నకనకాడుతున్నారు. మీకు పుణ్యముంటుంది,
ఇంకా భోజన ప్రయత్నం చేయించండి” అన్నాడు,

“అంతా సిద్ధంగావుంది. మడిగట్టుకు దయచేయండి” అని చెప్పి
బ్రహ్మచర్యం సుబ్బరామయ్యను తీసుకుని వెళ్లిపోయాడు.

వరా న్యేషణ

ఏకశ్చ అపృష్టం ఎలాంటిదో చెప్పలేం. ఇంటర్వీడియట్. పరీక్షకు

మాడుగాట్టుపెళ్లి ప్యాసుగావేక ప్రాణం విసిగి, కలెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాగాచేరిన రంగనాథరావు, గారడివాడి మామిడిచెట్టుకుమలే చూస్తూండగానే, యద్దం ధర్మమా అంటూ, చేరిన పదిసంవత్సరాలలోనే డిప్టీకలెక్టరై ఊరుకున్నాడు. అతని చెల్లెలి మొగుడు జానకిరామయ్య, ఇంటరులో ర్యాంకు బి. ఏ. లోక్లానూ తెచ్చుకు ప్యాసై, ఎల్. టి. అయి హైస్కూల్లో మేష్టరుగా చేరాడు. డెబ్బయ్యెనులో ప్రారంభించి, ఐదేళ్ళలో నూరు రూపాయలు జీతమయ్యాక, గ్రామంలోకలా ఎదుగూ పాదుగూలేని ఆదాయ మైపోయిందా మేష్టరుగారిది. రంగనాథరావు 'రావుసాహెబ'య్యాడు. భార్య మినాక్షమ్మకి నగలు చేయించాడు. కూతురు వసుంధరికి వీణ మేష్టర్ని పెట్టాడు. బ్యాంకులో డబ్బుంది. ఏటేటా భూములు కొంటున్నాడు. జానకి రామయ్యకి విద్యార్థులు ప్రసాదించిన మారుపేర్లుతప్ప బిరుదులేమీ లేవు. ఆయన భార్య మాణిక్యాంబ తనకి నగలు చేయించమని అడుగుతోన్నా ఆది అయేపని కాదని ఆమెకు నుండే తెలుసు. భూములు కొనటం దేవుడెరుగు, పిత్రార్జితం పుట్టెడూ వ్యయమైపోయిందా తమ రాఘవుడికి మిగల్చగలుగుతే ధన్యులునుకున్నాడాయన.

రంగనాథరావు, జానకిరామయ్య ఒకటే యీదావాళ్ళు. ఇద్దరూ ఒక సంవత్సరమే స్కూలుసైనలు ప్యాసవుత ఆ కాలపుల్లోనే రంగనాథరావు చెల్లెలు మాణిక్యాంబకి పెళ్ళి, బాటమరుసు లిద్దరికీ జోస్తివీర్పడింది. కాలేజీలో ఇంటరు చదివేటప్పుడు ఇద్దరూ హాస్టల్లో ఓ గదిలోనే ఉండేవారు. రంగనాథరావు చదువులో వెనకపడ్డం, రెండో ఆయన గుమాస్తాగానూ, ఆయన మేష్టరుగానూ చేరేకూడా ఆ రెండు కుటుంబాలవారూ ఆస్థానస్థంగానే ఉండేవారు. రంగనాథరావుకు వసుంధర పుట్టడంతోనే

మాణిక్యాబ 'మా రాఘవుడికి పెళ్లాం పుట్టించి'ని పంపిస్తామని. మినా తనమ్మకూడా 'మా అల్లుడు, మా అల్లుడంటూ రాఘవుడికి మర్యాదలు చేస్తాంనే'.

కాని రంగనాథరావుకి ప్రమాదమే వచ్చినకొద్దీ, చావటం కాదు. అంతరం ఎక్కడైంది. ఆ గుమాస్తా శాస్తిలా చేసే పనులు సరైనవిగాక రాలవటంతో, 'అల్లుడు' 'మేనల్లుడే' బోయాడు డిప్టీ కలెక్టర్ 'రావు' 'హాయి' కావటంతోనే రాఘవుడు ఉత్తి 'రాఘవుడే' పిలిచున్నాడు.

'కలిపోసినా ఉట్టిచంకే చూసిందన్నట్లు. మాణిక్యాబ హాత్తరం ఇంకా వసుంధర్కు తన కోసలుగానే భావిస్తోందే. పెద్దాడవారి సురభీ క్లిష్టత నసుంధర్కుచ్చి చేయటానికి నిశ్చయించి, తన అన్న తాంబూలాలు ఇచ్చి వచ్చాకనేనాకా ఆవిడ వసుంధరనొక ఆకపెట్టుకునే ఉంది. ఆ సంగతి తెలిసేక, చాడపడి, ముగుడుతో 'చూశారా, ఎంతవని చేశాలో! పిల్ల పుట్టినప్పట్నుంచీ మనవాడికిచ్చి చేస్తానంటూ వచ్చి, ఆటకీ పైగా పెళ్లాడు అని వాపోయింది. ఆమె ఒక్కమాటావికపైపు పీక్షణంగా చూసి, 'బెత్తే, మీవాడు తన కూతుర్ని ఇవ్వకపోతే మన రాఘవరావుకి పెళ్ళీ అవదనా ఈ దేవుళ్ళాడటం? మనకి తగ్గవాడెవరో ఒకడు వీడికోసం వెతుక్కుంటూ వస్తాడు. ఆనర్పు ప్యాసెన కుర్రాడు నితేపగ కిట్నం కాసుకలతో వస్తుంది. పిల్లెవరో! మీ అన్నతో వియ్యమైతే, చల్లెకేకదా అన్న గోకువ కొద్ది, లాంఛనాలు జరపకుండా అతగాడు ఎక్కడిక్కడినీ ముంకిచెయ్యి చూపచ్చు. నై సంబంధమైతే ఏ ముగమాటం ఉండదు' — ఈ ధోరిణిలో మాట్లాడుతూ, తమకు మేనరికం తప్పిపోవటంనల్ల లాభమేకాని నష్టం లేదంటూ నిరూపించబోయాడు కాని మాణిక్యాంబక మనస్సు సమాధాన పడలేదు. ఎంతగానూ సంబంధమైనా, నై సంబంధం, నై సంబంధమే. నై పిల్ల మేనకొడలితో సమమాతురా ?

నసుంధరికి 'పెల్లి నిశ్చయం' కావటంగోనే, మినా తనమ్మ 'పెల్లి' పనులు చేయించడం మొదలెట్టింది. ఏగావట్లన్నీ జరిగినట్లే 'పెల్లి' కొడుక్కి ఉంగరిం కూడా పురమాయించేవారు. ఇలా ఉండగా తలవని తలగపుగా ఇంజనీరింగు కాలేజీనుంచి రంగానాథరావుగారికో ఉత్తరం వచ్చింది. ముగళిక్ష్మ రాశాడు. తనకి ప్రస్తుతం వివాహం చేసుకోవాలని లేదనీ, చదువు పూర్తి,

ఉద్యోగముయేదాదా పెళ్లి చేసుకోకపోవడం తన సంకల్పమని, ఆ సంగతి తన తిలవండులకు భాను ముందుగా తెలిపకపోవడంవల్ల, ముందుగా ఆయన మైనదీ, చదువుకున్నదీ గలకనూ, తా నామెను ఎక్కి ఉండడంచేతనూ తనకా అమ్మయిన పెళ్లిచేసుకోవటాని కభ్యంతరం ఉండవనే అర్థమైనదని తనతో చెప్పకుండా తనవార్యు మాట ఇచ్చినదీ, నిశ్చయమైందని తెలుగుటం తోనే తాను గానీస్తున్నాననీ, కనుక మీరు మనో ప్రయత్నం చేసుకోవలసిందనీ, రాశాడు. “ఈ సందర్భంగా మావల్ల మీకు కలిగిన ఇబ్బందికి క్షమించవలెను” అనికూడా రాశాడు.

ఆ ఉత్తరం చదవటంతోనే రంగనాథగారుకు ఒప్పు మంకిపోయింది. ఆ కవరు పుచ్చుకుని, నిపుణుడగుటకు విశ్వంతుడు దగ్గరకు, “ఏమిటిది?” అన్నాడు. “ఇంకా కట్నం సంగతానికి వేసిన ఎత్తా? అని అడిగాడు. “కాను” అని జంతుం చట్టుకు చెప్పేదానున.

“అతనికి చెప్పకుండా మీ రెండుకు స్వతంత్రంగా రలాగైతే?”

“పూర్వకాలపు మనిషిని గతక స్వతంత్రించాను. ఆ ఉత్తరంలో రాశాడుగా మానాడు.”

“చదువుకి పెళ్లి అడ్డుకుందా? ఉద్యోగమైతేగాని పెళ్లిచేసుకోవడం, ఉద్యోగంవీడ ఆధారపడేవాడికి గాని, బోలెడన్నివేలవే నా కూతురి మొగుడికి అవసరంలేదే?”

“ఇవన్నీ చెప్పిరాతా. మీకు రాయటానికి పూర్వం నాకు రాశాడు. గుండె బాగుందని మర్రాసువెళ్లి. ‘పెద్దమనుషులతో న్యవహారం వాగుండదని ఆనేక విధాల చెప్పాను. హస్తాంతరవాళ్ళ ఎగతాళికి నేను గురి అవటం తప్ప ప్రయోజనం లేకపోయింది. నీకు మొగమాటంగా ఉంటే నేనే రాస్తాను’ అని మీకు ఈ కవరు పంపాడు. ఇప్పటి క్షరవాళ్ళంతా ఎప్పుడోకాని పెళ్లి చేసుకోమంటూ మొదలెట్టారు.”

రంగనాథగారు ‘బుచ్చా’ ‘రాస్కెల్’ అంటూ ఎవరో తిట్లు కుంటూ తిరిగి వచ్చేశాడు. “చేసిన పెళ్లి పనులు వ్యభిచారికుండా ఆ ముహూర్తానికే మనో వరుడికిచ్చి చేసేయాలని నిశ్చయించుకుని చరాక్షి వ్రాసి మొదలెట్టాడు. ఆచంట వారబాయి, వీరభద్రుడు నచ్చాడాయనకి. కోరినంత కట్నం ఇచ్చి చేసేస్తానంటూ వెళ్లాడు. వారు సంబంధం వ్రాసారు

గాని, చివరికి వారి గోత్రం. వీరిగోత్రం ఒకటే అని తెలిసి, చప్పబడిపోవల సాచింది. మల్యాలవారి పిల్లవాడు. చదువుకున్నవాడూ, డబ్బున్నవాడూ అని ఎవరో చెబితే 'మహాబాగుని వ్యాధి'. కాని వారికి బాలికాలపిచ్చి ఉండి, బాలికాలు చూసుకోవడంలో కుజదోషం కనబడి, ఆ ప్రయత్నం నీళ్ళు కారిపోయింది. ఇంక చెప్పతగ్గ సంబంధాలలో వడ్డానివారి వినాయక రావు కనపడ్డాడు. పేరు వినాయకరావునా, ఒడ్డు పొడుగుగా ఉన్నవాడే ఆ కుర్రవాడు. ఉత్త లేత మొహం. పిల్లకంటే ఏ పదిసెలలో తప్ప ఎక్కువ వయసులేదు. మినాడుమ్మ 'కులహీనమైనా పనికొస్తుందిగాని పరిహీనం పనికిరాదు'నేసింది.

ఈ ప్రయత్నాలతో రంగనాథరావుగారికి సహం పులుసు విరిగి పోయింది. ఎవరో 'మీ మేనల్లుడే ఉన్నాడుగా, వైగా తిప్పలుపడడ మెందుకు?' అని సలహా చెప్పేరుగాని రంగనాథరావు "వియ్యంకై నా కయ్యంకై నా సమానఫాయ్ ఉండాలయ్యా" అన్నాడు. "పిల్లకి కాస్త నగా, నట్రా పెట్టి ముద్దూ ముచ్చటా తీర్చాలంటే అంత తగిన సంబంధం కాదయ్యే మా వాళ్ళది" అని చప్పరించేసింది మినాక్షి. 'పెరిటిచ్చెట్టు మందుకు రాదంటే ఇదేకామోసం'ను కంటూ, ఆవచ్చినాయన ఆశ్చర్య పోయాడు.

పెళ్ళికంటూ తయారుచేసిన అప్పడాలూ వడియాలూ ఖర్చులు పోయాయి. కరణాలూ, మునసబులూ చేసిన సప్లయలుకూడా తినేశారు. దొడ్లోపడేసిన పంగలి రాటలూ, వెదురుగడలూ వేసినవి వేసినట్లేవున్నాయి. వసుంధర ఇదివరకే సమరాడినా, మినాక్షి పెళ్లి అయ్యాకనే ఆ సంగతి వెల్లడిచేద్దామని, ఎవరితోటీ చెప్పింది కాదు. తెలుసుకుంటేకూడా అమ్మలక్కలు ఎక్కడినీ అడగటం, ఈవిడ 'ఇంకా ఏదీ?' అని అబద్ధమాడడం జరిగింది. ఎలాగైనా తొరగా పెళ్లి విపోతే బాగుండును! కాని ఏదీ వరుడు?

అఖిరితో వరుడు లభించాడు. నిజ్జేవంలాంటి సంబంధం. జిల్లా రిజిస్ట్రారుగారబ్బాయి, ఎకరం మూడువేలుచేసే ఏకఖండం కాలవదరిని నలభై ఎకరాల మాగాణి ఉన్నవాడు. ఎటొచ్చీ పిల్లవాడు కాస్త నలుపు, కొంచెం పొట్టిని. ఐతేనేం? ఈడు సరిపోతుంది గనక, చేసెయ్యవచ్చు. రంగనాథరావుగారు చెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. వారెవరూ పెళ్లి

కూతున్ని చూసుకుంటామని వరుశితో వచ్చాడు. వసుంధర బ్రహ్మనందానికి నచ్చింది.

“తాంబూలాలు ఇచ్చియ్యడమేనా?” అని రంగనాథరావు మినా ఊని అడిగాడు.

“మేం ఉత్తరం రాస్తామ”ని చెప్పమంది.

“అదేమిటి మళ్ళీ?” అన్నాడు నిర్దాంతపోయి.

“వసుంధరకి నచ్చలేదుట.”

“ఆ!”

రంగనాథరావుకి చాలా కోపంవచ్చింది. చేతికర్ర ఎక్కడుంకో కనపడింది కాదుగాని, వసుంధర్ని, అడకూతునైనా ఆలోచించకుండా నాలుగుమోదులు మోది ఉండును. అడ్డమైన తిట్లు తిట్టాడు. మినాకుమ్మ “ఎందుకండీ అంత ఊధపడిపోతారు? ఒక్కగాని ఒక్కపిల్లయిరి. దానికి నచ్చినవాణ్ణిచూసి చేద్దాం.” అది మంటలో వెయ్యిపోసినట్లయి “చేదాం! చెయ్యి! కలుర్లు చెప్పటంకాదింట్లో కూచుని, చెప్పలు అగిగియేటట్లు తిరిగితే తెలుస్తుంది!” అంటూ ఇంటి కప్పెగిరిపోయేటట్లు కేకవేసాడు. అంతావిని అమె “తిరిగితేమూత్రం కుదురుతాయా సంబంధాలు! ఆ కళ్యాణ తార వస్తేగాని ఏమీ జరగను. అది వచ్చిననాడు ఒక్కక్షణం ఆపుదా మన్నా ఆగను. అందుకేగా, కక్కిచ్చినా కళ్యాణముచ్చినా ఆగదన్నాడు మనవాళ్ళు?” అంటూ ఆరంభించింది.

రంగనాథరావుకానాడు తిండి సహించలేదు. నిస్పృహతో దిగాలు మొహం వేసుకుని ఆఫీసుకు పోయాడు. ప్రయత్నం కూడా చేసి హెడ్డు గుమాస్తా హయగ్రీవరావు “ఏంసార్, అవ్వలా ఉన్నారే ఈ గోజున? వంటో బాగుండలేదా?” అని అడిగాడు. డిప్టీ కలెక్టరుగారు అడిగితే చాలన్నట్లుగా ఆయనతో తనబాధ వెల్లబోసుకున్నాడు. హయగ్రీవరావు, “దీనికింత ఆలోచనమిటి పంతులుగారూ? ‘వరుడు కావలెను’ అంటూ పత్రకల్లో వేయించండి. మీరు ఇల్లు కదలక్కర్లేకుండా ఎక్కడక్కడ ఉన్న పెళ్లికొడుకుల సంగతి మీకు తెలుస్తుంది.” అన్నాడు.

“పెళ్లికోసమని పిల్లపేరు పేపర్లో ఎక్కించటానికి ఆపవాళ్లు వప్పు కుంటారటోయ్?”

“తమ పేరుగాని అమ్మాయి కేరగాని కేపట్లో వేయిస్తామనా? ఊరికి అందమైనపిల్ల, చదువుతున్నది. ఒక పెద్ద ఉద్యోగస్తుని కూతురు. ఆస్తి ఉన్నవాళ్ళు, ఇలాంటి వివరాలు ఇచ్చి, పత్రికకు ఫలానా పోష్టువాళ్ళు నెంబరుకి రాసుండి అంటారు. వచ్చిన ఉత్తరాలన్నీ చూసుకుని అందులో ఎవరు నచ్చితే వాళ్ళతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరపవచ్చు. అంతవరకూ మనం ఎవరో వాళ్ళకు కూడా తెలియదు.”

రంగనాథరావుగారికి ఈ ఆలోచన నచ్చింది. ఆనాడే పత్రికకి ఎడ్వర్టైజ్ మెంటు పంపాడు. దానితో సహాంబురువు తగ్గినట్లయింది. ఇంటి కొచ్చుకోవడానికే ఎడ్వర్టైజ్ మెంటు గూర్చి చెప్పాడు. వసుంధర తనోసం తండ్రి పడుతోన్న పాట్లకి సానుభూతి కవపరుస్తూ రోహిణ్యంగా తల్లితో, “పోనీ దావకి చేసెయ్యకూడదులే?” అంది. పిల్ల నిస్పృహతో అలా అంటోందనుకుని, “ఎందుకే. ఫస్టయిన సంబంధం చేయిస్తా చూడు.” అంది ఆమె.

పదిరోజులయాక “హిందూ” పత్రికవాళ్ళు ఎడ్వర్టైజ్ మెంటుకి వచ్చిన దరఖాస్తులంటూ ఆరుకవర్లు పంపారు. హయగ్రీవరావు ఒక్కొక్క కవరే విప్పి చదివాడు, ఒక్కొక్క ఉత్తరమే చదవడం, రంగనాథరావు గారూ, మీనాక్షమ్మ పెదిమ విరవడం అయింది. వాళ్ళ కొక్కడూ నచ్చ లేదు. “ఈ కవరుకూడా చూదాం” అంటూ హయగ్రీవరావు ఆఖరు కవరు విప్పబోతూంటే, రంగనాథరావు “ఏమిటి చూసేది? అదీ ఈ రకంవారి లోనే ఉంటుంది.” అంటూ యధాలాభంగా వినడం మొదలెట్టాడు.

హయ : “అయ్యా, తమరు ‘వరుడుకావలెను’ అని ఈనెల 6వ తేదీని ‘హిందు’లో చేసిన ప్రకటన చూసినాను. నేనొక వరుణ్ణి. నా వయస్సు 25 సంవత్సరాలు. పొడుగు 5 అడుగుల 6 అంగుళాలు.

రంగ:.. ఏమిటి? 5 అడుగుల 6 అంగుళాలా? మంచి జమానన్నమాట!

మీనా: అమ్మాయికూడా పొడుగేకనక జమానైతేనే బావుంటుంది. వయస్సుగో గూడా? సంవత్సరాల తేడాఉంది. మంచిదే... చదవండి.

హయగ్రీవరావు మళ్ళీ చదివేడు — “నేను గత సంవత్సరం ఆనర్సు పెకండ్ క్లాసులో ప్యాసైనాను.”

రంగ: ఇంకనేం? మనం చూచిన వాళ్ళలో ఇంత చదువు చూసిన వాడే కనపడలేదు. బాగుందయ్యా, ఇతగాణ్ణి చూద్దాం.

హయ : ఇంకా ఉంది ఉత్తరం, వినండి. “మా ఆసి అంత చెప్పడగి నికాసు. ఓ పుట్టెడు భూమి, ఓ ఇల్లా ముత్రమే ఉన్నాయి

రంగ : ఆసెన్ ఫెలో, నైయిసుగా దానికం లేకుండా చెప్పేశాడు.

హయ : ఆసి నిన్నా అంత నాని కాసులెండి. మీరు పిల్లి మనుగా ముట్టచెప్ప చలుచుకున్నాను. గనక నేన్నీ శృతి చన్నీ శృతితోడు అన్నట్లు, ఈ రెండూ చేసే వాళ్ళకి లోపం ఉండు

రంగ : బోను, ఈ సంబంధం చూడవలసిందే. ఏమంటావ్ మీనాక్షి?

హయ : రెంకో పక్కనూడా ఉంది ఉత్తరం. కొంచెమే వినండి. “తిరుకు నన్ను గురించిన భోగ్గా ఇంకా ఏమైనా కావలినే, ప్రస్తుతం అమలాపురం డిప్యూటీ కలెక్టరుగా ఉంటున్న శ్రీరావునామెలు కె. రంగనాథరావు పంతులుగారికి వ్రాసి తెలుసుకోవచ్చును.”

రంగనాథరావు తన మేనల్లుని ఉలిక్కిపడ్డాడు. “ఎవరీ కుర్రవాడు ? నేనెరుగున్నవాడేనా? ఎవరయ్యా, సంతకంమాడు. ఏ ఉరువాడు ?”

హయ : సంతకమాండి. చెబుకువాడ రాఘవరావు. కేరాఫ్, చెబుకు వాడ జానకిరామయ్యగారు, బి. ఏ. ఎల్.టి. బోర్డుపైనుగూల్, నిడదవోలు.

ఆ దరఖాస్తుదారు తమ మేనల్లుడే అని తేలేటప్పటికి ఆ దంపతులు నిగ్గుతపోయారు.

“మనం ఎన్నో సంబంధాలుచూసి ఆఖరికి ఎడ్వర్ టైజ్ చేస్తే, మళ్ళీ మనవాడే తారసపడ్డాడు” అన్నారు రంగనాథరావుగారు. మీనాక్షి మాట లేక నిలబడిపోయింది. హయగ్రీవరావు స్వతంత్రించి, “ఐతేనేం పంతులు గారూ, మీ మేనల్లునికి ‘మనవాడూ’ అన్న తాపంతప్ప తక్కిన విషయాలు ఏం చూసుకున్నా మీకు నచ్చాయి ‘శంఖుచక్రా’నే తీరగి వనట్లు అడ్వర్ టైజ్ మెంటు ద్వారా వచ్చి తన విలువ తెలుపుకున్నాడు. కట్నం కానుకలు వైవాళ్ళకి మీరు ఏమేని ఇస్తామన్నాగో మీ బావగారి చెవిలో పడే ఉంటాయి. అదేవో వాగ్దే ఇస్తామంటే సంబంధం పెట్టితైపోతుంది. తమ పెలవైతే, నేను నిడదవోలు వెళ్లి వస్తాను” అన్నాడు.

రంగనాథరావు ఇంటికప్పు డైపుమాస్తూ, “చనుంధరి ఏమంటుందో” అన్నాడు. మీనాక్షి మృ. “దానికి వాళ్లే చావంటే మొదలునుంచి ఇష్టమే” అంది. ఎక్కడనుంచి వింటూందోగాని వసుంధర, “మరే! నిన్ను చెప్ప మన్నాగు కామోను!” అంది. అందరూ నవ్వారు. మర్నాడే మంచినీ నీ హయగ్రీవ గారు నిడదవోలువేళ్ళి, సంబంధం నిశ్చయం చేసుకొచ్చాడు.

అ సూ య

హైమవతి పూర్ణచంద్రరావుగారి భార్య. పూర్ణచంద్రరావుగారంటే మేం చెన్నపట్నంలో అద్దెకున్న యింటికి యజమాని అన్నమాట. వాళ్ళు ముందు బింగళాలోనూ, మేము వెనకాల ఔట్ పకాన్ లోనూ ఉండేవాళ్ళం.

హైమవతి మాటకదూ చెబుతున్నాను? అప్పుడావిడికి పాతికేళ్ళుంటాయి. కాని ఇంకా పిల్లలు పుట్టలేదు. ఐతే, పిల్లలు లేకుండా అని హైమవతికి కాలక్షేపానికి గొప్పంలేదు. వాళ్ళకి టైగర్ అని ఓ కుక్క ఉండేది. ఆవిడకా జాగిలం పదిపిల్లల పెట్టు. హైమవతి ఆ కుక్క విషయంలో తీసుకున్న శ్రద్ధ ఇంతా అంతా కాదు. రోజూ నబ్బుతో తోమి బాత్ ఇస్తోండేది. మాంసం కొని వేయిస్తోండేది. కన్నబిడ్డను చూసినట్లు చూసేది. ఓ మనిషి ఓ జంతువుమీద ఇంత వాత్సల్యం చూపటం నాకు అబ్బురంగానే ఉండేది.

టైగర్ సంరక్షణకు పోగా మిగిలిన కాలం ఆవిడ ముస్తాబు చేసుకోటానికి సరిపోయేది. ముస్తాబంటే ఆమెమోషీ సంసారపక్షం ముస్తాబుకాదు 'బటచ్'లూ, 'నెయిల్ పోలిష్'లూ, 'లిప్ స్టిక్'లూ, 'స్కో'లూ, వాసన నూనెలూ-ఇవన్నీ ఆవిడ నిత్యం వాడేది. ఆ పెదిమల పెయింటూ, గోళ్ళ రంగూ వగైరా వేషమంతా చూస్తే మా రాజ్యానికి ఎందుకూ చేతగాని కట్టేడికాదు. "రోజూ బీచ్ కి వెళ్ళి రావటానికి, రంగస్థలాన్ని ప్రవేశించబోయే కథా నాయికకు మల్లే ఇంత వేషమెందుకండీ. యీవిడికి?" అంది, ఓనాడు నాతో. మరోనాడు, "అందమనేది సహజంగా ఉండాలిగాని, అవీ ఇవీ పూసుకుంటే వస్తుందా?" అని విమర్శించింది.

హైమవతి మా రాజ్యం అనుకున్నంత అనాకారికాదు; తా సమకున్నంత సుందరీకాదు! ఆమెకు తాను చాలా అందమైనదానిననే అభిప్రాయ

ముంచేదని ఆ రోజుల్లో ఆవిడ వయ్యారం చూసినవాళ్ళకీ, ఆ కబుర్లు విన్న వాళ్ళకీ తెలుస్తూనే ఉండేది.

పూర్ణచంద్రరావుగారు రోజూ ఆఫీసునుంచి తిరిగివచ్చే వేళకీ ఆ సె ముస్తానై సిద్ధంగా ఉండేది. ఆయన రావటంతోనే, టైగర్ని కూచో పెట్టుకుని ఇద్దరూ బీచ్ కి వెళ్ళిపోయేవారు. యిలా ఉండగా బకాయిపడ్డ శిస్తులు వసూలు చేసుకోడానికి పూర్ణచంద్రరావుగారు డూరువెళ్లి పదిహేను రోజులు దాకా తిరిగి రాలేదు. ఆలోచనగా ఇక్కడో చిత్రం జరిగింది.

ఇప్పుడు భర్తకోసం కనిపెట్టుకో నక్కలేదు గనక హైమవతి ఇంకా ముందుగానే ముస్తానై, నాలుగంటలకే కారు బయటకీటీసి, టైగర్ని కూచో పెట్టుకుని స్వయంగా డ్రైవు చేసుకుంటూ బీచ్ కి వెళ్ళిపోయేది. ఆ వెళ్ళడం వెళ్ళి రాత్రి ఏ ఏనిమిదో, తొమ్మిదో ఐతేగాని తిరిగి ఇంటికి చేరుకునేది కాదు. మా రాజ్యం, “ఏమండీ, యివికే యిలా ఒక్కర్తీ ఘంటల తరబడిని ఎక్కడెక్కడో షికార్లు కొట్టిరావటం ఏమిటండీ?” అంది. మా ఆవిడ ‘గిప్టి’ తగిలించా అన్నట్లు హైమవతి బీచి షికార్లు చూస్తూగా ఆగిపో గూయి. విదోనాడు కాబోలు ప్రొద్దుట్రుంకకుండానే ఆవిడ ఇంటి కొచ్చే సింది. కారు షెడ్డులో పెట్టేసి చరచరా బంగారాలూపలికి వెళ్ళిపోయింది. మా రాజ్యం “ఏంచెప్పా, ఇంత పెందరాళే వచ్చేనేంది?” అని ఆశ్చర్య పోతోంటే, లోపలనుంచి హైమవతి భయంతో వణికి గొంతుకతో, “రాజ్యంగానూ, ఓమాటిలా వస్తారా?” అని విచించింది. మా ఆవిడ వెళ్ళి అట్టే కూచునిపోయి ఎంతకూ రాకపోవటం, పిల్లలు అన్నాలకు గోల ప్రాశంభించటం జరిగి, ‘ఇంక రావలసింద’ని నేనే పెద్దపిల్లద్వారా రాజ్యానికి కబురు పెట్టాను. రాజ్యం ఇంట్లో అడుగుపెడుతూ, “ఇలాంటి దేదో జరుగుతుందని నేను మొదటే అనుకున్నాను” అం.

మా ఆవిడ మొదట ఏమనుకుందో, ఆ అనుకున్నలాంటిది ఆనాడేయి జరిగిందో మాత్రం నాకు కొంతనేపటివరకూ తెలియలేదు. చివారికి తేలిన దేయిటంటే హైమవతి ఆ సాయంత్రం బీచ్ కి వెళ్ళినప్పుడు, ఇంకొకడెవరో ఓ పెద్దకాల్లో వచ్చి, ఈవిడ కారువెంట పడ్డాను! వాడు తనను అలా అనుసరించి రావటం ఈమెకు అనుమానం కలిగించి ఈవిడ తనకారు కాస్త జోరుగా నడిపించిందట. అప్పుడు వాడుకూడా స్పీడు ఎక్కువచేసి, కూడా

వెనక్కాలే నచ్చాట్ట! ఈవిడ దాంతో హదిలిపోయి, ఓ చిన్న సరుకులోకి తనకారు మళ్ళించి తప్పించుకుని వచ్చేసిందట.

“వాడుకూడా తనకారు సందులోకి మళ్ళించలేదన్నమాట ?”

ఈ మాట నే ననేసరికి మా రాజ్యం, పిల్లలకు కించాలు పెడుకూ న్నది మానేసి, వాడు తన కారును సందులోకి ఎందుచేత మళ్ళించలేవో కనుక్కోడానికంటూ హైయవతి దగ్గరకు పరుగెత్తుకెళ్ళింది. మరి కాన్స్టేబులికి తిగివచ్చి, “వాడుకూడా తనకారును సందులోకి మళ్ళిద్దామనే అనుకున్నాడు కాని, అది ఆ సందు పట్టకంత పెద్దకారట. అవిడాకారు సేకముటో కాని చెప్పింది. మరిచిపోయాను. చాలా ఖరీదైనదట ఆకారు. పరుహుసేలదాకా ఉంటుందని. అలాంటివి మగ్రాను ముత్తగమీద మూసోనాలుగో మాత్రమే ఉన్నాయిట” అంది.

మా ఆవిడ చెప్పిందాన్ని బట్టి అది గోల్సురాయిన్ కారని నేనూ హించుకోకలిగాను. అలాంటి కార్లు ఓ డాక్టరుకీ లాయరుకీ ఉన్నాయి. ఓ చెట్టియారుకి కూడా ఉంది. అలాంటి కార్లో జమీందారొకడు వెనుకూండడం చాలామాట్లు చూశాను.

హైమవతి తనకు భయంగా ఉందనీ ఒంటరిగా పడుకోలేదనీ అంటూ వల్ల మా రాజ్యం ఆఫీసర్లతో తీసుకువెళ్లి ఆ రాత్రి ఆవిడకు సాయం పడుకుంది. నేను ఆరుబయట క్యాంపుకొట్టుమీద పరుండి, ఆ సాయం కాలం దీచ్లో హైమవతిని అలా వెంటాడి వచ్చిన వాడెవడై ఉంటాడా అని ఆలోచించటం మొదలేట్టాను. వాడు ఆనలుగురిలో ఎవడైయూటాను? నామటుకి ఆ నలుగురూ ఘరానా మనుషులే అనిపించింది. ఇంతకీ హైమవతి అననశరంగా భయపడిపోయి, వాడిదార్చి వాడు వస్తోంటే తనకోసమే అని అపోహపడిపోయి, బాధపడుతుందేమో? వాడోవేళ దుర్మార్గుబుద్ధితోనే వచ్చినా అంత పట్టిగా వెంటాడి ఏంచేద్దామని? ... ఇలా ఆలోచిస్తోంటే నాకు నిద్రపట్టేసింది.

మర్నాడు ఆదివారం. నేను తీరికగా దంతభావన చేస్తోంటే మా రాజ్యం—

“ఏంచేస్తే బాగుంటుందండీ?”

“ఏ విషయం?”

“హైమవతిమ్మ మాట.”

“చెయ్యటాని కేముంది ? పూర్ణచంద్రరావుగా రొచ్చేదాకా ఈవిడ బీచ్ మానేస్తే సరిగ్గా”

ఈ ఆలోచనతో హైమవతికూడా ఏకీభవించింది. ఇంక ఆ సంగతి వదిలేశాం. మధ్యాహ్నం భోజనం అయ్యాక నేను వాలుకుప్పిలో నడుంనాల్చే సరికి కునుకుపట్టింది. పరహాకిమ్మ తయిన కునుకది ఐతే. మా రాజ్యం హైమవతి వచ్చి లేకేళారు.

“ఏమండోయ్, వాడేట ! వచ్చాడు. ఎలా కనుక్కున్నావో కాని యేకంగా యింటికే వచ్చాడు దుర్మార్గుడు.”

“ఎవడు ?” అంటూ నేను ఉలిక్కిపడి లేచి బయటకొచ్చి చూచేటప్పటికి, మా బంగారముందు కారొకటి కనపడింది. అది గోల్సురాయిసే. అందులో నే ననుకున్న లాయరూ, డాక్టరూ, చెట్టియారూగాక నాలుగో వాడైన జమీందారుగారు కూచుని ఉన్నారు. నేను లోపలికొచ్చేసి, కర్తవ్య మేమిటని ఆలోచిస్తున్నాను. హైమవతి కళవళ పడిపోతోంది. ఆవిడకు ముచ్చెపటలూ పోనేకాదు. మా రాజ్యం నా చేతికర్ర పట్టుకొచ్చి నాపక్కన పెట్టింది. తాను చీపురుకట్ట పట్టుకుంది.

“అయిన నిజంగా ఏదో దుర్మార్గుబుద్ధితో వచ్చాడంటావా ?”

“ఇంకా సందేహ మేమిటి ?”

నేను ఏంచెయ్యాలో పొలుబోక కిటికీలోంచి బయటకు చూస్తూంటే జమీందారు కారుదిగి, అటూ ఇటూ చూస్తూ, సందేహిస్తూ మెల్లిగా బంగారాదగ్గర కొచ్చాడు. గుమ్మంపద్ద ఆయనకు ఎవరూ ఎవరుకాలేదు. ఆయన తిన్నగా హాల్లోకి వెళ్ళటం చూశాను. నేను అలా ఆలోచిస్తూ నిలబడిపోడం హైమవతికి నచ్చలేదు. ఆవిడకు ఉన్నట్టుండి తటాల్న ఏ ఆలోచన తట్టింది.

“అన్నగారూ, నేను వెళ్లి వాడితో మాట్లాడతాను. మీరు వెనకాల కాచుకుని ఉండండి. వాడి నోటమ్మట తప్పుమాట ఏదైనా వచ్చిందా ముందుకు రండి.”

హైమవతి ఇలా మాతో చెప్పి, ధైర్యంగా హాల్లోకి వెళ్ళింది. మా రాజ్యం, “రండి. అలా చూస్తారే ?” అంటూ నడిచింది. మంత్రమాగుడికి మళ్లే నే నామెను ఆనుసరించి వెళ్లాను. చీపురుపుచ్చుకుని రాజ్యమా, కర్ర పుచ్చుకుని నేనూ తలుపు వెనకాల రెండు పక్కలా కాచుకుని ఉన్నాం.

హైమవతి హాల్లో ప్రవేశించటం తదవుగా జమీదారు లేచి వినయంకోసం,
“నమస్కారమండి.”

“నమస్కారం! ఎవరు మీరు?”

హైమవతి మరుసుగానే అడిగింది. అతడు కొంచెం కంగారుపడి
చేతులు నలుపుతూ.

“నిన్న సాయంకాలం చీఫ్‌గా తమిళు జూరులో చూచినప్పుడే మనవి
చేదామనుకున్నాను. కాని తమరు కారు ఆపేరేకాదు. తమ కారు నెంబరు
నో. చీఫ్‌ను పోలీస్‌కమిషనర్ ఆఫీసులో వాకబుచేసి తమ ఎడ్రసు
కనుక్కున్నాను.”

“ఎందుకని?”

“తమరు మహోళాగ అనుకోకపోతే మనవిచేస్తాను. నిన్న కాన్స్టేబుల్
చూచినప్పట్నుంచీ మనను తిప్పకోలేకపోతున్నాను.”

హైమవతి ముఖం ఎర్రపడింది. మా రాజ్యం ఒక అడుగు ముందుకు
వేసింది. నాకు “పదండి” అన్నట్లు సౌంజ్జ చేసింది. మహోళాంశంలో నేనూ
మా రాజ్య ఆఫీస్‌లో ప్రత్యక్షమై యుండేవాళ్ళమే. కాని జమీందారు
తాను చెప్పబోయింది. పూర్తిచేశాడు.

“ఎన్నాళ్ళనుంచో మీ వద్దనున్న జాగిలంలాంటి దానికోసం ప్రయత్నం
చేశాను. దొరక లేదు తమరు ఎంతవెల చెప్పితే అంతా ఇస్తాను. మీ
జాగిలాన్ని నాకు దయచేయించండి.”

హైమవతి ఆ హుటానిని కుర్చీలో కూలబడి పోయింది. తాను కన్న
నిడ్డకుమలే సాగుతోన్న టైగర్స్ జమీందారు ఇవ్వమన్నందుకు ఆమె చాధ
పడుతోందనుకున్నాను మొదట. ఒక్క నిమిషమయ్యాక ఆవిడ ఉబ్బెత్తుగా
లేచి, టైగరున్న చోటుకి వచ్చరావెల్లింది. ఆ కక్క మెడకి ఆవిడ గొలుసు
వేసి లాక్కొచ్చి. “ఇదుగో తీసుకు వెళ్ళండి!” అంది.

జమీందారు వికసించిన మొగంతో, “ధర్మ సెలవిచ్చారు కాదు”
అన్నాడు.

అందుకామె. “నాకు ఏమీ ఇవ్వక్కలేదు. తీసుకుపోండి. మళ్ళీ
దీని మొగం నాకు కనపడకుండామాత్రం చెయ్యండి” అంటూ జేవురించిన

ముఖంతో తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది . ట్రైగర్ జాబ్ గా హైమవతి వైపు వైపు చూస్తూ, సెంగుండును పోంట్, జమిందారు దాన్ని లాక్కుపోయి కారు ఎక్కించాడు.

హైమవతి ట్రైగర్ని ఎగురుకూ దిచ్చేసిందో కొంతనేపటికికాని నూ కర్థంకాలేదు. అనూహికంగా, ఆమె తాను 'భవవైక' నుండోనని అనుకునేది. జమిందారు తన వెంటపెళ్ళి, తన ఆగరాన్ని చూసే అనుకుంది. అందరు పతివ్రతలకు మద్దేనే అందుకునే చాఫసడింది. సంగతి తెలికాక, 'బ్రతుకు జీవుడా' అని సంతోషించి, 'మక్కని ఇవ్వబానికి వీలేదని' మంచిగా చెప్పి పంపించే చూడాలనింది. కాని ఆమె అలా చెయ్యలేదు. ఆ జమిందారుణ్ణి ఆకర్షిస్తే తన సౌందర్యంగాక ఆ మక్క అని తెలియడంతోనే ట్రైగర్ పో ఆమెకు గొప్ప అనూయకలిగింది. దానినైనగల ప్రేమంకా ఒక్కమాటుగా పోయి, ఆమె ట్రైగర్ని చేతులారా ఇచ్చేసింది. ఇంక మళ్ళీ దాని మొహం కూడా కనపడరాదుట !

ఎంత అనూయ !

దూర పాలోచన

“వీరుండి, కాఫీహోటలుకని వెళ్లి మూడురూముల పొద్దెక్కి వచ్చారు?”

గంగాధరం గుమ్మం ఎక్కుతోంటే అతని భార్య పార్వతి అడిగిన ప్రశ్న యిది.

“నయం కాదు, వాడిప్పటికై నా వదిలి పెట్టాడు!”

“ఎవరు?”

“ఎవరింక? ఆ రమణయ్యే. బజారంతా తిప్పాడు.”

“రమణయ్యగారి కిస్సుడు బజారుపనేమిటి చెప్పా? భార్యమో పుట్టింట వుందాయిరి. బియ్యం తేవాలా? పువ్వులు తేవాలా? పూటకూల్లింట భోంచేసి సినిమాలమ్మట తిరగడమేగా?”

“నిజమే. కాని అతగాడి భార్యకి నేడో రేపో పురుడొస్తోందిట..”

“ఐతే, ఖాయపు సరుకులేవో ఇక్కడ కొని పంపుతున్నారా?”

“కాదో ఓవిడా, పూర్తిగా చెప్పనివ్వవుకదా శర్మం!”

“చెప్పండి!”

“అవిడ మగపిల్లవాణ్ణే కంటుందని నేనూ రమణయ్యా నిర్ధారణ జేశాం..”

“ఎలాగ? బ్రహ్మ యీ నిషయం యేమైనా మీతో ముందుగా సంప్రదించాడా?”

“ఈమాత్రం దానికి బ్రహ్మదాకా జ్యోలా? విను. రమణయ్యకి మనస్సులో, కొడుకే పుట్టాలని ఉంది..”

“మగమాణిక్యం పుట్టి ఉద్ధరిస్తాడని కామోసు!”

“మగపిల్లాడా, లేక ఆడపిల్లేనా? అని నన్ను జ్యోత్సం డిగ్గారు..”

“మీరూ, ‘సుగపిల్లాడే పుడతాడ’ని చెప్పారుకదూ ?”

“మరోలాచెప్పి వాణ్ణి చిన్నబుచ్చుతానామరి ? తప్పకుండా కొడుకే పుడతాడన్నాను. ఈ అసుకూల జోస్యానికి బహుమతికింద ఈరోజు కాఫీ హోటలు ఖర్చు వాడు భరించాడు.”

“బాగుంది.”

“ఐతే? ఆ తిన్న రెండు ఇడ్డెన్లు అరిగిపోయేటట్లు బజారంతా తిప్పి వదిలిపెట్టాడు.”

“ఎందుకు ?”

“ఆ పుట్టబోయే పురుషపుంగవుడికి కావలసిన సామాగ్రంతా ఈ రోజునే కొనెయ్యాలని రమణయ్యకు తోచింది.”

“తొలిచూలు గనక పిల్లవాడికి బిదోనెల వస్తేగాని పంపరు. ఏం కొన్నా అప్పుడుగాని ఇప్పట్నుంచీ ఎందుకో ?”

“ఎందుకేమిటి ? రమణయ్య కాస్త ముందు జాగ్రత్తున్న మనిషి. చటుక్కుని ఆవేశకు కావాలంటే దొరకవేమో అని పాలడబ్బాలూ వగైరా కొనేశాడు.”

“పాలడబ్బాలూ ? పురుడొచ్చి తిల్లికి పాలులేవని నిర్ధారణైతే పాల టిన్నులు గాని—”

“నే చెప్పేనామాట. కొనిఉంచితే వచ్చిన వప్తమేమి టన్నాడు. అమదం సీసాలు, రబ్బరు పక్కగుడ్డలు ఇవన్నీ కొనేశాం.”

“అది చెడిపోయేది కాదులెండి. ఇంకా యేంకొన్నారు ?”

“పిల్లవాడు ఎదిగేక తొక్కుడానికని మూడుచక్రాల తొక్కుడుబండి”

“ఓ బాద్, బాగుంది.”

“స్కూలుకు వెళ్లేరోజుల్లో పుస్తకాలు పెట్టుకుని బుజానత్తగిలించుకుని వెళ్ళటానికి పటకాడన్న తోలుసంచి.”

“ఔను. అదీ అవసరమే.”

“పరిక్షలో రాసుకోడానికో ఫ్లోగెన్ పెన్.”

“అదీ ముఖ్యమే మరి.”

“ఆడుకోడానికి క్రికెట్టు బేట్లు, పెట్టుకోడానికో దొరటోపీ.”

“బాగానే ఉంది, ఇంక ఒక్కసారి మావలనినది.”

“ఏమిటి?”

“అబ్బాయికి పెళ్లికూతురు!”

“బానిస్కూడా ఈపాటికి రమణయ్య ఏరో ప్లాను వేసేటంటాడు. జోనుగాని, మూడుర్కూములైందని తెలిసికూడా సన్నిహితులందరినీ మాటలు చిత్తగొస్తూవున్నావని భోజనంమాట ఎత్తావేగాదు. ఆ రమణయ్య ఇప్పుడే కొంచెం నేపట్లో మళ్ళీ వస్తానన్నాడు. ఇంకా ఏరో ఆలోచించాలిట, ఈ లోపుగా రెండు కుతుకులు పడేస్తే బాగుంటుంది.”

గంగాధరం భోజనం చేసి పెరట్లో చెయ్యి కడుక్కుంటూంటే వీధిలో రమణయ్యగారు వినిపించింది. ఎవడితోనోగాని ఆతను కాస్త దూకుడుగానే అంటున్నాడు:

“అయ్యా, ‘నే చెప్పను; నాకు చెప్పటం ఇష్టంలేదు’ అన్నప్పుడు మీ దారిని మీరుపోక ఈ అధికప్రసంగం ఎందుకు?”

అందు కవతలాయన: “అధికప్రసంగ మేముందండీ? ‘ఈమాత్రం చెబితే అరిగిపోతారా?’ అన్నాడు. ‘మీకంత కోపమైతే పోనియ్యండి!’ అంటూ వెళ్లిపోయాడు. గంగాధరం రమణయ్యని లోపలికి రమ్మని,

“ఎవరోయ్ ఆ మనిషి?”

“ఎవడో కోన్క్రిస్ కాయ్.”

“అసలు ఏమిటి వేచి?”

“నేను మీ గుమ్మం ఎక్కుతోంటే పనిగట్టుకొచ్చి, ‘సార్, సార్, టైమెంత ఆయిందండీ?’ అన్నాడు.”

“నీకు దిట్టవాచీ ఉండటం చిక్కే వచ్చింది. ప్రతి వాజమాటై ముడుగు తుంటాడు?”

“అయ్యా మీకు టైము చెప్పటం నాకిష్టంలేదు. కనుక దయచేసి తమదారిని వెళ్ళండి” అన్నాను.”

“బాగుంది. చాలా మర్యాదగానే చెప్పావు.”

“ఐతే? అతను వెళ్ళడే! అలాగంటాకేమిటండీ? కాస్త టైము తెలుతే అరిగిపోతారా? అంటూ టూచుచీగా మాటాడడం మొదలెట్టాడు.”

“టూనుచేగా మాట్లాడడం తప్పే. నిలబడే ఉన్నావ్, కూచో... బ్రతే, సంగతి తెలుసుకోదాని కడుగుతున్నాను! ఎవరూ అడక్కుండానే నీ అంతట నువ్వే ప్రామెతించిందో చెప్పేటంత పగోపకాగబుద్ధి కలవాడవుకదా, అలాగో నీనాడు అతగాడిమీద ఇంత చిరాకూ కోపం కనపర్చావెందుచోతూ?” అనుకుంటున్నాను..”

“అలాగే ఏమీలేదు. కొం చెందూరం ఆలోచించే అతగాడికి ప్రేమ చెప్పటం మానేశాను..”

“ఆ దూరపాలోచన ఏమిటో కాస్త వివరంగా చెప్పాలి..”

“ఏంటేయూ. విను. అతగాడి మొరూం మనం ఇదివరలో ఎన్నడూ చూడలేదు..”

“లేదు..”

“ఈ అపరిచితుడి కీనాడు చునగ ప్రేమ చెప్పామూ అంటే ఇతనికి మనకీ ఓ విధంగా పరిచయం కలుగుతుందంటావా?”

“కలుగుతుంది..”

“ఇంక వీధిలో ఎప్పుడెదురుపడ్డా గుడ్ మార్నింగులూ, మందకూ సాలూ మొదలెడతాడు..”

“పెట్టొచ్చు. కాని దానివల్ల మనకు రాబోయే నష్టమేమిటి అని..”

“విను చెబుతూ ఈ పరిచయం క్రమంగా ఎక్కువై, మనయింటి కిరీడు తరుమ వస్తూ వెడుతూ ఉండడం జరుగుతుంది..”

“జరుగొచ్చు. కాని ఇంకేమరొచ్చునా కూతుని బాశానీవేనే ఓసికా, తీరికా గూడా నీకున్నాయిగా?”

“ఈ స్త్రీ బాశానీతో వదులుతుంటా గంగాధరం? కాఫీలు, ఉప్పులు—ఈ మామూలు కాగ్ర్య.కమం అంతా నడుస్తుంది..”

“బ్రాన్లే, అంతా మీ ఆదరణనుబట్టి ఉంటుందనుకో. ఈ...చెప్పు”

“చెప్పొచ్చేదేమిటంటే, ఇతనికి మనకీ మైత్రీ గాఢమవుతుంది..”

“నిలేర్ల, స్నేహం కొరదగినదే కనుటోయే రహస్యయ్యా?”

“గాప్పహాల్లాతో స్నేహమైతే కొరదగినదేకాని ఇటువంటి నిర్భాగ్యుడి స్నేహమా మరి?”

“ఇతడో నిర్భాగ్యుడంటావ్ ?”

“కాకపోతే టైము అవసరముండీ కూడా రిప్టవాచీ ఎండుకు కొనుక్కోడు ?”

“ఔను రమణయ్యా, నువ్వు చెప్పింది సబబుగానే ఉంది.”

“సాధారణంగా నిర్భాగ్యులకే అడపిల్లలు లెక్కవగా ఉంటారు. ఈ తండ్రులపని అస్తమానూ పెళ్ళికొడుకుల్ని వెతకటంతోనే సరిపోతుంది.”

“పోవచ్చుగాని, అందువల్ల నీకొచ్చిన నష్టమేమిటి ?”

“ఐను. ఈ నిర్భాగ్యుడికిగూడా అడపిల్లలు బయల్దేరుతారు. ఆ పిల్లలకి సంబంధాలు వెతకవలసాస్తుంది. మనతో స్నేహం కలిగి మనింటికి రాక పోకలు సాగిస్తోన్న యీ మనిషికన్ను, గంపగా ఎదిగి కాలేజీకి వెడుతూ వుండే మా కుర్రవాడిమీద పడుతుంది.”

“ఆరీ నీ కడుపు బంగారంగానూ ! ఎంత దూరం ఆలోచించావ్ ? మొదట నీకు కొడుకువుట్టాలి. ఆ తర్వాత ఆరేళ్ళకో ఏడేళ్ళకో, నిన్ను ఇప్పుడు టైమడిగిన యీ నిర్భాగ్యుడికి అడపిల్ల వుట్టాలి. ఆ పిల్లకి పద్దాసు గోళ్ళొచ్చాక గదా పెళ్లి ప్రయత్నం ? అంటే ఇరవైయేళ్ల పైమాటన్న మాట.”

“ఇరవయ్యేళ్ళంటే ఎంతసేపోయ్. ఇట్టే తిరిగొస్తాయి.”

“ఐలేమాత్రం ఇతను తన కూతుర్ని మీ పిల్లవానికి చేసుకోమన్నంత మాత్రాన్ని మీరూరికే వప్పుకోవాలని ఎక్కడుంది ? కట్నం కానుకలూ ఇస్తేనే ఆలోచిస్తారు.”

“రిప్టవాచీవనా కొనుక్కోలేని నిర్భాగ్యుడు మనకియ్యగల కట్నమే ముంటుంది గంగాధరం ?”

“ఐలే మాకు సరిపడద”ని మా నెయ్యొచ్చు.”

“అలా మా నెయ్యటం అంత తేలిగ్గా ఉండదు. స్నేహంమీద మొగ మెటాలాస్తాయి. అడవాళ్ళదగ్గర రాగాలు ప్రారంభిస్తారు. పిల్లవాడికి పిల్లనినూపి వలలో వేసుకుంటారు. అప్పుడు మనం కాదంటే అడ్డుతగివస్తుంటుంది చూడూ. ఎందుకూ ఇంతగొడవ ? ఎప్పుడూ అంత్యనిష్ఠురంకన్న

ఆదివిష్ణుని మెరుగు. అందుచే ఇతనికీ మనకీ అసలు పరిచయం కలవ్వం దానే ముందటే చుంచేశాను.”

గంగాధరనిో నుంట్లోడుతూన్న రమణయ్య దృష్టి వీణలోపోతున్న సోపానం బంగారపుమీస పడింది.

“ఏమాయ్, నాకేమైనా ఉత్తరాలున్నాయా?”

“రమణయ్యగారా? ఇక్కడున్నారా?” అంటూ ఇతగా దిగి కార్జునీని ఇచ్చి వెళ్ళిపోయాడు ఆ కార్జునీ ముందు బొట్టులపట్టం చూసి, గంగాధరం “ఓహూ మామగారు రాసిపెట్టున్నారోయ్. పురుషోత్తమయ్యగారి. ఏదీ, ఇంతే. నా సోపానం ఎంతవరకు చైటుయిందో చూడాలి” అని లాక్కున్నాడు. ఆ తరువాత ఏమిటో వింటామని పార్శ్వతికూడా లోపలి గుమ్మం వద్దకు వచ్చి నిలబడింది. గంగాధరం వెళ్ళిపో చదివాడు.

“చిరంజీవి మా అల్లుడు నలినేటి రమణయ్యను సోమాపండుల మల్లి కార్జునడు ప్రాణిలములయందూ ఆశీర్వదించి వ్రాయవది—ఉభయకుశలో పరి— ఈ చోటా శుక్రవాగం గాత్రీ 1-35 నిమిషములకు సూర్యోదయ ప్రధను పాదమున చిరంజీవి సాగ్యనతి నూర్చిడు సుప్రసంగమై ఆకపిల్లను కన్నది. మాతాశిశువులు యేసుముగా ఉన్నారని పధ్యయ నెట్టిన పిమ్మట మల్లిబాబు వ్రాసినను. బాదసాలనాటికి ఇక్కడకువచ్చే ప్రయత్నంకో ఉండవలెను.”

రమణయ్య ముఖం వెల్లబోయింది. వచ్చే నవ్యాపుకుంటూ పార్శ్వతి లోపలికెళ్ళిపోయింది. గంగాధరం “బాదసాలకు రమ్మని రాశాడురా, మీ మామ” అన్నాడు.

“అప్పుడే రెండేకపోయాడు” అంటూ రమణయ్య కోపంగా లేచి వెళ్ళిపోయాడు.

శాస్త్రీ - రావు

రావుకు జాబు వచ్చింది. అందులో శాస్త్రీ చనిపోయాడని ఉంది.

అజాబు చూసకుంటూ రావు అలాగే నిలబడిపోయాడు. ఉన్నట్టుండి అతడు “శాస్త్రీ! దు చచ్చిపో! నేనెహయాను! రావే చచ్చిపోయాడు!” అంటూ కర్చిలో కూలపడ్డాడు.

‘శాస్త్రీ’ అంటే కామశాస్త్రీ, ‘రావు’ అంటే కామేశ్వరరావు. ఇద్దరూ కామయ్యగారి మనుమలూ. వేరింటిగర్నూ. శాస్త్రీ కొడుకు కొడుకు; రావు మామయ్య కొడుకు. రావు కాకనాడలో పెరిగాడు. చిన్నప్పుడే క్రాపింగు పెట్టించారతనికి. ఇంగ్లీషు బళ్ళో చదివించారు. హైస్కూల్లో ఉండగానే సంస్కార కబుర్లు వివరజ్ఞుడైపోయింది. బాల్య వివాహాలు కూడవనీ, రజస్వాలానంతరమే చెయ్యాలనీ, చిన్న పిల్లలకు ముసిలివాళ్ళను కట్టికట్టటం, తంతువులకు మళ్ళీ పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యకపోవటం అన్యాయాలనీ, అతడు పెళ్ళి అంటే ఏమటో సరిగా తెలియని యీడులూనే బ్రహ్మసమాజంవారి మీటింగుల్లో వింటూ వచ్చాడు.

శాస్త్రీకి మొదట్నుంచీ పిలకే ఉండేది. స్వగ్రామం రాజారాం ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో ఉన్న చదువేనా చదివాడు. తర్వాత జాతపోలీ తండ్రితోటీ పాలం వెడుతూండేవాడు. రావు శైలవుల్లో తాతగారింటికి వస్తూండేవాడు. శాస్త్రీ పిలకను చూచి వేగలోనే చేసేవాడు. శాస్త్రీ ఏం మాటాడినా, పల్లటూరి రైతువి, నీవేం తెలుసు పోవోయ్? అంటూండేవాడు. శాస్త్రీకి మాత్రం కొసంవచ్చే కాదు. రావుబావ నాగరికుడనీ, సంస్కారీ అనీ, తనకు యుక్తమని పో-అరల్లా నిర్భయంగా చేయగలడనీ, తనమల్లే పిరికివాడు కాడనీ అతణ్ణి మెచ్చుకుంటూండేవాడు. రావు ఎంత పిరికి కాకపోలే, పిలకవివా, తీయిమనోలేనానాడా? తీయించేస్తే, తండ్రీ, తాతా కోప్పడతారన్న భయమే ఆయిరి!

కాస్త్రీ చెల్లెల్ని రావుకిన్ని మేనరికం చెప్పారు అని మేనమామ అశించాడు. కాని రావు నష్టపోలేదు. 'ఆలోగ్యకాస్త్రీకి' మేనరికం దూవ్యం అన్నాడు అంతే గాను తన చరిత్ర గ్రాస్త్రీ, ఉద్యోగంగా ప్రవేశించాక గాని పెళ్లిదామ తలపెట్టనన్నాడు. మేల్లువంత నిర్మాగ మాటంగా ఉన్నదిగాని కాస్త్రీ తగ్గికి తోగంగన్నిం. కాని కాస్త్రీకి తోగంగానేను. 'రావదా' అను యుక్తయి తోగంగలా నిర్మయంగా చెప్పేవాడు! కాస్త్రీ తగ్గికి ముగ్గురు బంధువందాసి పిల్లకి పెళ్లిచేశాడు. కాస్త్రీకి మేనరికం నెట్టంగా ఉంగనక చెల్లెలి పెళ్లిగానే అతని పెళ్లికూడా బోయింది.

రావు బి. ఏ. ప్యాసె వాకిలో ప్రవేశించాక పెళ్లిచేసుకున్నాడు. అతడు చదువునన్న చదువుకి కలెక్టర్ ఉద్యోగమైనా కాకపోయినా అనుకునేవాడు కాస్త్రీ. గావున కలెక్టర్ కాశేడు గాని కలెక్టర్ గాఫీనుగా గుమాస్తా అయింది.

రావు సరితానముగా మొదటిది ఆడపిల్లే. ఆమె పుట్టడంతోనే అందరూ 'లచ్చయ్యగారు పుట్టిందా'న్నారు. కాని, రావు ఆమెకు తనకల్లి పేరు పెట్టలేదు. నాటాకుగా ఉంచుచున్నోచ్చి, 'సరోజిని' అని పిలుచుకొని మిగిలానాడు 'సరోజి' అని పిలిచేవారు. ఎరిగినాదీ, సరోజికి 'ఈజా' పుష్పానికుండే సోమవార్యం, అందరివచ్చాయి. ఇచ్చెక్కుచైనా కాన్సెంటు చదువే మంచిదనిపించి రావు సరోజను కాన్సెంటుగానే చేర్పించాడు. పిల్ల చుకచకా ఇంగ్లీషు మాట్లాడుతోంటే, బి. ఏ. ప్యాసయి తనకన్న బాగా మాట్లాడుతోందని మురిసిపోయేవాడు.

కాస్త్రీకి పిల్లలు పుట్టారు కాని మొదటి ఇద్దరూ మగపిల్లలు. మూడోదే ఆడపిల్ల. సరోజకున్న నాలుగోళ్లు చిన్నది. దానికి కాస్త్రీ 'సుబ్బయ్య' అని పేరే పెట్టాడు. కాస్త్రీ సుబ్బయ్యకి ఎనిమిదేట పెళ్లి నిశ్చయం చేసి, పిలుపుకోసం గాకినాడ వెళ్ళాడు. రావు, 'ఇంత చిన్నతనంలో పిల్లకి పెళ్లియేమిటి?' అని కాస్త్రీని నొకశాడు. బాల్యనిరాకాలవల్ల వచ్చే ఆకర్షాలన్నీ చెప్పాడు. 'పన్నెండేళ్ళు వచ్చినా, సరోజి నేను ఆమాటే తలపెట్టటంలేదు మాడు' అన్నాడు. కాస్త్రీ చిన్నబుచ్చుకుని ఇంటికిచ్చాడు. 'పెళ్లి చెయ్యటమా, మానటమా?' అన్న మిహంగనలో పడ్డాడు. కాని అక్కడంతా, 'ఏమిటి కాస్త్రీ నీకేమైనా పిచ్చిపట్టిందా? ఆ ఇంగ్లీషు

మేను మాట పట్టుకుని, నిశ్చయమైన పెళ్ళిమానట మేమిటి? అని చీకాల్లు పెట్టారు. అనుకున్న ముహూర్తానికి వెళ్లిపోయింది.

రావు పెళ్ళికి వెళ్ళలేదు. గౌర్యుని పిల్లల్ని కూడా పంపలేదు. 'పిల్లలు సరదాగా చూస్తారు. పెళ్ళిస్తా పోనీ' అందామె. చాల్యవినామాటకు వెళ్ళగా చనేశాడు రావు.

ఆ మరుసటిడు శాస్త్రికి కొప్ప విసక్తు వచ్చింది.

పండుక్కి అత్తానింటికి వచ్చిన సుబ్బయ్య మొగుడు పద్మానుశ్చ కుమారుడు. ఈడుపిల్లలతో ఈతలకు వెళ్లి కాలువలో మునిగిపోయాడు. అల్లుడి కవార్సి, కూతురు ముహూర్తానికి 'నేనే' హాసం చేశాను చేవుడా, ఎన్నికా కిషించారు? అని గుండె చూసుకుంటూ ఏడ్చేడు శాస్త్రి. ఒక్క శాస్త్రీకాను, గ్రామం అంతటం ఏడ్చింది.

ఈ ఘోరవార్త విన్న గాను, గౌర్యుతో 'యాశానా, చెప్పలే విన్నాడుకాదు' అన్నాడు. 'ఇప్పుడామాట ఎందుకు? వెళ్లి చూసికండి' అన్నదామె.

పరామగృహ వచ్చిన రావుని కాగలించుకుని శాస్త్రి, 'సువ్యవధంలే వినక వెళ్లిచేసి, ఇలా దీని గొంతుక కోసేశాను బావా! అని వెళ్లి వెళ్లి ఏడ్చేడు. రావు ఇకినాడ తిగివెడుతూ, శాస్త్రితో, 'సుబ్బయ్యకి మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యి' అన్నాడు. శాస్త్రి విస్తుపోయి 'అదలా సాధ్యం? ఊగోనాడ్డా, బంధువులూ హద్దిస్తాగా?' అన్నాడు. 'అలా గని అన్నెంపున్నెం ఎంగని పిల్లని ఆ జన్మాంతం పెనవనిచేసి కూచో పెడ తావా?' అని కోప్పడ్డాడు. శాస్త్రి బతులు చెప్పలేదు. రావు వెళ్లి పోయాడు.

కాలం గడుస్తోంది. రావు చెప్పినమాట శాస్త్రి మునుహో మెదులు తోనేఉంది. సుబ్బయ్య కంటపడ్డప్పుడల్లా, అతని కడుపు తరక్కుపోకూనే ఉంది. 'రావు బాద చెప్పినదేనది. సుబ్బయ్య మళ్ళీ వెళ్లి చెబుటమే న్యాయం. కాని...' అక్కడితో ఆగొచ్చన అనిపించేది. ఏవో అధ్యంతాలు కర వడేది. కాని క్రమంగా కరువుతో ఆ అధ్యంతాలకు ఎదుర్కొని, కల తత్తనివ్వలేదు. 'ఊవాచ్చు వెళేస్తే గావం ఎక్కడోంది. బంధువులు హద్దిం నకపోతే రాకపోకలు మునుకుందాం' అని మునుకు సమాధాన పరుచు

కన్నాడు. ఎవరోటి చెప్పడంలా, నాలుగువరూ తిరిగివచ్చి, సంబంధం తెలుపడమొచ్చాడు. పెళ్ళిళ్ళి పట్లన్న గామమండ్రీ తీరుకెల్లి పిల్లకి గమ్ వివేగా పెళ్ళిచేసి చూడాలన్నాడు.

ఈ సంగతి తెలిసి రావే ఆశ్చర్యపోయాడు. పండుగకి ఆ అల్లుడొచ్చేదాకా ఊళ్ళో ఎవరికీ సుమ్మమ్మ మళ్ళీ పెళ్ళిమాట తెలియనే లేదు. “ఎంతవాడు!” అన్నారంతా. అని మెళ్ళో, పెళ్ళో వెలుగులోటానికి శాస్త్రీ కెంతోకాలం పట్టలేదు. చైత్ర వైశాఖాలూ, పెళ్ళిళ్ళకాలం వచ్చింది. ఊలు సనాయిలతో పిలుపుకు వచ్చినవాళ్ళు శాస్త్రీ గుమ్మం వైపు చూడకుండా వై గడసకు పోయేవాడు. శాస్త్రీ స్నేహితులు కొందరు “మాకు పిలువాలనే ఉందని బైరవభాట్లూ వాళ్ళు ‘సనేయిరా, వల్లకా’ దన్నారు. మేము చెయ్యడం ముగిసి” అని పనిగాని శాస్త్రీ భార్యకి, వెలి వేశారంటే కుటుంబంలోంచి అందరూ పూర్వం ఒకప్పుడూ మే తండా ఉట్టించి బెజవాడకు చుంకి ఎత్తేశారు.

సగోజకు పద్దాసుగేల్చొచ్చాయి. పెద్దమనిషి అయిందన్నారు. ‘ఇంక పెళ్ళి సంబంధాలు చూడండి’ అంది రావు భార్య. స్కూలుపైనలు ప్యాసవు తేనేకాని ఆమాట తలవెట్టకుండాదన్నారు రావు.

సగోజ, అజంతపని? అన్నట్లు ఇట్టే స్కూలుపైనలు ప్యాసయింది. గావు సంబంధాలు వెతకటం మొదలెట్టాడు. ఎక్కడా ఇరిచెయ్యళ్ళ వరుడే గొరికలేదు! అన్నీ లేత మొహాలే, కుట్రపానమైనా పనికొస్తుందిగాని వరహీనం పనికిరాదుకదా! వెలికాడు, వెలికాడు, ఎవడో ఇరవైమేళ్ల వరుడొకడు కనపడ్డాడు. కాని నాకిది చూపు పుష్కారం ఘంటదవంతో పూర్తి అయిపోయింది. స్కూలుపైనలు ప్యాసయిన పిల్లకి సిల్లుసారిం ధైయలై ననాడెలా పనికొస్తాడు? ఉహూ...మళ్ళీ వెతకటం ప్రారంభించాడు. రెండు పెళ్ళివాళ్ళు కనపడ్డారు. అబ్బే, ఇంత శారీరవంగానూ పెంచి ఆఖరికి రెండ్లో పట్టినాళ్ళా?...కలం గడిచింది. ఈ లోపుగా సుబ్బ మ్మకి హాభీస పడింది. రావు భార్యకి తొందర ఎక్కువైంది. కనపడ్డవాణ్ణి ‘మా సగోజకు సంబంధం చూసివెట్టు’ అని అంగటం మొదలెట్టింది.

ఆఖరికి ఎవరో గుంటూరులోవున్న ఓ సంబంధం చూసిపెట్టారు. ఇకపై రెండేళ్ళాడుట బి. ఏ. స్కూలయినవాడు కూడాను. భూవసతి కూడా చెప్పతగ్గదేనట. ఆ భోగట్టా తెలియటంతోటే, ఒక్క నిమిషం

కూడా వృధాచెయ్యకుండా రావు గుంటూరు పరుగెత్తి వెళ్లాడు. ఇతగాడు ఇసానన్న కట్నం కొనుకలకీ వాళ్ళేమీ పెంచుకుంటూ ఒప్పుకున్నాడు. రావు నిశ్చయం చేసుకొచ్చి, భార్యతో, 'మన అప్పులనుండి, ఈ గుంటు పెట్టేకాకుండా ఆగిపోయాడు' అన్నాడు. 'ఎక్కడెక్కడ పెట్టే' అంటున్న ఏదని ముడిపెట్టేనే మన సంఘంలో ఈ ఒక్కటా ఎందుకు మిగిలిపోయాడు? అన్న సంగతే వాళ్ళలో చించలేదు. సంబంధాలతోనూ తిరిగి తిరిగి, చెప్పు లరిగిపోయేటప్పటికి, మొరటి గోబ్బాలోఉండే జాగ్రత్త క్రమంగా సడలిపోయింది.

సగోజకి వైభవంగా పెళ్లిజరిగింది. శోభనం చేనామనుకుంటూంటే 'పెట్టే' అడుక్కి ఉష్టం తగిలించన్నారు. క్యాం అడ్డిపోయింది. 'మునిగిపోయిందేమిటి? మన మహారానికి చేదాం' అన్నాడు రావు.

ముహూర్తం పెట్టి వాళ్ళే రాసారని ఊరుకున్నాడు రావు. కాని గుంటూరు నుంచీవచ్చే ఉత్తగాళ్ళో అల్లుడికింకా పెంపరేచరు వస్తూనే ఉందని తేలింది. 'ఏమిటి చెప్పా? అని ఓ మాటు బయల్దేరి వెళ్ళాడు రావు. అప్పుడు గుంటూరులో మెడికలాఫీసరు కృష్ణప్రసాదు. ఆయన రావు క్లాసుమేటు. ఆయనను తీసుకొచ్చి పరీక్షచేయించాడు. టి. బి. అని తేలింది. 'ఇలా ముందుబెట్టేశారేమిటోయ్!' అన్నాడు ప్రసాదు. రావు గుండె గతుక్కుమంది. ఎప్పుట్నుంచి ఇది? 'పెళ్ళికాకవూర్తంనుంచీ ఉండవచ్చుమాటా? నిర్ములవారిని నిలేసి అడిగాడు. 'మాకు మాత్రం తెలుసు నాండి?' అన్నారు వాళ్లు. అతడు కోపంలో ఏదో అరబోతే. 'పిల్లవాడి కేలా ఉంటుందో అని మేం బెంగెట్టుకుంటే చుధ్య మీ గొడవేమిటి?' అన్నారు. రావు రెణ్ణెలు సెలవుపెట్టాడు. అల్లుణ్ణి మదనపల్లి శానిటోరియంలో చేర్పించి అక్కడ మకాం పెట్టాడు. కన్నవారికిన్న ఎక్కవ ప్రద్యోతనా, ఓపికతోనూ అల్లుడికి వైద్యం చేయించాడు. వెయ్యిరూపాయలు అప్పు అయింది. కాని, పాపం, మాటదక్కలేదు. పుట్టేడు దుఃఖంతో కాకినాడ వచ్చేశాడు.

పరిమార్చుకొచ్చిన అమ్మలక్కలలో కొందరు తప్పంతా మొగపెళ్లి వారిదే అన్నారు.

'అంత గోగం పెట్టుకుని పెళ్లిచేయడమేమిటి, వాళ్ళ దుర్మార్గం కాకపోతే?' అంది ఒకామె. ఇరతలకొచ్చాక ఆమెను సమాధానం మరొకాది. 'గోగమేతే పెళ్ళి మానుకుంటారుటో? ఆదదాని మంగళనూత్రం

బలం మంచిదైతే, మంచంపట్టిన మొగుడు ఇట్టే లేచి తిరుగుతాడు! అనేసి సరోజలో కూడా తప్పు లేకపోలేదన్నట్లు తేల్చింది.

శాస్త్రికి దుర్వార్త తెలియడంతోనే రెక్కలు కట్టుకొచ్చి వ్రాలేడు. తక్కిన వాళ్ళకుమల్లే వెంటనే వెళ్ళిపోవడం గానీ పనుజులు అగాడు. ఆ కిబురూ, ఈ కిబురూ చెప్పడో, రాష్ట్ర దుఃఖం తమించేటందుకు పాటు పడ్డాడు.

శాస్త్రి రాస్తూ కలుసుకుని చాలా కాలమైంది. సుబ్బన్న మొదటి భర చూపో సునపపాడు కలుసుకోవడమే, సరోజ పెళ్ళికి కూడా శాస్త్రి రాలేదు గాని గానీ సరోజిని కి కాగడం చెప్పకుంటూ దండమిదన ఉత్తరం గాతాడు. మిగిలినంతా సన్ను పెలేళారు. సంస్కారాని గనక సువర్ణ లక్ష్మ్య పట్టపుగాని, పెళ్ళికొచ్చిన వాళ్ళంలా నన్నుమాని సగుగుతారు. అందుకు రాలేదు. మనోగో అనుకోకుండా అని గాతాడు. ఆ ఉత్తరం తరవాత, వాళ్ళు జాబులునూడా గానుకోలేదు. అంచేత ఇప్పుడు కలుసుకు మాట్లాడుకోడంలో చాలా సంగతులు వెల్లాయి.

‘జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ’ అన్నట్లు. రాజారాం నుంచి మకం ఎత్తెయ్యటం చాలా ఇబ్బందిగానే ఉందనుకో. కాని ఆవసరం... బెడవాడ మకాం బాగానేవుంది. నాజోలీ, శారితీ ఎవరికీ అక్కరలేదు. ఎటొచ్చి అన్నీ కొనుక్కోవాలి. అంతేకాకుండా నా కిక్కడ ఏమీ వృత్తిలేదు. కాస్త ఇంగ్లీషు చదువుకుని, లెక్కాడొక్కా నేర్పినవాణ్ణి కాదుగదా... ఏమైనా ఇప్పుట్లో ఏ సమస్య లేదులే. కేషిపెల్లి మల్లియేట చెయ్యాలి, మనశాఖలో అశలేదు. వై కాఖిలలో ధాన్య ఎలా ఉంటుందో మరి...”

శాస్త్రి పెడుతూ, పెడుతూ ‘సరోజకు మల్లి పెళ్లి చేసెయ్ సుసూ’ అని రావుతో చెప్పలేదు. రావు మొదట్నుంచీ కూడా సంస్కారి; సర్వం తెలిసినవాడు; ఎలాగా చేస్తాడు; తాను చెప్పేదేమిటి?

అయితే న్యూనమితి కొడుకు పుట్టాడు. మనో అర్చెల్లకి శేషమృతి పెళ్లి సంబంధాలు చూచాడు. స్వరాళి వెలవాటలోనే వరుడొకడు కన పడ్డాడు. కాని శేషితి అతడు నిచ్చలేదు. శేషితిల్లి, ‘నచ్చలేదంటే ఎలాగే? మన్ని పెలేళారు తెలుసా? నిన్ను పెళ్లిచేసుకుంటావంటూ గావ టను చాలు. వద్దంటే పెళ్ళి కాకుండానే ఉండిపోవలసానుంది’ అంది. శాస్త్రి, ‘పోనీలేవే, నచ్చలేదన్నప్పుడు కట్టపెట్టటం ఎందుకు? నచ్చిన

వాళ్లనే చేద్దాం' అన్నాడు. ఆ అడుగు చూసుకుని శేషి, 'అయితే రంగ
మన్నాడు చెయ్యండి' అంది. రంగమన్నారంటే పక్కింటి వ్యాస
బ్రాహ్మణి అతడూ శేషి అంతకుముందు కూడబలుక్కునే ఉన్నాడు!
'నా కన్యకాతనమేమిటి?' అంటూ శాస్త్రి ఆ శుభకార్యం కానిచ్చేవాడు.
కాకినాడలో సగోజకి మాత్రం మళ్ళీ పెళ్ళి ఇంకా కాలేదు.

'ఏమండీ, మీ రావుబావ ఆలా ఉరుకున్నాడు' అంది శాస్త్రితో,
అతని భార్య.

'తగిన సంబంధం గొరికి ఉండదు. చదువుకున్న పిల్లాయిరి. అన్ని
విధాల నచ్చాలి' అన్నాడు శాస్త్రి.

మనో రెండు సంవత్సరాలు గడిచాయి. సగోజకి పెళ్ళి కాలేదు.

శాస్త్రియింట ఓ నేచీవచ్చి, ఆశ్చర్యం ఏ పూవు ఊపింది. అతని పెద్ద
కొడుకు పెళ్ళి చేసుకుంటున్నాడు రాజమండ్రి కాలేజీలో తనతో బి.ఏ.
చదువుతున్న కమలకుమారిట పెళ్ళికూతురు. నాయుళ్ళున్న. శాస్త్రి గుండె
గతుక్కుమంది. 'వాళ్ళకీ మనకీ ఆహార వివరాలు ఎంతో భేదం ఉం
టుంది. ఇబ్బంది పడిపోతాం; వద్దు' అనేవాడు. కొడుకు చిన్నబుచ్చుకుని
చక్కాపోయాడు. నాలుగురోజులు గడిచాయి. ఐదోరోజున కొడుకుని
పిల్చి శాస్త్రి, 'సాధక'బాధక'లన్నీ బాగా ఆలోచించుకుని భరవాలేదని
తోస్తే చేసుకో. నా అభ్యంతరిం లేదు' అన్నాడు. ఆ సాధక బాధకాలేవో
ఆ సమావయము ఇదివరకే ఆలోచించుకున్నారు. మనో పదిహేనురోజులకి
రిజిస్ట్రీ మేరేజీ అయింది.

కాకినాడలో సగోజకి మాత్రం మళ్ళీ పెళ్ళి కాలేదు.

దెజవాడలో శాస్త్రికి జబ్బుచేసింది. జబ్బు అంటే మరేంశేదు.
జ్వరం కాసింది. తగ్గిపోతుందనే అనుకున్నారంతా. కాని తగ్గలేదు. నాలుగో
రోజుని మాట్లాడుతోనే పోయాడు.

ఆ ఉత్తరం చూసుకున్న రావుకి శాస్త్రి జీవితమంతా ఓ మాటు
కళ్ళయెదుట కొచ్చింది. 'ఎంత చొరవమాపేడు శాస్త్రి? నేనేం చేశాను?
కబుర్లు చెప్పాను : కోతలుకోశాను! నా కబుర్లన్నీ అతనిలో కార్యరూపం
దాల్చేయి! 'పిలక బావ' అనికదూ ఎంతాళి చేసేవాణ్ణి! చివరదాకా
పిలక జుట్టే శాస్త్రిది. నా కబుర్లూ క్రాపింగులూ ఏమిటి లాభం? ఒక్క
పిల్లకి మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యటానికి సాహసించలేకపోయాను! శాస్త్రిబావ
కాదు చచ్చిపోతే! నేనే పోయాను! రాకే చచ్చిపోయాడు!

ముందరికాళ్లకు బందం

అవేళ పన్నెంజో తార్కికు. శంకరం నెల జీతమంతా అంతమముందే ఖర్చైపోయింది. ఐపోయిందంటే ఆశ్చర్యమేముంది? మహా ఆఫీసర్లని చెప్పుకుంటూ, వందలూ టెచ్చుకునేవాళ్ళతో ఐపోతున్నప్పుడు, కో-ఆపరేటివ్ బ్యాంకులో నాఫిరేచేసే ఈ గుమాస్తా జీతం రోంతా రెంజో హారంలోనే ఐపోయిందీ అంటే అబ్బురం లేదు.

వచ్చిపడ్డ చిక్కెమిటంటే ఆవేళ శనివారం. వారంలో ఆబుగ్రోజు. రేమకు బియ్యం, గోధుమలూ, చక్కెరా కొనుక్కోవలసిన కడపటి దినం. ఆ మూడుసరుకులకీ మొత్తొబ్బి ఐదురూపాయిల పైచిల్లరబోతుంది. శంకరం వద్ద ఆ 'పైచిల్లర' ఉంటేగాని, ఐదు లేదు. 'అప్పు ఎవడిస్తాడూ?' అని ప్రొద్దుట్నుంచీ ఆలోచిస్తున్నాడు శంకరం.

'అంత పెద్దడియ. ఎన్నేళ్ళుంచో ఉంటున్నా డక్కడ. స్నేహితులూ, పరిచయస్థులూ ఎంతోమంది ఉండుండాలి. బ్యాంకుకు వచ్చివెళ్ళే కష్టమర్థంతా అతనికి తెలిసినవాళ్ళే అయిరి. అలాంటప్పుడు ఒక్క ఐదు రూపాయిల అప్పే పుట్టదూ?' అంటారేమో. పుట్టదనే చెప్పాలి. ఏమంటే, ఇవ్వకలిగిఉండి, ఇట్టపడ్డ నిశ్చలంతా అతగాడికి ఇదివరకే ఇచ్చేశారు. ఆ ఐదులూ, పదులూ అతడింకా తీర్చలేదు. తీర్చలేకనే పాపం. అలాంటప్పుడు మళ్ళీ వాళ్ళనేవెల్లి అడగటం సబబూ కాదు, ప్రయోజనమూ ఉండదు.

ఇంక బ్యాంకుకు వచ్చివెళ్ళే 'కష్టమర్థ' మాటంటారా?...ఎంతో ఆప్యాయంగా కబుర్లు చెప్పివెళ్ళే చలమాజీగారిని చుచువుకొద్దీ ఓమాటు ఒక 'వైవగు' అడిగి చూశాడు. ఆయనకు 'ఎక్కంటు'లో డబ్బున్న సంగతి శంకరానికి తెలుసుగనక, ఆయన ఇష్టంవుంటే ఇవ్వగలవన్న ధైర్యంతోనే అడిగాడు. ఆ అడగటంకూడా ఆయన బ్యాంకుకు వచ్చివెళ్ళుకాదు. దీనికోసం

ప్రశ్నోకం ఆయన యింటికివెళ్లి అడుగుతే మగ్గాగా ఉంటుందనీ, మొదట ఇన్నటం ఇష్టంలేకపోయినా, ఇతరులం ఆనపడివచ్చాడు. 'ఉ తనోతులతో పంపేస్తే నాగుండును' అని ఆలోచించినా చలమాజీ ఇన్నకపోవడనీ ఉద్దేశపడ్డ, శంకరం ఆయన బసతో వెళ్లేడు 'అప్పు' అంటూ ఆయన యింటికి ఎంవనో రావటం, ఆయన ఏదో సాటించే పంపెయ్యటం ఇవనరన బరుగుతున్నావే. శంకరాన్నికూడా అలా పంపేసిపోయే తీరును. ఇది అంతటితో ఆగక, చలమాజీ - ఈ విషయం చాడ్యం మేనేజరు గారా మీనువెళ్లి చెప్పారు. చెప్పటంకొనూ ఏమని? 'మీ గుమాసా శంకరం చాలా అప్పులలో ఉన్నట్లున్నాడు. అలాంటివాళ్లని చాడ్యంలో ఉంచటం శ్రేయస్కరంకాదేమో' అని. ఆయన వెళ్ళటంతోనే సోనేరు శంకరాన్ని సెలించి, 'అప్పులు చేస్తున్నావుట! ఉన్నాగిం ఉడిపోతుంది, బాగ్రత్త!' అని హెచ్చరించాడు. ఆ దెబ్బతో శంకరానికి చావుతప్పి కన్ను బొట్టపోయినంత పనిబడి, 'ఇంక ఎన్నడూ కష్టమైతే నామాత్రం అప్పు అదగినానేదని ఒట్టుపెట్టుకున్నాడు.

'అప్పు ఎవడిస్తాడు?' అనే ప్రశ్నతో ఆ ఉదయం శంకరానికి ఈ గొడవన్నీ జ్ఞప్తికివచ్చాయి. ఎనిమిదిగంటలైపోయినప్పటికీ మనోగంటకి అదరా చాదరా చెండు పోతుంటు నోట్లో నేనుకని వ్యాపకం పడుతేలి. ఆ ప్రాద్దుట ఎక్కడకువెళ్లి, ఎన్నటి అగటానికైనా ఇంక ఒక్కగంటే స్యంధి. ఏమి పాలుపోక అతడు భాగ్యను సలహా అడిగాడు. అతడు మరిచి పోయాడేమో అన్నట్లామె, శివకామేశ్వరిరావు, శేషగిరి, సుబ్బరామయ్య, రామచంద్రుడు, వెంకటప్ప, ఉమామహేశం వగైరా మిత్రుల చేర్చుకొని ఒక్కొక్కటే చెప్పటం మొదలెట్టించి. వాళ్లకి అతడు తీర్చవలసిన పాత నాకీలు జ్ఞానికి రావటం తప్ప ప్రయోజనం లేకపోయింది. అఖిరికి జగ చాంబ, 'మోండ్రి, ఆవే పొక్కులో కనపడి మీతో చాలాసేపు ఆప్యాచురిగా మాట్లాడారు. ఆయన నేరారు?' అంది. 'ఆయనా? గవరాజు గారు. మరిచి పోగా జ్ఞాపకం చేశావు! చాలా యోగ్యుడూ. నేనుపోత్రుడూను. ఈ చిక్క సమయంలో ఆయనోపోడు. ఎక్కడ కనకడ్డా, 'మాయింటి కోమాటు రండి' అని చాలామాట్లు అడ్రెస్సుకూడా చెప్పాడు. 'శివలెంకవా? వీధి' అని కదూ అన్నాడు?... వెంబరేటి చెప్పా?... ఎందుకూ, అక్కడికి వెళ్లి వాకలుచేస్తే సరి' అంటూ శంకరం ప్రేమిదాడువా వేసుకుని బయటేగాడు.

శివలెంకవారి పేర్లు అనుభవించునట్లుగా ఉంటుంది. దారిలో ఆలోచించుకుంటూ నడిచాడు శంకరం. గవగ్రామగారికి తనకూ అంతా ఈ మధ్యనే పోవ గలం. అతడు తన ఆర్థిక స్థితిని తేలికపాటే తెలిసివుండవచ్చు. వెళ్ళటంకోసం అప్పు ప్రసక్తి వేసుకుంటున్న మొదట ఆకలుగూ ఈ కలుగూ చెప్పుకున్నాక, 'నే నోకూ' అనుకుంటున్నాను కచ్చానండి! అని ఖరీదీ లేల్పుడం మంచిదని నిశ్చయించుకున్నాడు. చురుగ్గా నడిచాడేమో క్షురగానే చేరుకున్నాడావీధికి తెలియనిదానో గవగ్రామగారి బస చాటిపోతున్నాడు. అట్టే నైకి పోతుందానో నిశ్చయించుకుంటున్నాడు. 'శంకరంగానోయ్. మిమ్మల్నే!' అనే తెలుసుకొని వినిపించింది. వెనక్కి తిరి చూశాడుకదా ఎవరోకాదు పలువురు. గవగ్రామగారే! ఆయన చూసి పిలవటం, శంకరానికి శుభనూచకంగా కనపడింది. నవ్వింపని సగం అయినట్లే తోచింది.

గవగ్రామగారు శంకరానికి ఎదురుగావచ్చి బోపలకు తీసుకువెళ్ళి కుర్చీ చూపించారు. కూచోటం తడవుగా ఆయన ఆసనంబిచ్చారు ప్రసంగం. అంద్రరాష్ట్రం, శ్రీబాగ్ ప్యాన్లు, రాయలసీమ డెప్యూటీషనును వగైరా గొడవలన్నీ ఒకదానివెనక ఒకటి వచ్చి వెళ్ళాయి. మధ్యమధ్య ఆయన శంకరాన్ని, 'ఏమంటారు?' అని అడుగుతూండేవాడు అని, శంకరం ఏమీ అనక పూర్వమే మరొకవిషయంబోకి ప్రసంగం మారింది.

గడియారం తొమ్మిదికొట్టి, శంకరానికి తెముల్పుకుపోదామన్న తొందర ఎక్కువైంది. అని గ్రహించి, గవగ్రామగారు, 'ఎవో తొండు పనినిద వెదుకున్నట్లున్నాడు, ఆ పేరాను' అన్నాడు. ఆ అడుగు చూపుకుని శంకరం, 'ఎక్కడికో' అంది, మీ యింటికే' అని అనబోయాడుకాని ఇంతలో గవగ్రామగారే, 'మానండి శంకరంగారూ, మనోలా అనుకోకండి. ఒక్క సాయం చేస్తారని పిలిచాను' అన్నాడు.

తనవల్ల తాతగారే ఏమో ఉంది. అనుకుంటున్నానే శంకరం సంతోషించాడు. ఆ సంతోషంతో చేసిపెట్టుకునికీ వస్తున్నానని, తచ్చాత సొమ్ము చేబదులు అతగటానికి అంతగా ముగ్ధుడౌటపడనక్కర్లేనని తోచింది. 'ఏమంటే' చెప్పండి. తప్పకుండా చేస్తాను' అన్నాడు.

'ఏమీలేదు! క్రితం శనివారం గాత్రం చురసింటిగావున్నది, ప్రాణంమీదికి వచ్చింది. ఒక్క- వీధిలో సాయంబంటి ఇచ్చింది. గోసాపాతం

బ్యాంకులోంచి తీసి ఇస్తాను' అని నమ్మించి పట్టుకుపోయాడు. సోమనారం కాదుకదా ఇంతవరకూ మనిషి పికర్ లేడు. మర్నాళ్లుడు ! నమ్మించి ఇబ్బందిలో పెట్టాడు. ఈనేకే లేషనుకు ఆఫీస్ జాకదా. మహోన్నయ్య కూడా వచ్చింది. ఒక్క పాతకరూసాయలు సద్దాలి మీరు. రెండు మాడుకోజుల్లో నాకో బాపతు సొమ్ము రావలసిఉంది. ఇచ్చేస్తాను" అన్నాడు.

నిలువునా నీచైటోయాడు శంకరం ! రెండుమూడు నిమిషాలదాకా మాటే పెగిలిందికా దతనికి. ఆరుకి ఓ గొప్పనేరం చేసినవాడికయ్యే నిలబడి, 'క్షమించాలి. నావద్ద ఏమీలేదు. మిమ్మల్నే అడుగుదామని వచ్చాను' అన్నాడు. మహానిమిషం మళ్ళీ నిశ్శబ్దం. ముడిపడ్డ కనుబొమ్మల్తో గవ్వరాజు గారు, 'పోనీలెండి. పనిమీద వెళుతున్నట్లున్నారు. వెళ్ళండి' అన్నారు.

శంకరం, 'లేదండి, ఇక్కడికి వచ్చాను' అన్నాడుకాని, ఆయన వినిపించుకోకుండా లోపలికి వెళ్ళిపోయారు. ఇహ అక్కడ నిలబడి ప్రయోజనం లేదని శంకరం ఇంటిదారిని పట్టాడు.

గవ్వరాజు లోపలకు వెళ్ళేటప్పటికి ఆయనగౌరవ ఎరురైంది. "చూశానా, దొంగముండాకొడుకు, ఎంత అబద్ధవాడేశాకో ! 'మీదగ్గరికి ఆస్వకోసం వచ్చానంటూ ముందరికాళ్ళకు బండంచేసేశాడు !" అన్నాడు.

కారు కోసం

క్రొవరుగు చుట్టూలో విశ్వపతిగారింట వివాహం. గాత్రీ ఒంటిగంటూ మూడు నిమిషాలకి లగ్నం పుగిన్నది వాటింది. ఆహారానికి విడిదిలోంచి రుగ పెల్లివారు ఊరేగిలానికి బుగ్గిరవలసించే చురు. కొమరిగిగిపట్నం, కేరుకు పట్నంగాని చూస్తే చిన్న గ్రామమే. ఇతేం, భోగంమేళంతో ఊరేగిలం కనక నాలుగు చీగలూ పుగ్గిరవలసేటికి ఎంతలేదన్న ఒంటిగంట ఇచ్చే బోగిలం. అలాంటివారు వెంటనే కేసులుకు బయల్దేరిక, అలా కూచుండి పోయారెందుకు చెప్పా ?

విడిదిలోకి వెళ్ళి విశ్వంతుడుగార్ని కార్తీ తొంగిపెట్టటం ఎందుకేనా చురుచిని బోగిలం విశ్వపతిగారికి. ఆయన వెళ్ళి 'వానగానూ, ఈ సాటికి ఊరేగిలం ప్రారంభిస్తేగాని...' అని ముచ్చటపడ్డారు. పద్మనాభం గారు అడ్డుచుట్టి, 'ఈపాటికాదు, గంటక్రితమే బయల్దేరునా మనుకున్నాను. కాని వెళ్ళిన వెళ్ళికొడుకు ఇంతవరకూ పికరులేదు?' అన్నాడు. విశ్వపతి నిర్భాంతపోయాడు. 'వెళ్ళికొడుకు పికరు లేకపోవటమేమిటి? ఎక్కడికి వెళ్ళాడు?'

'వాడు ఎక్కడికి వెళ్ళాడో, ఈయన ఎందుకు పంపాడో, యీ పెద్దమనిషి నే అడగండి!' అంటూ పద్మనాభంగారు కని వెల్లడొత్తాన్న ముఖంతో నిశ్వపతిగారికి తన పెద్ద బావయ్యని వెంకటేశ్వరగారి వైపు చూశించాడు. బల్లమీదున్న గొర్రాయిపై పడుకుని చుట్టూ కాబుకుంటూన్న వెంకటేశంగారు వెంటనే లేచి పుచ్చుని దగ్గు ప్రారంభించాడు. వచ్చిన కన్యా ప్రదాతకూ, కోపంగాఉన్న పద్మనాగానికి యేంకెప్పలా అలాచన తప్పే వలకూ దగ్గరి, అప్పుడు మెల్లిగా ప్రారంభించాడు—

'పద్మనా బానా, సంగతేదో చెప్పక నువ్వు అనవసరంగా కింగారు పడిపోయి వీరినిగా కంగారు పెట్టేస్తావెందుకు?...చయిచెయ్యండి తమ్ముడు గారు, ఇలా కూచోండి. మా రంగధామం ఆకులాపురం పోయి మధ్యాహ్నం స్నానం అనటంతోనే వెళ్ళాడు. సాయంత్రం సడకుండానే రానలసింది మనీ. ఎందుకేత ఆలస్యమైందో. మా బావ కంగారుగానే తప్పుకండా వచ్చేస్తాడు.'

పద్మనాభానికి కోపం ఆగలేదు. 'స్నాతకం పెళ్లికొడుకు దీక్షగా ఒకచోట కూచోక కుళ్ళమ్మట బయటోటా యేమిటంటాను బయట వెళ్ళానుటం, ఈయన వెళ్ళుచునటం సరిపోయింది!' అని ఒక్క విసుగు విసిరేడు వెంకటేశం మనీ రెండు నిమిషాలు దగ్గి గొంతుక సవిరాళులుగా "ఇప్పుడు నాడింకా గాకపోవటంవల్ల ఆదుర్దాగా ఉండి ఇలా అనికస్తోంది గాని, వాడు వెళ్ళేటప్పుడు ఇలా అనుకున్నామా, నావా? ఎంతనేర్చా? బున్నులో వెళ్ళి చక్కా వస్తా'వనుకున్నాం." అన్నాడు. విశ్వపతిగారు, 'ఏంపనిమీద పంపారు అన్నగాదా? నుగొక్కని ఎవరినైనా పంపలేక పోయారా? నాతో నెలవిసే నేను ఎవరినైనా పంపిఉండునే?' అన్నాడు వెంకటేశం యిమాటలు దగ్గలేదు. 'వాడే చేసుకోవలసినపని బాబూ అది. ఏమిటో మనవిచేస్తా చిత్తగించండి. నూ రంగడు చి. యల్. పట్టా పుచ్చుకుని అమలాపురంలో వ్రాట్టీసు పెట్టాక వచ్చిన మొట్టమొదటి కేసుట ఇది. సరిగ్గా అది యీనాడే హియరింగుకు రావాలా చెప్పండి. మన ఆదుర్దాకోసం కాకపోతే? వస్తే, మగోనాటికి వాయిదా వేయించుకోవచ్చు. నేనలాగ వేయించుకోమనే అన్నాను. కాని ఆ మునసబెదగో కగ్గొట్టకుడనీ, వాయిదాల్వడనీ, అందుగో తనలాంటి కుర్రవాళ్ళంటే ఆయనకు అసలే లక్ష్యం లేదనీ... ఇలా ఏవేవో అభ్యంతరాలు చెప్పకొచ్చాడు. వీటికేంగాని ఇవేళ ఎలాగైనా వెళ్ళి ఆ కేసు వాదించి నెగ్గయ్యాలన్న ఉబలాటం, ఉత్సాహం వాడిలో కనపడి, వాణ్ణి ఆపటంకన్న పంపటమే మంచిదనిపించింది. చెప్పకపోవటమేం? మా పద్మనాభం వద్దంటాంటే, 'పోనీ వెళ్లి రానియ్' అన్నాను నేనే. ఎందుచేతి రాలేదో మరి, నాకూ యేమీ పాలు పోవటంలేదు. ఆఖరి బున్ను వచ్చిందా?'

'ఆఖరి బున్ను వచ్చి రాత్రి ఏడింటికే వెళ్లిపోతుంది.' అన్నాడు విశ్వపతి గద్దదికతో. వెంకటేశం ఇంక తను ముగ్ధుడవలసినదేమీ లేదు గనక మళ్ళీ దగ్గ దొరకబుచ్చుకుని, ఆయాసంకూడా రావటంవల్ల, రోజులు వైన నడుం వాల్చాడు. పద్మనాభంగాయ ముగ్ధుడకుండా పందిరికేసి చూస్తూ కాగితపు బుట్టలసంఖ్య లెక్కపెట్టడం మొదలెట్టాడు. విశ్వపతి ఏమీ తోచక ఇంటికి తిరిగొచ్చి భార్య సావిత్రమ్మతో అంతా చెప్పి, అంతవరకూ అణిగివున్న కోపాన్ని కక్కుతూ, వెంకటేశాన్ని, పద్మనాభాన్నీ, మునసబునీ, కోర్టునీ, దావాలనీ, పార్టీలనీ తిట్టటం ఆరంభించాడు.

* * * * *

అనుభవమును ముననమునోట్టలలో రంగభామారావు దాగా వానిని
 తన ముని తనము పెట్టాడు. అతనిగాని తోటి యువక వీధిగంగా అభినందిం
 చారు. సాక్షి కృతార్థుల జల్లెడిచేసి, జెల్లిలో చూడు. తన సెగమున్న సంతో
 పంబో రంగభామం, వాళ్ళతోనూ నీళ్ళతోనూ కలుక్కుచేపుతూ పెళ్ళిపడక
 లతో బిడ్డనుట్టించు వాళ్ళకు పుట్టిక పానిను పాని తక్కువ ఆరుగంటలైనది.

అనుభవమునందుంచి కొమరగిరిపట్నం కెళ్ళి అభిబిమ్మ సరిగా ఆరుగం
 టలకే బిడ్డనుట్టించు. పానిముపాలు ముందుగానే రాగతిగిరిగతుకు సంతో
 పించాడు రంగభామం. తన స్థానములో బిడ్డనుట్టే? ఎక్కడికి పోయింద?
 వచ్చేటోగి కాఫీ తగిరిద్దాం పోనీ? అనుకుంటూ ఎవరుగావున్న చూటు
 లుకి వెళ్ళాడు; కాఫీతాగి వచ్చాడు. కాని బిడ్డ రాజేను, వాకలుచేశాడు
 కొమరగిరిపట్నంవైపు వెళ్ళవలసిగాళ్ళే నలుగురై చూసుకు తారసబడ్డారు.
 “బిడ్డను పట్టుకుంటే, కాని ముమ్మడివరం పట్టింది. ఒక గంటలలో తిరిగి
 స్తాం. అప్పుడుగాని కొమరగిరిపట్నానికి ప్రేమపాదం అని చెప్పి తీసుకుపో
 నూడు డ్రైవరు.”

ముమ్మడివరం రూటుకి అనాడు అంతగిరాకీ రంగలూనికి కారణం.
 అక్కడ వెలిసిన బాలయోగి అన్న సుగతి అందరికీ తెలిసిందే. రహణ
 మహర్షి వల్ల తిరువచ్చి మలకే, అరవింద యోగివల్ల పుదుచ్చేరికి వచ్చిన ఘనత
 కన్న బాలయోగి మూలాన కోనసీమలోని ముమ్మడివరానికి ఆకాలంలో
 ఎక్కువ కీర్తివచ్చింది. బాలయోగి దర్శనం ఇస్తాడని తెలిసే లక్షలాదిజనం
 అటు విశ్రాంతించి ఇటు నెల్లూరునుంచి కూడా వెళ్ళారు. అడిగిన రేటు
 కన్నా ఎక్కువినీ కనసడ్డ బండ్లన్నీ కట్టించుకుపోయారు. కొమరగిరిపట్నం
 వైపునుంచి వచ్చిన బిడ్డనుడా తిరిగిపోక, ముమ్మడివరం దారిపట్టాయి.
 బాలయోగి మాత్రం ఆగోరాన ప్రజలచేత విరివిగా ధనాన్ని ఘర్షణ పెట్టిం
 చింది. ధనముక్కు మహర్షి బిడ్డవారిచేత ముమ్మడివరానికి పడేసి ప్రేమలు
 వేయించింది. గుర్రాలక్షేమం, ఎద్దలక్షేమం అలోపించిన బండివాడే
 లేదా నాడు.

రంగభామం యేమీ కంఠం పడలేదు. ముమ్మడివరంనుంచి వచ్చాక
 కొమరగిరిపట్నం తీసుకు వెవతాకన్నాదుగా బిడ్డను డ్రైవరుకి ముమ్మడివరం
 కెళ్ళి రావటానికి, ఒక గంటకన్న యెక్కువ పట్టుదు. కొమరగిరిపట్నం యేడు
 గంటలకు చేరుకోవలసినది యెనిమిదింటికి చేరుకోడ మాతుంది. ఒక్క-

గంటేగా ఆలస్యం ? అంతలో మునిగిందేమీ లేదు. ఈ ఆలోచనతో ఆత గాను వేపురు కొనుక్కుని, సోడాకొట్టు ముందున్న కుచ్చిపీటమీద చుక్కల పడి, చదవటం ప్రారంభించాడు.

గంట అయిందిగాని బస్సురాలేదు. మరకానేవు ఎదురుచూసి, ఊరికి కూచోటమెందుకీ? భోజనంచేసి వద్దాంటని చూట్లోకి వెళ్ళును. భోజనంకానిచ్చి చచ్చాడుగాని బస్సుగాలేదు. కొమరిగిరిపట్నంవైపు వెళ్దా మునుకున్న మిగతావాళ్లు యేమయ్యాలోగాని అక్కడ కనపడలేదు. బస్సు వస్తుందా, రాదా? వెళ్లి ముగ్గుడివరంగానే దిగడిపోయిందేమిటి భర్తం ? సోడాకొట్టువాళ్ళ సలహా అడిగాడు. 'రాకేం చేస్తుందండీ, వచ్చేస్తుంది' అన్నాడు నాడు.

కాని బస్సు రాలేదెప్పటకీ. రికేరు ఏవో వచ్చి దారిలో ముండికేసి ఉంటుంది. ఎనిమిదిన్నర దాటిపోయిందప్పడే ఇంక ఆలస్య చెయ్యి కూడదు. మరోసారి మరోసారిదీ కాదు. సొంతపెళ్ళి ఆయి! ఏవో ఓ బండి చూసుకుని వెంటనే కొమరిగిరిపట్నం చేరుకోవాలి. ఈ ఆలోచన బాగానే ఉందిగాని బండి యేది? స్టాండులో ఒక్కబండికూడా లేదు. మునసబుకోర్టు, సబుకోర్టు, ఇంకా ఇంకా పెద్ద పెద్ద ఆఫీసులు ఎన్నోఉండి తాలూకా హెడ్ క్వార్టర్లుగానూ అమలాపురానికంటే ఒక్క టాక్సీ ఏనా యేడిసిందికాదు. పోనీ, ఎంతకల్పనా ఇచ్చేసి అరగంటలో చేరు కునే ఉండును కొమరిగిరిపట్నం! రంగధామం తన ఆవధిలో అలాగ అనుకున్నాడేకానీ, నిజంగా ఆ ఊళ్లో టాక్సీలే వుంటేమటుకు అతగాడికోసం కూచునేనా ? బస్సు, బస్సులతోబాటు అవీ ముగ్గుడివరమే పోయి ఉండేవి!

తొమ్మిదయింది. రంగధామరావుకి తొందర యెక్కువయింది. కారు గలవాళ్ళ నెరవైనా బ్రతిమాలితే ? ఈ రాత్రి నాకు పదమూడు మైళ్ళ దూరంలో వివాహం. ఇక్కడ ఇలా బండీ, బస్సు లేక చిక్కుకుపోయాను. కటాక్షించాలి! అంటే గుండె కరిగి వాళ్లు ఇవ్వకపోతారా ? కానైతే, 'వెళ్లి ముందుపెట్టుకుని ఏం మునిగిపోయిందని వచ్చావిక్కడికి ?' అని రెండు చీవాట్లు వేస్తారు. అంతేగా ? కానీ కార్లున్నవాళ్లెల్లా ఇద్దరే ఆ ఊరికింతా. సబ్ జడ్జివుంది. డాక్టరుకుంది. వాళ్లెద్దరికీకూడా తన మొహం

మైనా తెలరదు. ఎలాగ అడగటం ? ఎలాగో అడిగి వాళ్ళచేత 'సరే' అని పిండుకున్నా ద్రౌపద్యంతాలో ఉండనో ? అన్నట్లు దాక్షయకు నేరేద్రునరు న్నట్లేలేను. ఆయన ద్రౌపద చేసుకు పోతుంటాడు. కారు ఇస్తారన్నది చాలక మీరే ద్రౌపద చేసి పోవెట్టడంలేదు. యేం బాగుంటుంది ? బాగుండే దేనికి ? పని జరుగుతుంటే బాగుంటుంటుంది చూడక్కర్లేదు... విధించెడ్డా ఫలంవస్తుంటుందా అని ?... అలాగ భావించి కంటి ద్రౌపద కలగలేదు. 'మీనసేనా' లెక్కపెనుతూ ఇక్కడ నిలబడితే యేంలాభం ? పనికావ న్నోంది. ఆరుగంటలకే మెల్లగా నడక మొదలెడితే యీలాటి కాలాగో కొమరగిరిపట్నమే చేరుకుని ఉండును. దిక్కుమాలిన బుర్ర పనిచేసిందికాదు' అనుకుంటూ అతగాడు కొమరగిరిపట్నం గోడ్డు పుచ్చుకుని నడక ప్రారంభించాడు. 'జన్మలో ఎన్నడూ పట్టుమని పనిపెట్టాం గులు నడవని నాకు పెట్టి నాడీ నడక భర్త మేమిటి ? తప్పనిసరి గనక కాల్చిడ్చుకుంటూ నడిస్తే, లగ్నంవేళకి చేసికోగలనన్న ద్రౌపదకూడా లేదు ఆ హిమగిరిం ఇవాళే రావా ? నస్తే మాత్రం యెనశ్శుభ్రం వాళ్ళదని ఊహకొక నే నిక్కడకు తయారవటం యేమిటి ? దిక్కుమాలిన బుర్ర సరిగా పనిచేసిందికాదు.' అని తిట్టుకోటం మొదలెట్టాడు. 'నన్ను తిడితే యేంలాభం స్వామీ ? జరిగినదాని కనుకుని యేంలాభం ? ఇప్పుడు నన్ను సరిగా ఉపయోగించి పని సాధించండి' అంది ఆ బుర్ర. అప్పటి నాతడు సుబ్బరాయని గుడివనకూ వచ్చాడు. ఒక వంకరజాల దూరంలోనే దాక్షయ బంగగా కనపడింది. ఆలోచనూ అడుగులువేసి దాక్షయింటి కెదురుగా నిలబడ్డాడు. అంతా పడు కున్నట్లున్నారు; నిశ్శబ్దంగా ఉంది. ఒక్క ఊణం తటపటాయించి, ఏమైతేకానియ. చూద్దాం' అనుకుంటూ గుమ్మాలెక్కి వెళ్ళి తలుపు తట్టాడు.

* * * * *

కొమరగిరిపట్నంలో కన్యాప్రదాత విశ్వపతిగారు తనకు చేశనైన తిట్లన్నీ తిట్టేసి, చేసేదేనిలేక మళ్ళీ విడిదిలోకి వెళ్లాడు. 'ఏమండీ, వచ్చారా, పెళ్లికుమానుడుగానా ?' అన్నట్లుగా పరికించాడు, వచ్చిఉండడని తెలుసుంది కూడా. ఏమాటంటే యేం ఉపయోగం నన్నుగో అని అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారా పెళ్లివిడిదిగానే లేదక్కడ. 'ఈ లగ్నానికి వెండి జరుగు

కుండా జేదో!' అన్న ఆదుర్దాతో కూచుండిపోయారు. గడియారంమాత్రం 'నన్నె వరు అడ్డుపెట్టగలరు?' అన్నట్లు ఒక్కటైనా మానకుండా పదకొండు గంటలూ కొట్టేసింది. విశ్వపతికి కళ్లనీళ్లపర్యంతం వచ్చింది. ఆయనో అనబోతుంటే పద్మనాభంగారే అన్నాడు. "బావగారూ, నేనేం చెయ్యను చెప్పండి? ఏయింట్లో పెత్తనమైనా ఒక చేతిమీదుగా వెళ్లాలికాని, అందరిదీ తలూ పెత్తనం పనికిరాదు. నేను 'వెళ్ళొద్దు' అన్నప్పుడు 'ఫరవాలేదు వెళ్లిరానియ్యో' అని పంపడమేమిటి? ఆ వినురు తరమిదే అని వెంకటేశం గారు గ్రహించి, తనమీదకూడా కొంత తప్పు వుందిగమక, ఏమీ మాట్లాడలేదు. వచ్చే దగ్గును ఆపుకుందామనికూడా స్రయత్నించాడు కాని, దాని తస్సాగోయ్యో, ఆ దగ్గుమాత్రం ఆగిందికాదు.

సరిగ్గా ఆ సమయానికే పండ్లొకటి ఓకారువచ్చి ఆగింది. అందరికీనూ అటువైపు తిరిగాయి కారులోంచి ముందు రంగధామరావు డాక్టరుగారి మందుల బాగ్ పుచ్చుకుని దిగాడు. కారు డ్రైవ్ చేసుకొచ్చిన డాక్టరు గిరి వైశస్కోపు చేతబట్టుకుని వెనకాలే వచ్చాడు. అంతా రంగధామరావుని ఏమిటేమిటో అడగబోయారుగాని అతగాడు, 'ఉప్' అంటూ మాట్లాడనిచ్చాడుగాడు. డాక్టర్ని యెక్కెక్కడికిని వెంకటేశంగారి బల్లవద్దకు తీసుకుపోయాడు. ఆయన 'ఎవరురా ఈయన? డాక్టరులా గున్నాడే! ఈయన పనేమొచ్చింది పప్పుడు?' అని అడగబోయాడు. కాని, ఆ దగ్గు అడ్డాచ్చి ఏమీ అడగనిచ్చిందికాదు. ఆయన లేవబోయాడుగాని డాక్టరు 'కదలకండి, అలాగే పడుకోండి' అని ఆజ్ఞాపించి, ఆయన ఊపిరితిత్తులు రెండు పరీక్షించి, బాగ్ తెరిచి ఇంజక్షన్ నివ్వటానికి సన్నాహమంతా చేశాడు. అందరూ నిరాంతరంగా నిశ్శబ్దంగా నిలబడి చూస్తోంటే, మరో నిమిషానికి వెంకటేశంగారు ఏదో అనబోతున్నా వినిపించుకోక, డాక్టరు ఆయనకు ఇంజక్షన్ ఇచ్చేసి, బాగ్ సర్దుకున్నాడు. 'వస్తానండి. మీరనుకున్నంత ఫరవాలేదు. రాత్రి నిద్ర బాగా పడుతుంది అవసరమనినోస్తే రేపు కలుసుచెయ్యండి' అంటూ వెళ్లి, కారుఎక్కి సార్లుచేశాడు. రంగధామరావు చరచరా వెళ్లి, మూడు ఐదు రూపాయల నోట్లు ఆయన చేతిలోపెట్టి, 'థాంక్స్ సార్'. అపదలో అడ్డుపడ్డారు వెళ్లి ఆగిపోతుందని ఆదుర్దాపడ్డా మంతా' అన్నాడు. డాక్టరుగారి కారు హారన్ చప్పుడుచేస్తూ వెళ్లిపోయింది.

రంగధామం లోపలికి రావటంతోనే, వెంకటేశంగారు ఇంజన్ నిచ్చినచోట తడుముకుంటూ, కళ్లెర్రజేసి, ‘ఏమిటా ఇదంతా?’ అన్నాడు.

“ఏంటేదు మామయ్యా, బాలయోగిమూలాన్ని బస్సులూ, బళ్లూ అన్నీ ముమ్మిడివరం చక్కాపోయాయి. ‘లగ్నంవేళకి అంగుళోలేను. కాస్త మీ కారులో తీసుకువెళ్లి దిగబెట్టి రావాలి’ అని డాక్టర్ని బ్రతిమాలుదామని గుమ్మమెక్కినాను. కాని నిద్రలోంచి విసుక్కుంటూ లేచివచ్చిన ఆయన ముఖం చూచేటప్పటికి నాకు భయంవేసింది. ‘నేను టాక్సీవాణ్ణా, వచ్చి నిన్ను దిగబెట్టటానికని మొహం తగలేసి, తలుపు మూసుకుంటాడేమో అనిపించి, ఆయన్ని లాక్కురావటాని కీయెత్తు వేశాను. ఐతేం, ఒక్క అబద్ధం కూడా చెప్పలేదు. ‘మా మామయ్యాకి దగ్గగా ఉంది. ఈరాత్రి ఒంటిగంటకి నా పెళ్లి. మీరు ఇప్పుడు రాకపోతే నా పెళ్లి అడ్డిపోతుంది’ ఇందులో అబద్ధమేమంది మామయ్యా?”

“ఏంటేదురా. ఎటొచ్చి ఆయన నా దగ్గరమూలాన్ని నీ పెళ్లి అడ్డిపోతోందనుకుని వచ్చి, నాకు యీ ఇంజన్ నిచ్చి వెళ్ళాడు. నుంచి ఎత్తువేశావురా రంగా. నవ్విలా ఇక్కడకు చేరుకోకపోతే నీ పెళ్లిమాటకేంగాని వీళ్ళంతా జేరి నా పెళ్లి చేసేద్దరు!... వెళ్లు. ఇంక ఆలస్యం చెయ్యక ఊలే గింపుకు ముస్తాబు చేసుకో” అన్నారు వెంకటేశంగారు.

కాంప్లిమెంటరీ టీక్కెట్టు

జ్యోగారావు శ్యామలాంబా పార్కునుంచి తిరిగిచ్చి తలుపు తెరిచేటప్పటికి ఎదురుగా నేలమీద తెల్లటి కషగొకటి కనపడింది.

“ఎవరు రాశారు?” అంది శ్యామలాంబ.

“ఉత్తరంకాదు, కాంప్లిమెంటరీ టీక్కెట్టు” అన్నాడు జ్యోగారావు.

“కాంప్లిమెంటరీ టీక్కెట్టు? అంటే?”

“దబ్బిచ్చి టీక్కెట్టు కొనుక్కుని కాకుండా ఉచితంగా సినిమా చూడటానికి, కొందరికి ఇలాంటి ప్యాసులు పంపుతారులే”

“సినిమావా? ఏం సినిమా అండీ?”

“గాజుల పిల్లట.”

“బలే! ఇకనే? ఈ సినిమాకి రేపా యెస్పానో ‘తీసుకెళ్ళండి’ అని అడుగుదామని అనుకుంటున్నాను కూడాను. సమయానికే వచ్చింది ప్యాసు.”

“ఎవరు పంపించా రంటావ్?”

“ఎవరు పంపిస్తారు? మా అన్నయ్యే పంపించి ఉంటాడు.”

“మీ అన్నయ్యా? పోస్టాఫీసులో గుమాస్తాపని చేసే మీ అన్నయ్యకీ, ఈ ‘గాజులపిల్ల’కీ ఉన్న సంబంధం యేమిటి?”

“నాల్లెదురూ మీరూ మీ వ్యంగ్యమాటలూనూ! కార్డులు కొనుక్కోబానికనీ, బంగీలు పంపటానికనీ, మనియార్డర్లు కట్టడానికనీ ఎందరు వెళ్లరు పోస్టాఫీసుకి? మావాడు మీకుమల్లే ఓమూల ముంగిలా కూచునేరకం మనిషికాడు. కలిసికట్టుగా ఉండి, పెద్దవాళ్ళందరితోటి పరిచయం సంపాదించినవాడు, ఏమనుకున్నానో!”

“నీ తే ఈ సినిమావాళ్లు కొద్దులు కొనుక్కోటానికొచ్చి, మీ వాణ్ణి మావటంతోనే చెయ్యచేయ కలిపి, భాయ్ గాయ్ అంటూ ప్రాణన్నేహితులై, ఇంత కన్ను యెవకిస్తాం ఈ కాంప్లిమెంటరీ టీక్కెట్లు?” అనుకుని, మీ వాడిచేతిలో ఒకటి పడేసి ఉంటారంటావ్?”

“ఓహూ”

“నీ తే. ఈ టీక్కెట్టుతో, తనూ తన భార్య సినిమాకి వెళ్లక, మనకెందుకు పంపిస్తాడు? అంత త్యాగం, ఔహార్యం ఉందా మీ అన్నక్క?”

“ఎందుకు లేదు? ఆమాటకొన్నే, ఔహార్యానికి మా అన్నతో ఎవరూ పోలరు ఏ పండుగకి నన్ను పిలవటం మానేశాడు చెప్పండి? మీకునుల్లే ననుకున్నారా ఏమిటి మావాళ్ళు?”

“నా గుట తీసుకొనానెందుకూ పంపింలేకుండా? మా చెల్లెల్ని నేను తీసుకు రాక ఊరుకోవటానికి కారణం ఎవరో తెలుస్తూనే ఉంది.”

“ఏమిటి తెలుస్తూ ఉంటుంది? నేను మీ చెల్లెల్ని తీసుకురావద్దన్నావా? అనవసరంగా నామీద విరుదుకు పతాచెందుకూ? మీకూ మీకూ ఆన్యోన్యాలు అలా అధూరించాయి. మధ్య నేనేం చేశాను? మీరా నాడు...”

ఆ కాంప్లిమెంటరీ టీక్కెట్టు ధర్మమాఅంటూ, ఆ భార్యధర్మల నడుమ ఇలా తుపాను ప్రారంభమైంది. పక్కటి కామేశ్వరమ్మగారు ఆవేశం అక్కడికి “బదులూపాయిలనోటుకు విడిరూపాయిలున్నాయా?” అంటూ రావటం మూలాన్ని ఆ తుపాను ఆగిపోయిందేగాని లేకపోతే ఏ విధంగా చెలకేగి ఉండేనో మరి? కామేశ్వరమ్మగారు వచ్చి, తమ కేసీ అడ్డిపోయినందుకు నోగొచ్చు మాత్రం సంతోషించాడు మళ్ళీ ఆ సందర్భంగా తగవు రావడం నిశ్చయించుకున్నాడు కూడాను. కాని శ్యామలాంబకు మల్లుకు అక్కసు తీలేదు. ఎల్లంనోటు పుచ్చుకుని వెడుతూన్న కామేశ్వరమ్మగారితో ఆమె, ఏనుండీ, కేపు గొజులపిల్లి సినిమాకు వెడుతున్నాం. నూ బాదగాని క్రీ టీక్కెట్టు సంపించారు!” అంది. ఈ మాటలు నోగొచ్చుకు విసిరడాలనే ఆమె గట్టిగా అంది. కామేశ్వరమ్మ “మీకు బాదగానున్నారా? నాకు తెలియదాసరిక. ఏంపని వారికి? ఈ పట్టుంగోనే ఉన్నారా వారు?” అంటూ ప్రశ్నపై ప్రశ్న కూపించింది. కాని సమాధానం రాకుండానే. రూపాయలకోసం కనికెట్టుకుని ఉన్న

అవిడ భర్త 'రమ్మ'ని పిలవటం చూసి ఆమె వెళ్ళిపోవలసాల్సింది. జోగారావుకి అన్న లేవరూ లేనేలేరు. శ్యామలాంబ పక్కింటావిడతో ఆనవసరింగా ప్రీ టీక్కిట్టుమాట తెచ్చి, "మా బావగారు పంపించా"రంటూ తన్ను పెటకారం చెయ్యటాలో అతనికి పుండుమీద కారం రాసినట్లయినట్లు ఐతే? తన్ను కానట్లు ఊరుకున్నాడు. ఆ ఊరుకోడం, ఏమంటాకో చూదామనుకుంటూ లోపలి నొచ్చిన శ్యామలాంబను ఆశాభంగమే అయింది.

మర్నాడు జోగారావు బయటకు పోగా చూసి, శ్యామలాంబ ద్రామరులాంచి ఆ కాంప్లిమెంటరీ టీక్కిట్టు తీసి పరిశీలించింది. "జూన్ పన్నెండో తారీఖున ఆరుంపావు ఆటకు" అని వుంది అందులో. పన్నెండుంటే ఆ రోజునే. ఆవేళ వెళ్ళాలన్నమాట.

జోగారావు భోజనంచేసి ఆఫీసుకు వెడుతోంటే ఆమె, "ఏమండీ, ఒక గంటముందుగా వస్తారకదూ పాయంత్రం?" అంది.

"ఎందుకు?"

"మరిచిపోయినట్లు మాట్లాడుతారేమండీ? సినిమాకు వెళ్ళొద్దామరి?"

"మీ అన్నయ్య కాంప్లిమెంటరీ టీక్కిట్టు పంపినాడు కదా అని. నాకు ఆఫీసువాళ్ళు గంట సెలవిస్తారా?"

"నిన్న రాత్రి కోపం ఇంకా పోలేదన్నమాట మీకు. సినిమాకిన కాకుండా ఏదో పనుందని అడిగితే ఆఫీసువాళ్లుమాత్రం వొద్దంటారుటండీ?"

"వొద్దంటారనేకాదు. ఎక్కడో తిరువళిక్కేణిలో అడుతోంది. ఆ "గాజులపిల్ల" రాత్రి పదిగంటలైపోతుంది. మాంబానానికి బస్సు దొరుకుతుందో దొరకదో?"

"టిక్కిట్టు తేరగావస్తే మీ కన్నీ అభ్యంతరాలే కనపడతాయి. ఇదివరకు ఎన్నిమాట్లు సినిమాలకు వెళ్లేదు? అప్పుడు దొరికిన బస్సులు ఇప్పుడు దొరక్కపోతాయేమిటి? అంతగా దొరక్కపోతే గుర్రబ్బండి కట్టించుకుందాం. టిక్కిట్టు కొనక్కర్లేమగా? ఆసామ్మ ఇలా పెడితేసరి?"

ఇంక అట్టే బతిమాలించుకోకూడ దనిపించి, జోగారావు "సరే ఐతే నేను ఇంటికొచ్చేవేళకు చీర సింగారించి సిద్ధంగా ఉండు" అని చెప్పి ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు.

వాళ్లు ఇదివరకు ఎప్పుడు సినిమాకు వెళ్లినా తొమ్మిదవజాలకుమించి టిక్కెట్టు కొనేవారుకాదు. వాళ్లినాడు ఫస్టుక్లాసులో మెట్టలున్న సోఫాలలో కూర్చుని చూడటం త్యాగమలాంటి సరిదాగానే ఉంది. పెద్దపెద్ద ఆఫీస్ల భార్యలతో సమంగా డ్రింగులూ, చాక్లెట్లూ, బిస్కెట్లూ కొనాలని పించింది. “టిక్కెట్టు ఖర్చు లేదుగా? ఆ సొమ్ము దగ్ధంగా ఖర్చుపెడదాం” అనిపించిందామెకు “టిక్కెట్టు ఖర్చు లేకపోతే? తక్కిన బిల్లంతా తడిసి మోపెడోవోంది బాగ్రత!” అని జోగారావు మెల్లిగా సజిగాడు. “ఛగ...లేంండీ. ఇప్పుడే ఏ సగదా తీరినా. పిల్లలు బయల్దేరాక కాళ్ళకు సంకణ్ణే. అప్పుడు ఇంకెక్కడికి వెడదామన్నా వీలే ఉండను” అన్నది.

జోగారావుకు “గాజులపిల్ల”కథ ఏమీ నచ్చలేదు. ఒక్క సందర్భం కూడా సహజంగా కనపడలేదతనికి. “ఎంగుడు తీసికట్టు ఈ ఫిలుము?” అన్నాడు. మూడుగంటల ఫిలుముది. చెండుగంటలయాక, “పోదాంపద. తల నొప్పిగా ఉంది!” అన్నాడు. అవివ సనేమిరా చప్పకోలేదు.

ఆట అయిపోయిందిగాని “కాంప్లిమెంటరీ టిక్కెట్టు ఎవరు పంపించారు?” అన్న ప్రశ్నమాత్రం మిగిలిపోయింది ఆ పంపిన స్నేహితుడెవడో సినిమా హాలువద్ద కనపడి, తమ థ్యాంక్స్ అందుకు వెడతాడని వాళ్ళనుకున్నారు. గాని అలా ఎవడూ వచ్చి కనపడలేదు. “ఐతే ఎవరు పంపించి ఉంటారండీ?” అంది శ్యామలాంబ. అతడు చిరాగ్గా, “ఎవడైతే, నాపాలిట శనిగాడు! తొరగా అడుగువెయ్యి. అవతల బస్సు దొరక్కపోలే ఇంకా ఆముదం ఐపోతుంది!” అని చురుగ్గా నడిచాడు. ఆమె మాట్లాడకుండా అతని వెక పరుగెత్తింది.

త్యాగరాయనగరులో బహుశా తమపేరి ప్రవేశించేవరకూ ఆమెయల్లీ మాట్లాడనేశని. వెళ్లిన తక్షణం బస్సు కొరికిందిగనక, ఇంక వేచి రాదనిపించింది. “ఏయండీ శనిగాడనేళారు! ఇలాగేనా కృతజ్ఞత చూపటం?” అంది మెల్లిగా అబ్డోకో బయటచెప్పబోతుంటే, నీధిలో నడుపుకొట్టిప్రాంతంగానే జంగంమిగూడి ఏదో గలభౌ జరుగుతూన్నట్లనిపించింది. వాళ్లిద్దరూ చురుగ్గా అడుగువేసి, తమ ఇంటియందే చేరిన ఆ గుంపుని “ఏమిటి?” అని అడిగారు.

“ఏయంది, గాగు సినిమాకు వెళ్లగా చూసి, మీ యింట దొంగలు పడ్డారు. నే నెక్కడో వంటింట్లో పిల్లలకు అన్నాలు పెడుతున్నానేమో, మీ యింట వాళ్ళు ప్రవేశించిన అలికిడి తెలిసిందిగాదు. సమయానికి మీ

సీతమారుగారు దేవుడులాగ రైలునిగి వచ్చారుగాని, లేకపోతే నాకు అది
 దోచుకునేసోమరు !” అంది కామేశ్వరమ్మగారు. శ్యామలంబ గుండె
 కమ్మగ్గులలో భావలికి పరుగెత్తింది. బీరువాలు తలుపులు బాగా తెరిచివుండి,
 ఆమె సిల్కుచీరలన్నీ బొత్తుల బొత్తులుగా బయటపడి ఉన్నాయి. నెండ్లి
 సామానుల మానుపెట్టె మూత తెరిచి ఉండి, కంచాలూ గిన్నెలూ నేలమీద
 పడేసి ఉన్నాయి. ద్రాగురుగో సొరుగులూగి ఉంటుంది చూసి బోగారావు
 పరుగెత్తికెళ్లి అందులో తాను భద్రపడిన కరెన్సీనోట్లు బొత్తి కనపడక
 పోవటంతోనే “గతుక్కు”చున్నాడు. గుమ్మంలో కాపలాగానూ కూచున్న
 అతని పినతండ్రి వెంకటాచలయ్యగారు, “ఇవిగోరా నోట్లు. వాళ్ళని
 పోలీసు సేవనుకు తీసుకుపోయేటంతవరకూ నాకు వాళ్లేజేబులు సోదాచెయ్యాలి
 అని పోచిందేకాదు. వెళ్లేటందు తడిమిచూస్తేనిగదా ఒకడి జేబులో ఈ
 బొత్తి, రెండోవాడి జేబులో ఈ టిక్కెట్లూ దొరికాయి” అంటూ
 యిచ్చాడు.

“టిక్కెట్లేమి” అంటూ చూశాడు బోగారావు. తమకు వచ్చిన
 కాంప్లిమెంటరీ టిక్కెట్టుకుమల్లేనే ఉన్నాయి అవన్నీ ! శ్యామలంబతో,
 “మనకి టిక్కెట్టు మీ పోస్టాఫీసు అన్నయ్య పంపాడనుకున్నావు ! దాన్ని
 పంపుతే మనం యెరగని యీ కొత్తన్నయ్యలు !” అన్నాడు. “దొంగ
 పెధవల్ని మా అన్నయ్యలనటం న్యాయంకాదు” అంటూ ఆమె నిజంగానే
 చిన్నపుచ్చుకుంది. “వాళ్లిద్దర్నీ చూచినవాళ్ళెవరూ దొంగలనుకోరు తెలుసా ?
 ఇంతక్రితమే పోలీసువాళ్ళొచ్చి తీసుకుపోయారాగాని, వాళ్ళెంత పెద్ద
 మమలులులాగ కనపడుతున్నారో నీకేం తెలుసు ? ఆ పెట్టెల మల్లు
 వట్టలూ, ఆ జరికండువాలూ చూసి నేనే దగాపడిపోయాను. ఏజరిగిందో
 తెలుసా ? నేను సరిగ్గా ఎనిమిది గంటలకు వీధిలో బండిదిగి, ‘అబ్బాయ్’
 అంటూ గుమ్మం యెక్కాను. లోపల దీపాలు కనపడుతూనే ఉన్నాయి.
 వాళ్ళలో ఒకడు చేరవేసిన తలుపు తెరచుకువచ్చి, ‘ఎవరు కావాలండీ
 మీకు ?’ అని అడిగాడు. నేను ఆ కొత్తమొగంచూసి, ‘మా బోగారావు
 లేడా ?’ అన్నాను. ‘వారు నిన్ననే ఈ ఇల్లు ఖాళీచేసి మగోచోటికి
 వెళ్లిపోయారండీ. మేం కొత్తగా ప్రవేశించాం’ అన్నాడు. ‘ఎక్కడికి
 మార్చేరుబాబూ ?’ అంటే, తడుముకోకుండా ‘చిన్నప్పవ్ వీధి, తిరు

వలిక్కేజి, నెంబరు టెని" అన్నాడు. నేనా అత్రస్సు రాసుకుని, సంచి
 చేతపుచ్చుకుని తిరుగుదానీ జబ్బులు. కామేశ్వరమ్మగారి భర్త ఎదురై,
 "ఏమండోయ్ ఎప్పుడొచ్చారు?" అని చలకరించాడు. "ఏడున్నర గంటల
 ప్యాసింజరులో నచ్చానండి మానాను ఇల్లు మార్చేశాడుటగానీ" అన్నాను.
 ఆయన నిద్రాంతపోయి, "ఇల్లు మార్చటమేమిటి? ఐదు గంటలకి ఆయనా,
 భార్య తాళంవేసుకు వెడుతూంటే చూశానే? సినిమాకు వెడుతున్నారండి
 మా ఆవిడ." అన్నాడు. చానినో నాకు అయమానంవేసి, క్షణంలో ఇంట్లో
 ఉన్న మనుషులమాటచెప్పి, అయన్న ఆయన తమ్ముణ్ణి వాళ్ల బంట్లోనున్న
 వెంటబెట్టుకుని మళ్ళీ మీ గుమ్మం యొక్కా. "ఎవరయ్యా మీరు?"
 అని ఆయన గద్దించి అవగటం, వాణ్ణిద్దరూ నీళ్ళు నములుతూ పారిపోవ
 టానికి సిద్ధపడటం, మేం పైసపడి పట్టుకోవటం అంతా ఒక్క క్షణంలో
 జరిగిందనుకో... చాళ్ళు మీకీ టిక్కెట్టు పంపి బాగానేవేశారు. మద్రాసు
 టోపీ! ఎటాచ్చీ తలవని తలంపుగా నేను దిగి నాళ్ళ ప్లానుకు అడ్డురావ
 టం జరిగింది" అన్నాడు వెంకట్రామయ్యగారు.

వసుంధరా విశ్వాసం

మృహిశాసురుల కగాళాల అది. క్రాన్సిపాలు, డాక్టరు సావిత్రి సటరాజన్, ఎం. పి. (ఆక్స్‌ఫోర్డ్) స. హెచ్‌డీ. తన ఆఫీసు రూములో కూర్చుని, హిందీ లెక్చరరు డి.బి.గొనికని వచ్చిన దరఖాస్తులన్నీ పరిశీలిస్తోంది.

హిందీ రాజకీయ కవటంతో దానికి ప్రామాణ్యత ఎక్కువై, ప్రతి పాఠశాలలోనూ, కళాశాలలోనూ పండితులూ, లెక్చరర్లూ ఒక్కొక్కరినీగా కావలసివచ్చారు. డిమాండుకన్న సప్లయ తక్కువ కవటంవల్ల చాలా విద్యార్థులు సరియైన హిందీవాళ్లు దొరక్క శిక్షమకలు పడవలసి వచ్చింది. తన లెవెల్ తక్కిన ఉద్యోగాలన్నింటికీ ప్రచురణ కేటండానే మనుషుల్ని సంపాదించ కలిగిందిగాని, ఈ హిందీ పోస్టుకిమాత్రం సావిత్రి సటరాజన్ గారు, అలాగా సటరాజన్ గారి సతీమణి ఐన సావిత్రిగారు ఎడ్వర్డయిజు చెయ్యక తప్పిందికాదు.

ఎడ్వర్డయిజుమెంటుకు సమాధానంగా చాలానే వచ్చాయి దరఖాస్తులు. వాటినే ఇప్పుడూనే పరిశీలిస్తోంది. సుందరత మందలూరూ, వేదాంత డేజిర్, గోపాలమీనన్, కట్టిక్రిష్ణ సుబ్బయ్యర్, నాగాయణ్ ఆప్టె, గోవర్ధన నింబకర్—వీళ్ళ దరఖాస్తులన్నీ ఆమె చనువకుండానే క్రింద సంకేతం మాత్రం చూసి పెరిమెంట్ పక్క శ్రేణిలో పారేసింది. అవివ పెర్సనల్ ఆఫీసెంటు, ప్లెజ్ బోనెఫ్—బోనెఫ్ గారి సతీమణి అన్నమాట. తిక్కాత ఆఫీసేషను అంటుంది. అది శంభుదాస్ దామ్రయా అనేవాడి సంతకంతో వచ్చిన దరఖాస్తు. ఆ సంతకంకూడా చూడంతోనే సావిత్రి సటరాజను ప్రాణం విసిగి “ఛస్” అని విసిరికొట్టింది. ప్లెజ్ అదిరిపడి, “ఏమిటి చెప్పా?” అని చెదురు చూపులతో నిలబడటప్పటికి, “వీళ్ళంతా మగ వాళ్ళే! “ఈ పోస్టుకు మగవాళ్ళు దరఖాస్తు చెయ్యనక్కర్లేదు. స్త్రీలు మాత్రమే చెయ్యాలి” అని నవ్వు ఎడ్వర్డయిజుమెంటు లో ఎందుకు రాయ

దేవుణ్ణి” అని ప్రీన్సిపాలు గద్దించి అడిగింది. పైల్లా, ఈసారి సుని నవ్వులతో “అదవాళ్ళు కాజేటి గొరక కాదు అబ్బయి చెప్పుకోవడంన్న సంకతి మన వాళ్ళకి తెలియకపోవడం నా అని ఆమాట రాసులేదు. పేడవ్” అని సర్దేసింది. “ఎందుకూ, మీరు ప్రతిరో చూస్తూ తైమ్ వేస్టుచేసుకోకండి. శ్రీల దరఖాస్తులేవో నాలుగుంటిని పై పెత్తాను. అవిమాత్రం చూడరుగాని” అని అధికారిణిని సమభావపరుచి, పైల్లా శ్రీల దరఖాస్తుకోసం అగ్నేవహ ప్రారంభించింది

ప్రారంభించిందేగాని కాన్సేపటికి పైల్లాకే ప్రాణం విసిగింది. శివశంకరపాండా, విశ్వనాథసాధే, గౌరీసతీశాశ్రీ, గోపాలక్రిష్ణ గంధేకర్ — ఏ దరఖాస్తు చూసినా వీళ్ళే! మగవాళ్ళు! శ్రీలజనాభా స్కామ్ టూటాకాని ఉత్తిమాట. చూడొస్తే ఒక్కగాని ఒక్క పైనా లేదు. శ్రీ దరఖాస్తు! ఆమె వీసుక్కుందేగాని, తనకూడా ప్రీన్సిపాలుకు మళ్ళీ ఆ దరఖాస్తుని విసిగి కొట్టడానికి వీల్లేదు గనక కొనవరకూ చూడక తప్పవని మళ్ళీ ఓపిగ్గా తిరగేసింది. అన్నీ పురుషుల దగ్గర్నుంచే! ఇంకొక్కటే యిలిగింది. అదికూడా ఎవరో పురుషుడు పంపినదే ఐ యుంటుంది. ఐనా చూద్దాం.

పైల్లా చూసింది. ఆమె కృషి ఫలించింది. “కష్టే ఫలీ” అనీ, “కృషి తోనాస్తీ దుర్భిక్షం” అనీ ఊరికే అన్నారా పెద్దలు! ఆ దరఖాస్తు శ్రీలే! “వసుంధరా విశ్వాసం” అని ఉంది నాలు. “విశ్వాసం” — విశ్వాసమన్నాయనను పెళ్ళిచేసుకుందన్న మాట యీ పసుంధర. ఆ ఆలోచనతో బాటు పైల్లాకు మరో ఆలోచన వచ్చింది. ఈ దరఖాస్తు చేసినావిడ ఎవరో క్రిస్టియన్ ఐ యుంటుంది. “విశ్వాసం” “సంతోషం” “ఆనందం” ఇలాంటిపేర్లు క్రైస్తవులకే ఉంటాయి... ఇంతపెద్ద కాశీజీ అన్నమాటేగాని స్టాపు అంతకి తనొక్క క్రిస్టియను. ఈ వసుంధర వస్తే ఎప్పుడైనా మాటామంతి ఆడుకోడానికి వీలుగా ఉంటుంది. క్వాలిఫికేషను కాస్త తక్కువైనా సరే ఈవిడకు ఉద్యోగం వేయించాలి.

ఆ నిశ్చయంతో పైల్లా, ఆ దరఖాస్తును అనుబంధంగా పంపింది. క్వాలిఫికేషన్లు తక్కువేమిటి? విశారద, బి. ఓ. గుల్. ఇంకా యేవో ప్యాసయ్యానని ఉంది ఆ దరఖాస్తులో. ఇంక ఆలస్యమెందుకు? ఆలోచనెందుకు? ఆ లోగతం తీర్మానం ప్రీన్సిపాలుయూ పెట్టింది పైల్లా. సావిత్రి

నటరాజును అప్పీక్షేపము పూర్తిగా చదివి, ఎర్రపన్నులో “గుంటూరు” అని ఉంచుకుంటూ, “తెలుగు” అంది. “బేసె మేదమే” తెలుగు కనుకనే ఈవిట్టి తప్పుకుండా ఇప్పుడు అప్పాయింటు చెయ్యాలి ఏసుంటే, మన కాలేజీలో తెలుగు లెక్కను విప్లవకూడా అరనామెకు ఇస్తామని నింతా గోలగా ఉంది. తెలుగానా ఒక్కరే పాపులో పేర్లన్నాంటు తీరబోతుంటే అంది పైల్లా. ప్రీన్సిపాలు, పైల్లాకు తెలుగువాళ్లంటే ఇంత అభిమానమొందుచున్నట్టు అనిచున్నట్టు అనుకుంటూ, “నరే, వచ్చి జాయిన్ కమ్మని వ్రాయి” అంది. “తెలిగ్రామ సంతకం మేకవ్. కాలేజీ తెరిచి ఇంకై గోజులనా ఇంకా లెక్కను రాలేదని గోలచేస్తున్నారు పిల్లలు” అంది పైల్లా. “నరే” నంది ప్రీన్సిపాలు.

తన అక్క మామగారో, తన మామగారో ఉన్నాగం వేయించుకుంటే వచ్చినంత సంబరంతో పైల్లా తెలిగ్రాం రాసి పట్టుకొచ్చి, ప్రీన్సిపాలు ముందు ఆశ్రయవరుకు పెట్టింది. “శ్రీమతి వసుంధరా విశ్వాసం” అని ఆరంభమైన చిరునామా చూచి ప్రీన్సిపాలు “తెలిగ్రాములో మర్యాద లవసరంలేదు పైల్లా. అణా తగ్గినా తగ్గటమే!” అంటూ “శ్రీమతి” అన్న మాట కొట్టేసి, కాగితం తిరిగి ఇచ్చేసింది.

తెలిగ్రాం వెళ్లిన మూడోనాడు పదిగంటలకు మామాయిగా డాక్టర్ సావిత్రి నటరాజుక్ తనగదిలో వచ్చి, పైల్లా తయారుచేసి యిచ్చిన ట్రైమేజీలు పరీక్షిస్తోంది. బంట్రోతు చిన్నచీటి ఒకటితెచ్చి ఆమెముందు పెట్టాడు. “వసుంధరా విశ్వాసం... ఆర్ కైట్, రమ్మ”ను అన్నానా. మరుక్షణంలో బిళ్ల సంచకట్టూ, ఖదరు జుబ్బా, దానిమీద మడతవిప్ప కుండా వేసుకున్న జరీఖండువాతో నిల్లమీసాల యువకడొకడు స్పష్టమైన చొక్కను లోపువాడు లోపల ప్రవేశించాడు. అతణ్ణి చూడడంతోనే సావిత్రి నటరాజుక్ ఒక భూతాన్ని చూసినట్లుగా విచ్చేస్తురాలైంది. కాని అతడు వసుంధరను వెంటబెట్టుకొచ్చిన మిస్టర్ విశ్వాసం వియుంటాడనుకొని “యిసెనున్ను తీసుకొచ్చారా? గోనికి రమ్మనంది” అంది. ఆమాటవిని, ఆవచ్చినవాడు తెల్లబోయి, “నేను అనినాపిసుట్టి మేడమే” అన్నాడు.

“అదే, వసుంధర ఎవరు? మీ సిస్టరా?”

“వసుంధర మా యింటికేరు!”

“ఇంటిపేరా!”

“కా,”

“కాను మేదమే. నేను అంధుణ్ణి. అంధ్రులకు ఇంటికేట్లంటాయి కదండీ. ను యింటి పేరు వసుంధరరావు. నా నేను విశ్వేశం”

అననుచునానికే పైగా కానినాని ప్రయత్నమని అక్కడికొచ్చింది. ప్రసిద్ధి పాలు అనుచునానికే, “నువ్వు పెద్దగాం వంటివ వసుంధరా ప్రియం ఈయనే!” అంది

ఆ నచ్చినానను వెంటనే, “వసుంధరా విశ్వేశం కాదు నేనకేను, వసుంధర విశ్వేశం. విశ్వేశం అంటే విశ్వేశికే ఈకం అన్నమాట. (గొద్ద అట్టే ది యుగానిదన్న) అని అక్కడన్న నేను” అన్నాను.

పైగా కేతునానికే నీనిందికాదు తప్పక తనకేవని చెప్పి, ప్రసిద్ధిపాలు తనమీద నిరునుకుపనుతుంది. అపని జరక్క పూర్వమే తప్పు కాస్తా ఆ నచ్చిన వాడిమీద తోనేసి బయటపడాలి. “ఏయండి విశ్వేశం గారూ!”

“విశ్వేశంకాదు మేదమే విశ్వేశం”

“నకే, డేమిట్ మీ పేరేకేలేనేం? మమ్మల్ని మీరు మోస గిస్తే? మీ యింటిపేరుతో”

“మోసమా మేదమే? మోసమేమందిందలా?”

“ఆదవాళ్ల కాలేజీలో ఉద్యోగమని తెలుసుండి అసలు మీరెందుకు దరఖాస్తు చెయ్యాలి?”

“కొత్త కాంస్టిట్యూషను ప్రకారం మీ కాలేజీనాడా గాతీ నుత లింగభేదాలు సాటించటం లేదేనూ అనుచున్నాను మేదమే. ఏయంటే మీ ఎడ్వలైజుమెంటులో “పురుషులు దరఖాస్తు చెయ్యకూడదు” అని లేదు.

పైగాద్వైప్ర ప్రసిద్ధిపాలు ముఖమోద ఆప్రయత్నంగా నడిచి. ఇతడు చెప్పినది సబబుగానే ఉంది. అద్వైప్ర యజ్ఞమెంటులో ఆ విషయం ముచించకపోవటం నీకే తప్పు అన్నభావం ప్రసిద్ధిపాలు మెంతులో పైగాకి పైగామైంది. విశ్వేశం ఏ పట్టాన్ని ఓటమి ఒప్పుకునేదికాదు పైగా. విశ్వేశంతో, “మీ యింటిపేరు మాకు మిస్మిస్మిగురించి వేరే ఆభిప్రాయం కలి

నటరాజను. దరఖాస్తులో “నేను పురుషుణ్ణి” అని గానీస్తే తీరిపోను. ఇప్పుడు ఉండే సంతకం నైనా ఏ మిస్టర్ అని కూచిస్తే మీ సంగతి వెలిసిపోను! అన్నది.

విశ్వేశ్వరానికి కొంచెం కోపం వచ్చింది. “అమ్మా, నా యింటిచేరుతో మిమ్మల్ని మోసంచేద్దామన్న ఉద్దేశం నా కెన్నడూ లేదు. ఏమంటే నన్ను చూడడంతోనే, నే నెవరో తెలిసిపోయింది చూడండి మీరు? అందుచేత దరఖాస్తులో మిమ్మల్ని చగాచేసి ఏం భం? ఇంక సంతకంలో నేను ‘మిస్టర్’ అనిచేస్తే తీరిపోనన్నారు. అలాగ సంతకాలు చెయ్యటం ఇవసరం నేను వినలేదు. ఇంకా పోనీ మీరే ఒక పనిచేస్తే తీరిపోను. నాకు పంపిన టెలిగ్రాములో ఏ ‘మిస్సెస్’, ‘శ్రీమతి’ ముందు చేర్చిఉంటే, జరిగిన పాఠశాలకు గ్రహించి, వెంటనే ‘అమ్మా, నేను జుచ్చావాడిని గాని, జాకెట్టుదాన గాను’ అని మనవి చేసుకునేవాణ్ణి” అన్నాడు.

ఆ మాట వినటంతోనే స్టెల్లాకి ప్రిన్సిపాలు ముఖంకేసి ఒక్కమాట మాడాలనిపించింది. తాను ‘శ్రీమతి’ అని రాస్తే, ఈవిడ అజాఖర్న తగ్గించాలని ఆ ముక్కకొట్టేసి, వ్యవహారం ఇంతవరకూ తెచ్చింది! ఇప్పుడే మంటుందో!

కాస్తేపంతా నిశ్శబ్దం. ఆఖరికి ప్రిన్సిపాలే మాట్లాడింది. “మిస్టర్ విశ్వేశం, జరిగిన పొరబాటేదో జూరిపోయింది. మిమ్మల్ని ఇక్కడ అప్పాయింట్ చేయటానికి రూల్స్ పర్మిట్ చెయ్యవు. మరోచోట ట్రై చెయ్యండి.”

“సరే మేడమ్, నాదొక్క మనవి ఆలకించండి. ఉద్యోగమైంది అన్న సంబరంకొద్దీ, మామూలుగా ధర్తుకానులో వచ్చేవాణ్ణి, ఇంటరు టిక్కెట్టు కొనుక్కుని ప్రయాణం చేశాను. నాకీ ప్రయాణపు ఖర్చులు ఇప్పిస్తే, ఈ వ్యవహారంలో నాకు నష్టంలేకుండా చేసినవారాతారు.”

ప్రిన్సిపాలు స్టెల్లాకేసి చూసి, “టి. ఐ. ఇన్వట్రానికి రూల్స్ నవ్వు తాయా?” అంది. “ఒప్పువు మేడమ్” అంది స్టెల్లా. మళ్ళీ ఒక ట్టుని నిశ్శబ్దం. స్టెల్లా విశ్వేశంకో, “మిస్టర్, మీరు విజిటర్స్ రూములో ఉండండి ఒక్క నిమిషం” అంది. విశ్వేశం ఆ గదివిడిచి వెళ్లాడు. స్టెల్లా ప్రిన్సిపాలుతో, “మేడమ్, టి. ఏ. ఇన్వట్రానికి రూల్స్ నవ్వు. అప్పాయింట్ చేయటానికి రూల్స్ వర్షవ్. ఏదోఒకటి మాత్రం చెయ్యాలి. మనకి

అర్థంబుగా లెక్చరరు కావాలిగనుకా, ఆచార్యుల దరఖాస్తు ఏదీలేదుగనుకా, ఆతల్లి అప్పుయింటు చేసేస్తే, అన్ని సమస్యలూ తీరిపోతాయి. టెంపరరీగా ఒక యేడాదికి ఉద్దాం. చుట్టిచేసు అదవివస్తే చూసుకోవచ్చు” అంది. ప్రిన్సిపాల్ “అతేట్లా” అంది.

విశ్రాంతి రూములో కూచున్న విశ్వేశ్వరం పైలెట్, “మిస్టర్ విశ్వేశ్వరం, ఉద్యోగం అయింది” అంది.

“భ్యాంకు నేడమే. మీరింకా నన్ను విశ్వాసం అనే అంటున్నారు. దానికేం గాని టి. ఏ. ఇవ్వటానికి రూల్స్ వప్పవని నాకు ఉద్యోగం ఎలా ఇప్పించారు ?”

“ఎరరు ఇప్పిస్తే? “వసుంధర” ఇప్పించింది. నచ్చి మేకులా కూచున్నావు’ పొమ్మనలేక నాకరీ ఇచ్చింది ప్రిన్సిపాలు. అదృష్టం అంటే నీడేవయ్యా విశ్వాసం. మగవాళ్లనే నేనుకోవాలంటే, ఆ దరఖాస్తులో నీ తలదన్నిన క్వాలిఫికేషన్లన్న మగవాళ్ళెందరో ఉన్నారు. ఐతే? నీకా “వసుంధర” పెద్ద క్వాలిఫికేషనువి ఇప్పించింది... వెళ్ళు. “సి” బ్లాక్లో రిఫ గడిలో ఇంటరు జూనియరు క్లాసుంటుంది. తీసుకో” అని అతడేదో చెప్పబోతూంటే వినిపించుకోక తరిమింది.

తండ్రి వాటా

విక్రయాభాగంగా ద్రామగు లాగి అందులోంచి ఏవో తీసుకోబోయాడు. అది అక్కడ కనపడక, ద్రామగ్లోఉన్న కాగితాలన్నీ అటూ ఇటూ ఒత్తిగించి వెతుటం మొదలెట్టాడు. ఎంత వెతికినా కనపడకపోవటంవల్ల ఆఫీకి ఆయనకు చిరాకేసు కొచ్చింది. తలుపు వెనకాల పొంచి ఉండి అంతా కనిపెడుకూ నిలబడ్డ కామాక్షి తొమ్మిదేళ్ల పిల్ల, “ఏమిటి నాన్నా. వెతుకుతున్నావ్ ?” అని అడిగింది.

“ఐదురూపాయిల నోటమ్మా. ఈ ద్రామగ్లో పెట్టాను.”

“ఐదు రూపాయిలా? మొన్న దసరాకి సిల్కు-గౌను పుట్టించమంటే దగ్గర రాగిడబ్బుకూడా లేదన్నావ్ ! ఐతే, ఐదురూపాయిలు పెట్టుకునే అబద్ధమాడావన్నమాట ! పోనీలే.”

ఆయనకి ఐదు రూపాయిలూ కనపడకపోవడమే కాకుండా ఆమ్మయికి తను అబద్ధమాడిన సంగతి వెల్లడైపోయినందుకు మరికాస్త చిరాకెక్కువైంది.

“అది కాదమ్మా, నేతివాడి చాకీ తీర్చడంకోసం ప్రత్యేకం ఆనోటు దాచాను. అలా కేటాయింపుగా ఉంచకపోతే ఐదుగాదు ఐదువందలకి సరిపడే ఖర్చుంది...నరే కాని, ఇంతకీ నోటేమైనట్లు ?”

“ఏమైందా ! నువ్వులేదని అబద్ధం చెప్పినందుకు అలాగే లేకుండా పోయింది !” అంటూ కామాక్షి అక్కణించి తుద్రుమంది. ఆ నోటు పోయిందీ తెలియక ఉన్నదీ తెలియక ఆయన చిద్రుమన్నాడు “ఒరేయ్ పెద్దబ్బాయ్. ఈ ద్రామగ్లో నోటుపెట్టాను, మీరెవళ్ళేనా తీశారా ?” అని కేకేశాడు.

రాఘవరావు, “ఏమిటండీ ఫ్రెంచ్ మాషీ నూటేనా ?” అంటూ పక్కగదిలోంచి వచ్చాడు.

“దౌను.”

“ఇప్పుడేం సంజాయిషీ చెబుతుందో అమ్మ! “పిచ్చి ఆలోచన లకి పోయి డబ్బు తగలయ్యకమ్మా” అని చెబితే విందికాదు!”

“తగలయ్యటమేమిటి? మళ్ళీ తగవు తప్పేలాశేమైనా కొండే. టి?”

“అలా కొంపే నయమే!”

“అబ్బిణ్ణి అడగండి! నేను “వద్దు” అని చెవికి ఇల్లుగట్టి పోతను. “పోనీ, గాన్నగారితో చెప్ప చెయ్యి, అన్నాను. విందే!”

కొడుగు అన్నమాటలు సహగసగం చేవిపోవడి. కాంతమ్మగారు పంటింట్లోంచి చక్కావచ్చింది “ఏమిటా నామీద ఏవో నేరాలు చెబు తున్నావు నిరకూచునీ?”

“ఆ విదు రూపాయిల సొమ్ము ఎలా తగులడిందని నాన్నగారిడు గతున్నారు!”

“తగులబడ మేమిటా తెలివితప్పుక వాజమ్మా! అలాంటి ఆవా చ్యపు మాటలు నోటమ్మట గామాదు”

విశ్వనాథంగారికి సాణం నిలిగింది. కామాక్షి, రాఘవావు, కాంతమ్మ — ఒకాళ్ళ తరవాత ఒకాళ్ళు అందుకునూ, రేగానీ, ఆపలు సంగ తేనితో చెప్పేరెగారు. ఆయన వొడ్లుచుండి, “నరేనో! ఏంచేకావో చెప్ప” అంటూ పళ్లు పిండకున్నాడు.

“ఏమిటండీ నేనేనో పాడుచేసినట్లు నిలకెసి అడుగుతున్నారు! ఆ సొమ్ము సద్వినియోగమే అయింది.”

“అంతే?”

“ఈనేరే శుక్రగారం మకాలక్ష్మి భక్తితో పూజచేసి, ధనపాస్త్ర కలగాలని కోరుకుంటూ...”

“సరి! ఆ విదురూయిలూపెట్టి కాస్తర్లుగారి వాస్తవికి చీర కొన్నా చన్నమాట!”

“కానునాన్నా, బాటరీతో వేసింది.” అంటూ, పిఠిలోవున్న కామాక్షి లోపలికి చక్కావచ్చింది.

విశ్వనాథం నిరాంతరపోయి, “లాటరీలో కే! ఏమరూపాయలూనా?” అన్నాడు.

రాఘవరావు, “అహ! నిస్సంకోచంగా!” అన్నాడు.

“ఇదేమిటే? మనకి లాటరీ ఎందుకే? ఇష్టపడి సంపాదించుకుంటూన్న డబ్బుతో తృప్తిపడక, లాటరీలో అప్పసంగా డబ్బాన్ని పడాలన్న దురాశ పట్టుకుందేమిటి?”

“దురాశేమిటండీ, డబ్బు చేదేమిటి? అదృష్టం బాగుండి ఏ పాతిక వేలో వస్తే, హాయిగా ఉండొచ్చు.”

“పాతిక వేలే చాలా!”

“ఎందుకండీ ఆ వెటకారం? పెసరట్ల బుచ్చిలింగానికి లక్షరూపాయలు రాలేదూ? ఆ మాత్రం చెయ్యకపోయామా మనం?”

ఆ మాటలు విన్నాక విశ్వనాథాని కేంచెయ్యలో తెలిసిందికాదు. “చాలే! ‘తెలివితక్కునపని చేశాం’ అని ఆఘోరించక ఇంకా సమర్థించుకుంటున్నావ్!” అని ఒక విసురు విసిరాడు. “ఇంతకీ తప్పంతా నాది. నోటు వెల్లో తాళం వేసుకుపోక ‘ఎగరివ్వంకచ్చినట్లు వాళ్ళు తగలెయ్యండాని డ్రాయ్లో వదిలిపోవటం యేమిటి?” అని తన్నుతాను నిందించుకున్నాడు. కాంతమ్మగారు చిన్నబుచ్చుకుంది. కాని ఊరుకోలేదు.

“నేను జన్మానికల్లా శివగాత్ర అని ఒక్కమాటు ధైర్యంచేసి మీ డబ్బు ముట్టుకున్నందుకు మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు మాటలంటున్నారు! అనండి. ఎన్ని అనాలో! ఇంతకీ అగదార్సని నోరుమూసుకుని ఊరుకోక ఇంత స్వతంత్రించకమేమిటి నేను? అని గద్దదిక తెచ్చుకుంది. ఓమాటు కళ్ళు ఒత్తుకుంది కూడాను. దానితో అంతా నిశ్శబ్దం విపోయింది. వాళ్ళు ఎవరూ మాట్లాడకుండా అలా ఎంతనేపు ఉండి ఉండుకోకాని, మహాక్షణానికి అవిడ రెగో కోడుకు, అనందం ప్రతిక చరకన బెట్టుకుని లోపల ప్రవేశించింది. ప్రవేశించి, “ఏమిటరా, అంతా ఓ చోటజేరి ధ్యానం చేస్తున్నారు?” అన్నాడు.

తక్కినవాళ్ళు మాట్లాడలేదుగాని కామాక్షి, “ఏంటేమి చిన్న స్వయ్యా, అమ్మేమో లాటరీలో విదు రూపాయలు వేసిందని సార్న కోప్పడ్డాడు” అని క్లుప్తంగా చెప్పేసింది.

అనందం అంద ముగ్ధులూ ప్టడీచేస్తో, “ఐసీ!” అన్నాడు సర్వం గ్రహించినట్లు.

“ఐతే అమ్మా, ఎదురుపాయిలూ బాటసారులూ ఎందుకు వేశావ్?”

ఆ ప్రశ్నకి కాంతిమ్మగారు జవాబు చెప్పలేదు. విశ్వనాథంగాళ్, “ఎందుకేమిటి? ఒక్కమాటుగా పాతికవేలు వచ్చిపడతాయని!” అంటూ వెటకారంగా వెలిబుచ్చాడు.

“ఐదయిదులు ఇరవై ఐదు. రూపాయి పెట్టుబడికి ఐదువేల రూపాయిల రాబడి అన్నమాట! ఇకనేం! ఫస్టుక్లాసు ఇన్వెస్టుమెంట్! ‘కాబ్బోసే’ అంతా ముఖపడవచ్చు’ననే ఉద్దేశంతో టెటర్ వేసింది గనక పర్వమబోనా ప్టడీయే! ఇంక అమ్మమీద కేసేముంది నాన్నా?”

ఈ మాటలతో వాతావరణం మారింది. విశ్వనాథంగారి మొహాల్ని చిరునవ్వు మొలిచి, “కేసేమిట్రా? అమాంతంగా ఆ పాతికవేలూ ఒక్కమాటు వచ్చిపడితే దాన్ని యేవిధంగా ఖర్చు చెయ్యగలం?” అని ఆలోచిస్తున్నాను, అంతే” అన్నాడు.

“నిజమే నాన్నా, ఆ విషయం ఇప్పుడే సెటిల్ చేసుకోటం మంచిది. సామొచ్చి కూచున్నాక తీరికెక్కడుంటుంది?... ఏమోయ్ అన్న గూఢ్య, నీకేసైనా సామొ అవసరం ఉంటుందా?”

“నాకా? రెడీగా ప్లానున్నవాణ్ణి నేనే అసలు. మొన్న మా ప్రాప్రయిటరుకూ నాకూ మాటా మాటాపచ్చి, ‘వాఖికి రాజీనామా ఇచ్చేద్దామా’ అనిపించింది తెలిసా? మనకే డబ్బుంటే స్వంతంగా బిజినెస్ పెట్టుకని ఒహాడికి ప్రాధేయపడనక్కర్లేకుండా ఉండొచ్చుకదా’ అనుకున్నా. మనకు సామొవచ్చే విధానం ఉందీఅంటే ఈ ట్రిజింటోవెల్లి మా ప్రాప్రయిటరుతో ‘నువ్వెంత చేసు నీ ఉద్యోగం ఎంతవేసు!’ అని, మొహంమీద నాలుగుదులికేసి చక్కా వస్తాను.”

“వచ్చి, ‘రావ్ బ్రదర్స్—కెమిస్టు అండ్ డ్రగ్గిస్టు’ అని బ్రహ్మాండ మంత బోర్డు ఒకటి రాయించి, వాడిసాఫు కెదురుగుండూనే నీ సాఫుకూడా ఓపెన్ చేసి, వాడి బిజినెస్సంతా నువ్వే లాక్సోగవచ్చు. మాంచి స్టేటసు ఉన్నవాడివని తెలియటానికి ఓచిన్న కారుకూడా కొను...ఐతే వీటన్నిటికీ నీకు ఏమాత్రం కావలనుంటుంది?”

“ఏడనిమిద వేలైతే చాలాయ్” అన్నాడు రాఘవరావు.

“పోనీ తొమ్మిదివేలే అని వేసుకో” అన్నారు విశ్వనాథంగారు.

“అనందం! నీ స్క్రీమ్మేట్రా?”

“ఏమేంటండీ, ఈ ఆనర్సు పూర్తి అయ్యే అవటంతో డైరక్టుగా ఇంగ్లండు వెళ్లి బాప్టిస్టు, అమెరికన్ వెళ్లి పి. హెచ్.పి. డీయో వి చక్కా వస్తాను.”

“రైట్! నీ ఫారసు ట్రీప్సుకి ఓ పదిలేలు పడుతుందనుకుంటా..”

“ఆ పదివేలతో మేనేజ్ చెయ్యొచ్చు..”

“అమ్మదూ, నీక్కుడా ఏంకావాలో ఇప్పుడే చెప్పేయ్, ఆనక మళ్లీ దెప్పకండా..”

కామాక్షి చాలాసేపు ఆలోచించింది. ఆఖరికి, “నాకో గొలుసు చేయించు నాన్నా” అంది.

“ఓసి పెర్మిమొహమా ఇంతేలే!” అంటూ కాంతమ్మగారు అందుకుని, “అన్నల్దేరా తండ్రి సంసాదించి పడేసిన ఆ స్త్రీకిమల్లే తలో పడేసి నేలూ పండుకుంటూంటే నీకొక్క గొలుసేలే కావలసింది?” అని మగదలించింది.

“పోనీ చెల్లికి తెలియకపోతే దానికేంకావాలో నువ్వు ఆలోచించి చెప్పరాదూ?” అన్నాడు రాఘవరావు.

“ఏంకావాలేమిటా? బోలెడంత ఖర్చుంది. దానికి మంచి సంబంధం చూసి పెళ్ళిచెయ్యాలంటే తగిన కట్నం ఇవ్వాలి. లాంఛనాలన్నీ జరపాలి. నగలూ నాణేలేకాకుండా ముద్దుముచ్చట లెన్నో జరపాలి. అప్పుడతాత్తుగా సొమ్ముకోసం తడుముకోడంకన్న ఇప్పుడే ఓ విదువేలు బ్యాంకులో వేసుకోటం మంచిది..”

“నిజమేనమ్మా. ఓ విదువేలు బ్యాంకులో వేద్దాం. సరేకాని అమ్మా, “నీకేంకావాలో చెప్పివేకాదు!”

“నాకా నాయనా, తండ్రి కొడుకులూచేరి అయిందానికీ, కానీదానికీ చివాటెట్టుకుండా ఉంటే అదే చాలు. నా కింకేగి అక్కర్లేదు!”

“అబ్బే, అలాగంటే ఎలాగ! ఇంతకీ ఈ డబ్బునా నీ మూలాన్ని కదా వస్తోంటు? మొహమాట పడక చెప్పు..”

కాని కాంతమ్మగారు చెప్పిందికాదు. నిర్మాణంగా నిలబడిపోయింది. ఎలేది, కామాక్షి ఊరుకోలేదు.

“నాన్నోయ్. అమ్మాకేం గావాలో చెప్పనా?”

“ఏంకావాలో నీతో చెప్పి ఉంచానా?” అంది కాంతమ్మ.

“ఇంజనీరుగారి పెంపినిన్ను చేయించుకో మనలేమటే?”

“అవికేం, తొంభై చేయించుకోమంటుంది. మనకు శాశుతుం దొడ్డా?”

“శాశుకు లేకపోవటమేమటే, పాతిక వేలూసోంటే! ఏమి చేయించుకోమంటో చెప్ప” అని హెచ్చరించాడు విశ్వనాథంగారు.

అవిడ మునిముసి నవ్వులతో, “ఉహూ!” అందిగాని కామాక్షి, “రవ్వల దుద్దులు నాన్నా!” అనేసింది.

“అలా చెప్ప, ఇంకనేం?” అన్నారు విశ్వనాథంగారు. అంతా నవ్వారు.

“భేష్! చవట ఐదు రూయిలు పోలేస్తోయాయిగాని. చక్కటి తల పుట్టు పుట్టాయత్రా. మీ అందరికీ! ఆయితే ఆనందం! మొత్తం లెక్కచూడు. రాఫువకి తొమ్మిదివేలు; నీకు ఐది; చెల్లెలికి ఐదు; మొత్తం ఇరవై నాలుగు. ఇంకో వెయ్యి మిగులుంది.”

“ఆ వెయ్యి, అమ్మ రవ్వలదుద్దులకి సరిపోతాయి” అన్నాడు ఆనందం.

“ఏతే పాతికవేలూచ్చినా ఆఖరికి నాకేమీ మిగలదన్నమాట!” అన్నాడు విశ్వనాథంగారు నవ్వుతూ.

“మిగలకేం నాన్నా?”

“ఏదీ! ఏం మిగిలిందీ?”

“శేలివాడి బాకీ నాన్నా.”

ఆ మాటకి అందరూ నవ్వారు. అందరికన్నా విశ్వనాథంగారికి ఎక్కువగా నవ్వొచ్చింది. దరిమిలానమాడా ఆ మాట జ్ఞాపకంవచ్చి, ఆయన తనలా తానే నవ్వుకుంటూండేవాడు.

అంతరం

కామాక్షమ్మగారంటే, అప్పుడు అమలాపురంలో డిప్టీ కలెక్టరుగా ఉంటూన్న సోమరాజు పంతులు భార్య. వేరుకి డిప్టీ కలెక్టరు ఆయనగాని, ఆ సోమరాజు చెలాయించేది కామాక్షమ్మగారే. ఆవిడ పవరు చెలాయించడం అనేది ఆయన మేస్ట్రీటు ఐననాడే ఆరంభమైంది. మొదట గుమాస్తాగా చేరి, తర్వాత మేస్ట్రీటై, ఆపిమ్మట తాసిల్దార్ చేసి, ఇప్పుడు డిప్యూటీ కలెక్టరయ్యాడాయన. ఆయనకిలా ప్రమోషనుమీద ప్రమోషను రావటాని క్కారణం స్వతహాగా తెలివైన వాడవటం. లంచాల కక్కురి పడకుండా నూటిగా పని చేసుకుంటూ పోవటం అని అతని స్నేహితులు అభిప్రాయపడే వారు. కామాక్షమ్మగారి అభిప్రాయం మాత్రం అనేమీ కాదని. అతిథు తన పెళ్లిగాటికొక గుమాస్తా మాత్రమే! తను కాపరానికొచ్చి నప్పట్నుంచే కదా ఆయనకీ మంచిదశ ప్రవేశించింది? దీనికంతకీ తన జాతకం కారణం! ఈ ప్రయోజకత్వమంతా తుండే!

కామాక్షమ్మగారిలా అనుకోగలిగింది కనుకనే ఆవిడ భర్తమీదకూడా ఒక విధమైన పవరు చెలాయించ గలిగేది. ఒక ఉన్న గుంటిపిల్ల ఇల్లరిక మున్న మొగుణ్ణి చూసినట్లు చూసేగావిడ సోమరాజుని. ‘ఊరింతకీ డిప్టీ కలెక్టర్ని కాని, ఇంటావిడకీ డిప్టీ కలెక్టర్నా?’ అన్నట్లయిన ఆవిణ్ణి ఎప్పుడూ ప్రతిఘటించేవాడు కాదు. అలా చేయకపోవటమే తెలివైనపని అనుకోండి. ఏమంటే, ప్రతిఘటించి రిభన తెచ్చుకోటంతప్ప ప్రయోజనం ఉండదని ఆయనకి బాగా తెలుసు

ఆయన భార్యతో చటుక్కుని ఏకీభవించనిదల్లా ఒక్కమాటే ఆవిడ కౌమల పెళ్లి ప్రస్తావన తెచ్చినప్పుడు, “పిల్లకి సద్దాసుగోయేడు వచ్చింది. తగిన సంబంధం చూసి ఈ యేడు పెళ్లి చేసేయ్యాలి” అంటావిడి. “వేరే చూడ్డం యేమిటి? కాశీపతి కొడుక్కిచ్చి చేస్తానని యెప్పుకో అన్నానుగా” అన్నాడాయన. ఆమాట ఆయన నోటమ్మట వచ్చేసరికి వాడుకలవచ్చి

ఈలిక్కిపడి లేచినట్లయింది కామాక్షమ్మకి. “ఏమిటి, ఏమన్నాడు? ఇంకా ఆ మేస్ట్రీటుతోనే విద్యనుంచాలని ఉందా మీకు? వాళ్ళంతరం ఎక్కడ? మనంతరం ఎక్కడండీ? డిప్టీకలెక్టరు చేస్తూకూడా మీకో చచ్చు ఆలోచన పోలేదేమిటి?” అంటూ ఒక తట్టు వరసపెట్టింది. ఆయన పెట్టివచ్చి మెల్లిగా ఇలా అన్నాడు. “చూడూ, నేను డిప్టీకలెక్టరీచేసి వెలిగించిందీ లేదు, కాశీపతి మేస్ట్రీటుగా ఉండిపోయి, చెడిపోయిందీలేదు. వాళ్లు వచ్చి దాంట్లోనే మిగిల్చి, మిగిల్చి, మరో పెట్టెడు భూమిదాకా నైనా కొనుక్కోగలిగారు. కాని నువ్వు నా జీతంలో ఒక్క కానీ ఐనా మిగల్చు లేక పోతున్నావు. ఇంక వాళ్ళ కేవగిరిమాట నాడు యేటేటా ఫప్పుగా పరీక్షలు ప్యాపై పోస్తున్నాడు. మన శ్యామలకి పద్మానుగూ, వాడికి పద్దెనిమిదీని. ఈడూ, జోడూను. మరి మూడేళ్ళలో ఆరున్న ప్యాపవుతాడు. ఎరుపడితే నాళ్ళు కళ్ళ కద్దకుని బోలెడు కట్నం యిచ్చి పిల్లనిస్తారు వాడికి. నువ్వు యేమిటో అనుకుంటున్నావు కాని, మనకి శ్యామల ఒక్కరే కాదుగదా. మందిమీద మజ్జిగ పల్చనన్నట్లు, అడపిల్లలందరికీ మనం పెద్ద పెద్ద కట్నాలిచ్చి చెయ్యగలమా? ఈ సంబంధం అన్నావ్? వేచి వూచి లేని వ్యవహారం. కాశీపతి, సత్యవతికూడా మనం యేమిచ్చినా సంబరపడతారు. ఆలోచించుకో.”

ఈ మాటలు కామాక్షమ్మగారికి ఎంత మాత్రం రుచించలేదు. కాశీపతి తన మొగుడితోబాటు కలెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాగా ప్రవేశించినా ప్రమాదవశేటిలేక మొన్న మొన్నటిదాకా అలాగే ఉండిపోయాడు! అంతా ఈ చుధ్యనేకదూ అతనికి మేస్ట్రీటవుత? మందు మందు తాసిల్లారీ ఐనా అవుతుందో కాదో! ఒకవేళ ఐనా ఈలోపుగా తన మొగుడికి జిల్లా కలెక్టరీ తప్పకుండా పోతుంది! తన జాతకం అలాంటిది. తన భర్త జిల్లా కలెక్టరు కాబోతూ తానా సత్యమ్మతో దియ్యమందడమా! చన! ఇలాంటి దొర్బాగ్యపు ఆలోచన తట్టిందేమిటి తన మొగుడికి? శ్యామల పుట్టినప్పుడూ, ‘నీకు కోనేలు పుట్టిందిరా’ అని ఆయన కాశీపతితో అన్నమాట నిజమే కావచ్చు. ఐతే? అప్పటి పరిస్థితులు వేరు, ఇప్పుటి పరిస్థితులు వేరు; ఈలోగా నిచ్చినమెట్లు ఎన్ని ఎక్కివచ్చింది తను! సత్యవతితో? అడుగునే అణగారిపోయింది! తనంతరం ఎక్కడ, ఆవిడంతరం ఎక్కడ... ఆయనకి తోచినందుకు చెప్పాలి.

కామాక్షమ్మ భర్త కోరిక ప్రకారం ఆలోచించిపోతీను. ఎంత ఆలోచించినా, తనకీ సత్యవతికీ ఉన్న ఆ 'అంతగమే' గోచరించినది. మూడురోజులయ్యాక భర్తతో చెప్పేసింది. "మంచి మనిషికొక నూటా, మంచి ఎద్దుకొక పోటూను చెపుతున్నా వినండి. ఆ సత్యమ్మ సంబంధం నాకు హితవుగాను, విఘ్నానికైనా, కయ్యానికైనా సమాన ఫాయ్ ఉండాలి. మన హోదాతగ్గ మనో సంబంధం మోండి."

సోమరాజుగారు దిని, "ఆ హోదాయేదో సంగ్రామాపి, ఆ సంబంధ మేదో సువ్వే చూడు' అని చెప్పి, అక్కడ నిలబడకుండా వెళ్లిపోయాడు. "శేష చూడకపోతే మీరు చూస్తాననుకున్నానా?" అన్నట్టుగా ఒక నవ్వు నవ్వి, అవిడే వరాన్వేషణ ప్రారంభించింది.

పెద్ద అన్వేషణ కేసుంది? భర్త అఫీసులో హెడ్డు గుమాస్తాగా ఘంటాన్న శేషచలం గార్ని గప్పించి, అంతకు పూర్వం అక్కడ ఎవరెవరు డిప్టీ కలెక్టర్లవేసి వెళ్ళాలో, వాళ్ళలా ఎవరెవరికి వెళ్లియాడు కుమారుళ్లున్నారో, యావత్తు సంగతులూ అడిగి తెలుసుకుంది. శేషచలం చిక్కినపుడు లాంటివాడు. గోత్రాల దగ్గిర్నంచీ కెప్పకొచ్చాడతను. చంద్రశేఖరియ్య గారి కుమారుడు పద్దెనిమిదేళ్ళవాడు ఉన్నాడనీ, ఈపాటికేదో పెద్ద చురుపులానే వుండి వుంటాడనీ, చంద్రశేఖరియ్యగారు సోమరాజు పంతులుగారికి మల్లే మడిగట్టుకు కూచోతుండా మడీ గాల్గొని సంపాదించాడనీ ఆ ఆంధ్రా గుమాస్తా అవిడకు తెలియజేశాడు.

"నువ్వు మాకు పరాయివాడవు గనకనా? వెళ్లి సంగతి సంబంధాలేవో కనుక్కురా. మనకి సంబంధపడుతుందని తోస్తే, వచ్చి తాంబూలాలు పుచ్చుకోమని రాద్దాం" అంది కామాక్షమ్మ.

"అలాగేనమ్మా, మీ శ్యామలవెళ్ళి ఒకటి, మా కామివెళ్ళి ఒకటినా? స్వనివయంకింద కిరసావసించి, 'కార్యం చక్కచేసుకొస్తా'నని చెప్పి, శేషచలం మర్నాడే, చంద్రశేఖరియ్యగారు రైల్వే స్టేషనునని నిడదవోలుకి ప్రయాణమై వెళ్ళాడు. వెళ్ళిపట్టా, వచ్చినట్లేలేదు. అంత త్వరగావచ్చి, "వెళ్ళిసంబంధం నిశ్చయమైతే, శ్యామల్ని చూచుకోటానికి రమ్మనికూడా మీ తరపున చెప్పి చక్కాపచ్చాను" అన్నాడు. "మంచిపని చేశావు!" అని కామాక్షమ్మ మెచ్చుకుంది.

చంద్రశేఖరయ్య, పెల్లికొడుకుతోచాటు, గొగ్గనికూడా నెంటితీసు
కొచ్చాడు. అయిన రైతల్లనా, ఇంకా చిరిగిపోయిందావున్న ఆ బాంకు
కోటా, జరిపాగా భరించే నచ్చాడు. ఆ నేనుగడియ్యగల బంగారపు గొలుసు
బయట వేలాడుతూ కుండవీటి కామాక్షమ్మకంటే డౌబ్టిగా ఉంది.
సుందరమ్మగారు కామాక్షమ్మకంటే వరుస ముగ్ధివడే బిన్నా, కోమలబహువు
చీర సరికొత్తది కట్టుకొచ్చింది. విద్యకుందితే ఆవిడతోనే అంబాలినిపిరి
చింది కామాక్షమ్మకి 'సుందరమ్మ' ఆ నేనేచేస్తుంది చాళెకు వరహాలు!
సత్తెమ్మా, నుబ్బమ్మా ఏంపెల్లవి! ఎచ్చె!.....చేబిచ్చే నూజేమిటంటే,
కామాక్షమ్మకి నచ్చిందా సంబంధం. వారు కోరినంతా ఇవ్వటానికి వప్పుకుని
సోమరాజుచేత తాంబూలాలు ఇప్పించేసింది.

పెల్లికొ, పెల్లికొడుకు సాంబరరావుకన్న ఒక భాను ఎరుహా, ఒక
అంగుళం పొడుగూ, పొడుక్కితగ్గ పుస్తీవున్న పచ్చెరిచిడేళ్ళ పిల్లవాడొకడు
తాను వెచ్చిన పెల్లిబహుమానాన్ని శ్యామల కంఠస్థానంగా కామాక్షమ్మ
చూసింది. 'ఎవరి అబ్బాయి? ఎక్కడో చూసినట్టుగానేవుంది' అనిపించి
దావిడకి.

"మరిచిపోయావా అత్తయ్యా? నేను కేషగిర్ని. కాళీపతి గారి అబ్బా
యిని. మా అమ్మకి వంట్లో బాగుండలేదు. అంచేత పెల్లికి రాలేకపోయింది.
ఏమీ అనుకోనద్దండి" అన్నాడతడు.

"నువ్వుటోయ్, ఎవరో అనుకున్నాను. ఈ నాలుగేళ్లలో ఆరమాలు
పట్టలేకుండా ఎవరిసోగావు మరి!" అంది కామాక్షమ్మ. 'ఎరిగాదు
గొరగా చక్కగా ఎరిగాడు!' అనుకుంది చూస్తూ. అప్పుడెరిగో ఆవిడతో
'ఆయన చిలక్కిచెప్పిరట్టు చెబితే పనికొచ్చిందిగాదు నీకు! నువ్వుకెచ్చి
పెల్లికొడుకు ఈ కుగ్రాడెకన్న ఏం ఎక్కనని!' అని చెప్పతో నిలేసి అడిగి
నట్లయింది.

సాంబం, కేషగిరి నాల్గేరులో ఒకేక్లాసులో చదువుతూన్నా వాళ్లకి
పరిచయంతప్ప పెద్ద స్నేహమేమీలేదు. పెల్లిగోనే స్నేహమాత. సాంబం
అత్తవారింటికొచ్చి పెల్లివప్పుడల్లా కేషగిరిమాట చెబుతోండేవాడు. 'కేష
గిగ్రావు తెల్లవైనవాళ్ళలో లెక్క. పుట్టుకాను వస్తుండనుకుంటున్నాను'
అన్నాడొకమాటు. తనే అలా చెప్పటంవల్ల అత్తగారిమనసు నొప్పించటం
అని అతనికేంకాదు?

సాంబం, శేషగిరికూడా ఆనర్పు ప్యాసయ రు. శేషగిరికి ఒక మాయ్కలో ఫస్టుక్లాసులోయింది సాంబం తర్పు ప్యాసయ డు. మామగారికి రాసిన ఉత్తరంలో, శేషగిరికి ఒక్కమాయ్క తేడాలో, మొదటి క్లాసు లోయిందన్న సానుభూతిని కనపరిచాడు. “ఇతడు తనకి సెకండు క్లాసునా రాలేదన్న విచారానికి బదులు, ఎవడికో ఫస్టుక్లాసు రాలేదని వ్యభవడతాడేమిటి?” అనిపించింది కామాక్షమ్మకి. “ఇతను క్లాసు వస్తుంది అని అనుకోలేదుగా రాకపోతే విచారించటానికి?” అన్నాడు సోమరాజు. “అతనికి సెకండుక్లాసు వచ్చేదే, ఏదో ఒకమాయ్క తక్కువై యుంటుంది” అందాబడ.

శేషగిరి బి. ఎల్. చదవటానికి మద్రాసు వెళ్ళాడు. కాశీపతి, కొడుక్కి పెళ్ళిచేసి, నాకరీలో ప్రవేశపెట్టించాలనుకున్నాడుగాని, “తొందర ప ‘వద్ద’న్నాడు శేషగిరి. సోమరాజు సాంబంతో, “లా” క్వాలిఫికేషనుంటే అన్నివిధాలా ఉపయోగిస్తుంది. చదవ్వోయి” అని సలహా ఇచ్చాడు కాని, అతిగాడు తనకి “లా”లో “ఇంటర్మెట్” లేదనేకాదు. కామాక్షమ్మ కూడా వద్దనేసింది. “ఎందుకండి ప్లీజ్?” ఈ పట్టా పుచ్చుకున్న వాళ్ళంతా వాదించేటప్పుడు మీముందు నిలబడవలసిందేకదూ?... “చదువు చదువంటూ కాలయాపన చెయ్యక, సాంబాన్ని చక్కా నాకరీలో ప్రవేశపెట్టించండి. అదృష్టం బాగుండి ప్రమాదమొచ్చి, మీకు మల్లేనే అతడూ డిప్టీకలెక్టర్ చేస్తాడు” అంది. చంద్రశేఖరయ్యగారుకూడా కుమారుణ్ణి రెవిన్యూ ఇలా కాలానే ప్రవేశపెట్టడానికి నిశ్చయించారు. సోమరాజుగారే కలెక్టరుతో చెప్పి సాంబానికి గుమాస్తా ఉద్యోగం వేయించారు.

ఆనర్పులో జారిపోయిన ఫస్టుక్లాసును, శేషగిరి బి. ఎల్. లో పోనివ్వలేదు. వచ్చి బలకట్టి ప్రాక్టీసు మొదలెట్టాడు. “శేసులేమీ రావటంలేదుట పాపం” అన్నాడు సాంబం. “పరీక్షలు ప్యాసైతే సరిటోయ్. వాగ్దాటివుండాలి. రేఖవుండాలి” అంది కామాక్షమ్మ.

మునసబీకి దరఖాస్తుపెట్టమని ముసలి స్టీడరొకాయన సలహాయినై శేషగిరి, “పోనీ ఓ బెడ్డ విసిరిమార్దాం” అనిపించి అప్లికేషను పంపాడు. బ్రాహ్మల్లోకల్లో ఇతనికొక్కడికే సెలక్షన్ అయింది. సోమరాజుగారికి కొనసీమనుంచి చాలా ఊళ్ళకి ట్రాన్స్ఫర్ ఆఖర్ని శ్రీకాకుళానికి బదిలీ అయింది. ఆయన ఆ ఊరు వెళ్ళి స్థాయిపడుతోన్న రెంజిరోజునే, మల్లు

పంచా, చుట్టచుక్కా ఖాగువా వేసుకున్న ముచ్చెయేళ్ల యువకుడొకడు. పాతికేళ్ళ భార్యనీ ఐదేళ్ళ కొడుకునీ వెంటబెట్టుకుని ప్రవేశించి, “నను స్కారం పంతులుగారూ” అన్నాడు.

“ఎవరూ. శేషగిగ్రావా?” అన్నాడు సోమరాజుగారు.

“బానండీ, ఇక్కడ డిస్ట్రిబ్యు మనసబుగా వుంటున్నాను” అన్నాడు శేషగిరి. సోమరాజుగారు సంతోషంతో కావలించుకుని శేషగిరిని లోపలికి తీసుకెళ్ళాడు. “బానీ. చూడూ, శేషగిరి భార్యనీ పిల్లనీ తీసుకుని మనల్ని చూడటానికొచ్చాడే. ఇక్కడ జిల్లా పాఠశాలగా ఉంటున్నట్టు” అని కామాక్షమ్మతో అన్నాడు. శేషగిరి కొడుకుని పలకకన్నా, “అమ్మ మీ నాన్న పోటోయేరా నువ్వు?”... శేషగిరి, నువ్వు ఈ ఈడులూ ఇలాగే ఉండేవాడివి” అన్నాడు.

కామాక్షమ్మ కిదంతా వెగటుగా తోచింది. “మగపిల్లనాడు తల్లి పోలికైతే అదృష్టంగాని తండ్రిని పోలితే యేమిటి? ఎందుకూ ఈ ముసీ లాయన ఇంత పొంగిపోశాడు?” అనుకుందామిద. ఐతే, ఆ పోలాలు అంతా ఒక్కమాటు దిగమింగి, శకుంతల్ని కూచోమని ఆహ్వానం కనిప రుస్తూ, “మా సత్యవతి కోడలువా అమ్మా! నీ మొగుడికి జిల్లా ముససనీ అయిందా? సంతోషం! ఇదంతా నీ అదృష్టమే అనుకో. పెట్టిపూర్తి” అంది.

వచ్చినవాళ్ళు కానేపు కబుర్లుచెప్పి, “వచ్చే ఆదివారం మాయింటికి విగ్రహా విందుకు రావాలి” అని సోమరాజుని, కామాక్షమ్మనీ పిల్లల్ని ఆహ్వానించి వెళ్లిపోయారు. వెళ్లనిచ్చి, కామాక్షమ్మ, “ఏమండీ, మీరు సాంబంవిషయంలో బాత్రిగా ప్రదర్శిస్తున్నారేమిటలేదు. ఎన్నాళ్ళందీ ఆగుమాస్తా గిరీ, ఈసాటికి మేస్త్రీపేనా అవద్దు?” అంది.

‘నాచేతిలో ఏముందే? కాలం మారిపోతోంది. మరేమాట విశే వాడేవడూలేదు. అతడే ఆఫీసర్ల సాక్షునిసాదించి ప్రమాదమైతెచ్చుకో వాలి” అన్నాడు.

కామాక్షమ్మ ప్రార్థన చేసుకోని వినిపించినట్లుంది. ఏమంటే నునో యేడాదికి, నాంచానికి మేస్త్రీయిపని అయింది సాంబం దగ్గర్నుంచి ఆ ఉత్తరం వచ్చిన కోజున ఆదికి నాం సునోషంగా వుంది, ప్రమాదమ ఓమాటువస్తే ఇంక పనిసాక్కు అలా వస్తూనే ఉంటుంది అనుకుందామిద.

నితేం ఆ సాయంకాలమే అవిడ సంతోషముతో చప్పుబడి ఊరుకుంది. ఏమంటే, శేషగిరి, శకుంతలతో వచ్చి, ఎన్ను సబుజ్జీగా వేశారు, అసంతపురానికి! అని చెప్పి, “ఎల్లండి వెళుతున్నాం” అన్నాడు.

“ఎల్లండిదాకా ఎందుకు, తరుణమే పోరాదూ? పనిగట్టుకొచ్చి మాతో చెప్పాలూ ఏమిటి?” అనుచుంది కామాక్షమ్మ. అవిడ ఏమనుకుంటూన్నదీ వాళ్ళు గమనించలేదు. అట్టేనేపు ఉండకుండానే, “సిట్లల్ని వదిలి వచ్చా”నుంటూ వెళ్లిపోయారు. ఆ వెళ్ళేటప్పుడు శకుంతల మామూలుగానే అడుగులు వేసింది. కాని కామాక్షమ్మకి ఆ నడకలో సబుజ్జీ గౌర్యంండే ప్రత్యేకపు తీవ్రయోదో గోచరించింది. అవిడకి దూరాన్ని కాకినాడలో ఉన్న శ్యామల జ్ఞాపకంవచ్చి, శ్యామలకి గావలసిన పదవి శకుంతల కొచ్చేసిందనిపించింది. శ్యామలకి ఆ సానిం పోగొడవ తనేగా! మొగుడు చిలకించెప్పినట్లు చెపితే వింది గాదు తను! కా! ఆయన తన ఇష్టంవచ్చినట్లు ఆరగనివ్వటం యేమిటి? మొగాడు అడదానికి పెత్తనం వదలేస్తాడా ఇలాంటివాటిలో! మరొకటి మరొకటినా. కూసురుపెల్లి విషయమాయితీ! ఛీ, ఆయన ఎప్పుడూ ఇలాగే మించెబెట్టేస్తారు!

ఏళ్లు గడిచాయి. 1947 వచ్చింది. ఆగష్టు 15 వ తేదీతో తెల్ల ఉద్యోగులు దేశంలోంచి వెళ్లి పెద్ద ఉద్యోగాలన్నీ మనవాళ్ళకి అందుబాటులోకొచ్చాయి. దానితో కామాక్షమ్మగారి చిరకాలవాంఛ ఈడేరి, సోమరాజుగారికి జిల్లా కలెక్టరీ అయింది. అప్పుడు ఆయనా కాకపోయినా ఒకటే ఆయనకి. ఏమంటే మరొక్క సంవత్సరంలో రైతుల కాబోతున్నాడాయన. ఐతేం. కామాక్షమ్మకి మట్టుకి కలెక్టరు సతీమణి అనిపించుకోకలిగినందుకు అసందంగానేవుంది. అవిడ జాతకం మంచిది! కనుకనే 1947 ఆయన రైతుల కాకుండానే వచ్చి, ఆయనకి కలెక్టరు పదవి యిప్పించింది. డిప్టీ కలెక్టరు కలెక్టరు కావటమే కాకుండా చాలామంది మేస్ట్రీలు తాసిల్దారయారు. అవిడ జాతకం భర్తతో కాకుండా అల్లుడికికూడా సాయంచేసి నట్లుంది! సాంజివరావు తాసిల్దారయ్యాడు.

అయేడు వేసంగిలో కామాక్షమ్మ గారు భర్తతో, “ఏమండి, మనలాంటి పెద్ద ఉద్యోగులస్తులంతా ఉత్తకమండలం వెళ్తారటదా. మనం ఒకమాటు అక్కడికివెళ్లి అడవిలో చూసిరావాలండీ” అంది.

ఆయన “వెళ్ళకమ్మగారి, వేసుగుల్లో సెలవులుగా గాళ్ళకే అని వీలు. మనం వెళ్ళాలంటే సబుజ్జీపెట్టాలి” అన్నాడు. “పెట్ట డీ పోనీ” అందా

విడ. ఆయన ఆవిడమాటకు ఎప్పుడైనా అడ్డుచెప్పారు గనకనా! “సరే” నన్నారు. వెలవు పెట్టి ఉదకమండలానికి ప్రయాణంకట్టారు. అల్లడికికూడా ఉత్తరం రాయించి, కుటుంబంతో రప్పించింది. సోమరాజుగారు ఎరుగున్న స్నేహితు డోకాయనకు ఉదకమండలాలో ఒక ఇల్లు అద్దెకు చూసిపెట్టవలసిందని జాబురాశాడు. ఆ స్నేహితుడు సమాధానంలో “పెద్ద ఇళ్ళన్నీ భర్తీ బోలోయాయి.. ఒక బంగళాలో డౌట్ ఫళాసాకిటి మా తం ఖాళీగాఉంది. అది కుదిర్చాను” అనిచెప్పి ఆ చిరునామా తెలుపుచేశాడు. సోమరాజుగారు ఇంటిల్లిపాచిని వెంటబెట్టుకొని ఊచీచేరి, ఆ డౌటుఫళాసులో ప్రవేశించాడు. “ఇల్లు చిన్నదేమిటి? చాలు. ఆ సమానూ ఇంట్లో కూచుంటాం గనకనా? వేసుక చూట్టానికిని అనతలకి పోతూనేఉంటాం” అని తృప్తిపడి కామాక్షమ్మగారు సామాను సర్దుస్తోంది.

బయట సోమరాజుగారూ, సాంబం ఎవరితోనో మాట్లాడుతోన్న అలికిడి అయింది. అవతూయన కంఠస్వగిరి ఆవిడకి ఎక్కడో విన్నట్లే తోచింది ‘ఎవరు చెప్పా’ అనుకుంటూ ఆమె గుమ్మంలో కొచ్చేసరికి, “ఏమి తల్లయ్యా, కులాసాగా వున్నారా? ఎవరో పరాయివాళ్ళు దిగుతున్నారనుకున్నాను. మీరే అని తెలియలేదు” అన్నాడు శేషగిరి.

సోమరాజు అందుకుని, “ఈ బంగళాలో మొన్ననే ఇతను పిల్లలూ దిగారట! తిలవని తలగపుగా మనమంతా ఒకచోటే చేరటం ఎలాకుదిరిందో చూడు. ఆ పేక్షలున్నచోట భగవంతుడిలాగే కుదురుస్తాంటాడు” అన్నాడు.

సాంబం, “శేషగిరీ, చాలా యేళ్లయిందోయ్ మనం కలుసుకుని!” అని అప్పుడైనా కలుసుకోకలిగినందుకు సంబరపడ్డాడు. శకుంతలా, పిల్లలూ ఆ సమయానికే అక్కడికి చేరారు. సంగతి తెలిసి శకుంతల, “మన బంగళాలో కావలసినంత ఖాళీఉంటే, వీరు సామాను ఇక్కడే సర్దుకోడమేమిటి” అంది “నేనూ అదే అన్నాను. పంతులుగారితో ఏం మాచయ్యి, ఇంక మీరు అడ్డుపెట్టటానికి వీలేము. మీ అమ్మాయేవచ్చి పిలుస్తోంటే. అభ్యంతరం చెప్పటానికి పీలొమరి?” అన్నాడు.

అంతవరకూ నోట మాటరాక నిలబడిపోయిన కామాక్షమ్మ చెప్పని, “అచ్చే ఎండుకయ్యా, ఇక్కడే ఉంటాం. ఇంతకీ ఒక ఆవరణలోనేగా ఉన్నాం. అందరం అక్కడచేరితే మీకూ, మాకూ ఇబ్బందే” అంది. ‘నూకేమీ ఇబ్బందలేదు’ అని శకుంతల చెప్పబోయిందిగాని, కామాక్షమ్మ

తైఖరి అదో మోసరుగా కనపడి, ఇంతట్లో అక్కడికొచ్చిన శ్యామలతో పరిచయం కలగజేసుకుంది. సోమరాజు, “శేషగిరీ, ఇప్పుడెక్కడా, నీ ఉద్యోగం? మళ్ళీ ప్రమామనేమైనా వచ్చిందా? నేనేమిటో నేపథ్యంగా చూస్తుంటేదు. అన్నాడు. “కోరుంబతూరులో జిల్లాజడ్జిగా నేనాను” అన్నాడు శేషగిరి. “జిల్లాజడ్జి! జిల్లాజడ్జి అంటే జిల్లా కలెక్టరీ అంటేదే!” అనిపించింది కామాక్షమ్మకి. ఆవిడ ఎవరూ చూడకుండా లోపలికి వెళ్ళి పోయింది ‘జిల్లా జడ్జి!’

ఆ మర్నాడే కాశీపతి, సత్యవతమ్మ వచ్చారు. సత్యవతమ్మ కామాక్షమ్మని కావించుకుని, “ఎన్నాళ్ళకీ కలుసుకున్నాం వదినా!” అని ఆనందభాషలు రాల్చింది. కామాక్షమ్మకి నోరు పెగల్లేదు. ఆనందంచేతే నోరు పెగల్లేదనుకున్నారు అంతా. సోమరాజు సంతోషానికి అంతేలేదు. “ఏమిరా కాశీపతి!” అంటూ మెడమీద చెయ్యినేసి, లోటలో అటునుంచి నుంచి ఇటూ, ఇటునుంచి అటూ పచ్చార్లుచేస్తూ, ఏవేవో కబుర్లు విడిచాడు. సాంబం శేషగిరీ క్లాసు మేట్లూ పాతన్నేహితులేకదా. శ్యామలకూ శకుంతలకూ ప్రథమ సరిచయమే ఐనా, పరమన్నేహమే ఊరుకుంది. శకుంతల పిల్లలూ, శ్యామల పిల్లలూ పుట్టక పూర్వంనుంచీ ఎరుగున్నవాళ్ళమల్లే మాటలూ, ఆటలూ ఆరంభించారు. పెద్దలూ, పిన్నలూ అంతావెళ్ళి ఆ బంగళాలోనే కూచునే వారు. ఒక్క కామాక్షమ్మే నామాను సద్దుకోవాలంటూ, ఆ బొటుపకాను లోనే చెజుకుండిపోయేది. ఆ సంగతి ఒక్క సత్యవతే గుర్తిస్త. ఎవళ్ళ యీడువాళ్ళు వాళ్ళతో చాతాఖానీ వేస్తోంటే, తుతో కబుర్లుచెప్పేవాళ్ళు లేరనిపించింది సత్యవతికి. ఆవిడే కామాక్షమ్మదగ్గరికి వెళ్లి చువుగా, “ఏమిటాదినా ఇక్కడే వుండిపోతా వెప్పుడూను! ఊటికొచ్చినా సద్దుకోడం తప్పదంటావు! ఎన్నాళ్ళూ ఈ సద్దడం, తెముల్చుకురాక!” అంటూ ప్రారంభించింది రితైరె యేడాదైన మేష్ట్రీటుగారి భార్యకుమల్లేనే మాట్లాడింది సత్యవతి. ఐతేం, కామాక్షమ్మ కా కంతస్వగంలో ఏనో గగ్వం కనపడి, “జిల్లాజడ్జి తల్లివాయిరి! ఆమాత్రం ఉండకపోతుందా ఏమిటిలే!” అనుకుంది కామాక్షమ్మ. “ఱా, యీపాటికి బయటికి, ఇవారే మీరంతా మా ఇంటే భోజనం” అని అంటూ సత్యవతి కామాక్షమ్మ జబ్బుపట్టుకుని ఈడ్చుచుకెళ్ళింది. “ఈడ్చుకళ్ళు! జిల్లాకలెక్టరు పెన్నెయియండికూడా

నేస్ట్రీటు పెళ్ళాం చెతిలో పిల్లిగా లొంగవలసాచ్చింది నాకు. జిల్లా జడ్జి తల్లివాయిరి మరీ! ఈడ్చుకెళ్ళు” అనుకుంటూ కామాక్షమ్మ తప్పనిసరిగా కూడా వెళ్లింది. తోటలో శకుంతల పిల్లలూ, శ్యామల పిల్లలూ కలిసి ఆడుకుంటున్నారు. శకుంతల కొడుకొహడు శ్యామల కూతురుపక్కని నిలబడి పువ్వులుకొని ఇస్తున్నాడు. ఆ చిన్న కేవగిరీ, ఆ చిన్న శ్యామలూ ఈడూ జోడుగా కనపడ్డారు కామాక్షమ్మకి. “వెళ్లిచేస్తే చక్కటి ఉజ్జీ!” అనుకుందావిడ. మరుక్షణంలోనే, “ఏమిటి ఈ పిచ్చిడూహ! జిల్లాజడ్జి భార్య తాసిల్దారు పెళ్ళాంతో వియ్యమందుతుందా?” అని నిట్టూర్చింది.

సోమరాజు నెలపూ, సాంబం నెలపూ పూర్తిగాకుందానే, “వెళ్లిపోదామండీ” అంది కామాక్షమ్మ వాళ్ళు ఆశ్చర్యపోతూ, “ఏం, ఎందుకూ కొందరపడుతున్నావు?” అన్నారు. “వంట్లో బాగుంకలేదు” అనేసిందావిడ. ఆ మర్నాడే బయల్దేరి వెళ్లిపోయారు వాళ్ళంతా. ఇంక వాళ్ళూ, వీళ్ళూ మళ్ళీ కలవటం తటస్థించలేదు.

అవతారాలు

రంగారామ్ ఎన్నో ఫిలుముల్లో నటించాడు. ఎవరో చెబకర్నూ ప్రాచ్యుసర్నూ అతనికి తెలుసు. వాళ్ళందరికీ తలకాయలున్నా, అవి నవీకు లేని ఉత్తి సారకాయలే అని అతని అభిప్రాయం.

అతని తెలిగి చల్లనో, వాళ్ళ తెలివితక్కువవల్లనో అతనికి ప్రతీ ఫిలుములోనూ అబాయపుపన్ను చెల్లించవలసినంత పెద్ద మొత్తాలే ముట్టేయి. సాము చేదుతున్న కొద్దీ సాంతంగా ఫిల్ములు తియ్యాలనీ, ఆదర్శ చర్య కుడు' అనిపించుకోవాలనీ ఆసక్తి కలిగింది.

తెలుగు తమిళాల్లో ఇంతవరకు ఎవడూ తలపెట్టని ధీమతో ఫిలుము తియ్యాలనిపించి దతనికి. పల్లెటూరి బైతుల్ని మాత్రం ఆకర్షించే అసభ్యపు చెత్తాకారీ ఫిలుములకుమల్లేగాక చదువూ సాంస్కృతి ఉన్నవాళ్ళచే 'శబ్దామ్' అనిపించుకోతగ్గ కథ తీసుకోవాలని ఆలోచించాడు. ఆలోచించి ఆలోచించి, ఏమీ పాలుపోక నిద్రపోయేసరికి కలలో అతగానికి కాంక్షిపుంజ మొకటి కనపడింది. అది క్రమంగా ఒక ప్రశాంతమైన ముఖంగా మారింది. ఆ ముఖం అతనితో మాట్లాడితే ఏం చెప్పి ఉండేదోగాని, అతనికి మెలకువ వచ్చేసింది. సాయిబాబాదై యుగింటుందా? కాదు; ఐనా సాయిబాబా ఫిలుము ఎవరో మొవలెట్టారు. రమణమహారా? ఉహూ, మారనాధబాబా యేమో? ఎంతమాత్రం కాదు. మరెవరు?

అతడున్న వీధికి పురుచ్చేరి బోమ్మలు అమ్మకాని కొచ్చాయి. అమ్మదెచ్చినవాడు గంప దిండేసికి అందులో రంగారామ్ కి బుద్ధవిగ్రహం ఒకటి కనపడింది. తక్షణమే అతడు తన కలలో కనపడ్డది బుద్ధుడే అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఆ సెలబ్రితుకు వెలురడ్డ సినిమా ప్రిడికలగా, రంగారామ్ అనే ఆయన బుద్ధభగవానుడి చరిత్ర ఫిలుముగా తీయదలచినట్లు ప్రకటించబడింది.

బుద్ధుణ్ణి పోలిక నటుడు ఎవరైనా ఉంటే, ఇంటర్వ్యూకి రావలసిందని కూడా ఆ ప్రకటనలో ఉంది.

రంగారామ్ కు తక్కిన తారాగణమంతా సంకల్పమాత్రంలో సమ కూరిందేగాని కథానాయకుడే ఎక్కడా కనడలేదు. “ఏమిటి గత్యంతరం?” అని అతడు దిగాబుపడి చూస్తోంటే, ఆ బుద్ధ భగవానుడే పంపించినట్లుగా అతనివద్దకొక మనిషి వచ్చాడు. వాడంతట వాడు రాలేదు; ఎవరో తీసుకొచ్చారు.

రంగారామ్ సంతోషించి, “మీ రేటు ఎంత?” అని అడిగాడు. ఆ ‘బుద్ధుడు’ ఏదో చెప్పబోతుంటే మధ్యవచ్చిన ప్రబుద్ధుడు వాణ్ణి మాట్లాడనివ్వక అడ్డుతగిలి, “రంగారామ్ గారూ, మీకు తెలియనిదేమింది గనక? మరొకచోట పుచ్చుకుంటూన్న రేటు ప్రకారం మీరు ఇప్పుడు చండి!” అనేశాడు.

రంగారామ్, మీరు చెప్పింది న్యాయమే అనుకోండి. కాని ఈయనెవరో ఇంకా ఫీల్డులో కొత్తగా? అన్నాడు.

“దానికేంలేండి. మీ చేతిలో నలిగితే మూడునిముసాలలో మల్లో కాల్లోనూ మించిన నటుణ్ణాశాడు.” అన్నాడు, ఆ స్తోత్రం రంగారామ్ కు గిరిగింతపెట్టింది. ఐతేం, దబ్బు విషయంలో కొంచెం జాగ్రత్తగా ఉండాలి. పిలువ తీయటం సామాన్యమా? తన స్వామ్య అంతా నటుల జీతాలకే పెట్టేనే తక్కిన ఖర్చుల మాటేమిటి? “అగ్యూ. నేను కళాభిరుచితో తీసున్నానీ ఫిమము. తారాగణం, పనివాళ్లూ నాతో సహకారంచేసి, ఏదో కొద్ది జీతాలతో తృప్తిపడాలి. తగ్గాత లాభాలనే చూసుకోవచ్చు ప్రస్తుతం ఈయనకి నెలకు వెయ్యిరూపాయలినాను,” అన్నాడు.

ప్రబుద్ధుడు ఏదో అనబోయాడుగాని ‘బుద్ధుడు’ వచ్చేసేసేసాడు. మధ్యవర్తికి కోపంవచ్చింది వచ్చినట్లు రంగారామ్ కూడా గ్రహించాడు. “ఈ వేడి యిల్లరకుండా ‘బుద్ధిడి’చేత కాంట్రాక్టు సంతకం చేయించి పుచ్చుగోడం మంచిది. లేకపోతే ఈ మధ్యవాడు చెడగొడతాడు,” అని తోచి, వెంటనే సంతకం పెట్టించాడు.

ఆ ‘బుద్ధుడూ’, ‘ప్రబుద్ధుడూ’ మళ్ళీ దగ్గరం చేస్తామని చెప్పి నెలప్రతీసకొని వెళ్ళిపోవటంతోనే, రంగారామ్ కంట్రాక్టుమీద ఉన్న

చేవ్రాలు యథాలాభంగా చూశాడు. “నుబ్బారాయుడు వ్రాలు” అని ఉంది. సంతకంలో ‘రా’ లోపించిందని తెలియటంతోనే, ‘అయ్యో, ఈ నుబ్బారాయుడు అంతగా చదువుకున్నవాడులా కనపటంలేదు తను నటించబోయే భగవానుని జీవితచరిత్ర ఇతడు ఘట్టపారం హిస్తరీలోనైనా చదివుండడు’ అని తెల్లమై ఆతగాడి గుండె గతుక్కునుంది. మధ్యవర్తి లేకుండా చూసి, అతడు ‘బుద్ధుని’ కలుసుకున్నాడు. నుబ్బారాయుడు తన గతం -ంతా మర్చిపోకుండా చెప్పాడు. “అయ్యో, నేను చదువుకున్న వాణ్ణి. ఏలూరు హేమావతి మేళంలో ఫిడేలు వాయిచి పాటపోసుకునే వాణ్ణి. హేమావతిని సినిమావాళ్ళు తన్నుకుపోవటంతోనే ఆ మేళం చెదిరిపోయి, ముఖ్యంగా నేను ఇబ్బందిలో పడిపోయాను. ‘నాగతేంఘా? అంటూ హేమావతికి జాబు గాయింనాను. “ఫిలుముల్లోకూడా ఫిడేలు వాయిచేనాళ్ళు కావలసిఉంటారు. ఇక్కడకు రా”’ అని జవాబు వ్రాయింది. నా వాయిద్యం ఇక్కడ ఎవళ్ళకీ వచ్చలేదు. ‘రైలు టిక్కెటుకి హేమావతినే యాచించి తిరుగుదారి పడదాం’ అనుకుంటూంటే, రోడ్డుమీద ఎవరో ఒకాయన వాకు ఎదురై సగాదిగా పరికింపుటం మొదలైతాడు. ‘ఏమిటి బాబూ? ఆలా చూస్తున్నారు?’ అని నేను అడిగేసరికి. ‘నువ్వు సినిమాలో యాటచేద్దవుగాని, నాతోరా, అంటూ మీ వద్దకు తీసుకొచ్చాడు...మీరు ఇస్తావన్న జీతానికి నేను వస్తుకున్నందుకు నన్ను చాలా కూకలేశాడు. ప్రతినేలా ఈ వెయ్యి రూపాయిల్లోనూ నేను నాడికి కొంత ఇవ్వవలసిఉంటుంది! నిజమేనా బాబూ?’ అన్నాడు. ‘నుబ్బారాయుడు’

‘అదర్హ దర్హుడు’ అంగాగామికి ఏం చెయ్యాలో తోచిందిగాదు. జ్ఞానదేవుడైన బుద్ధభగవానుని భూమికను ఈ అజ్ఞాననిధికా ఇవ్వటం? కాని గత్యంతరం యేమిటి? వీణ్ణి కాస్తా జారవిడిస్తే అలాంటి ముఖం మళ్ళీ దొరికదు. కవిగారితో చెప్పి, ఇతగాడికి సాధ్యమైనంతవరకూ డైలాగులు లేకుండాచేస్తే సరి! కాని కథానాయకుడాయే! నోరు విప్పనివ్యకుండా ముఖం చూపించి ఊరుకోడానికి ఏలా? ఏవో తంటాలు పడాలి! అదర్హంగా ఫిలుము తీర్మానుకుంటుంటే గొప్ప చిక్కే వచ్చింది! ప్రధను కబళం లోనే ముఖీ కాపాటం!...ఎలేం, ఒకందుకు త్రిప్పికొంటుంది అంగాగామికి. నుబ్బారాయుడు బుద్ధుడికిమల్లేనే కనపట్టేసాకుండా, బుద్ధుడికి మల్లేనే మర్చిం ఆంబరంలేని మనిషి. ఉన్న దున్నట్టుగా చెప్పేశాం, సాత్వికుడు

ఎక్కడి కక్కడికే తృప్తిపడాలి మరి : అన్ని గుణాలూ ఒక మనిషిలో పట్టమంటే పడతాయా ?

కాని సుబ్బారాయుడికి తృప్తి ఇవ్వటంలో రంగారామ్ యేమీ శ్రమపడవలసిన అవసరం లేకపోయింది. ఏమంటే అసలు తృప్తి ఇవ్వటం దాకా రానేలేదు. రంగారామ్ కి అధికంగా సహాయం చేస్తానని ఆశతో వాక్సహాయం చేసిన వాళ్ళొక్కొక్కరూ ఈ ఆచర్య దర్శకుడు తమర్ని తుదకి ఏ గోతిలో దింపుతాడో అన్న అనుమానంతో తమ గూఢాయిల సంచుల్ని బయటకు తీయలేదు. రంగారామ్ సొంతసొమ్ము వారాగణం, ప్రచుర గణాల మొదటి నెల జీతాలకి సరిపోయింది. అతగాడు ధనాస్వేషణలో నిమగ్నుడై, చైలు ప్రయాణాలు చేస్తుంటే వాళ్ళందరూ ఎవరి దారివాళ్ళు చూసుకొంటుంటే మొదలెట్టారు.

మరో అలజడికూడా బయల్పడింది. భాగవద్దేశంలో : : : : : సింహళంలో అక్కడివాళ్ళకేలా ఉప్పు అందుతుందోగాని 'తమ' బుద్ధభగవానుని చరిత్రను ఇండియాలో ఫిలుము తీస్తున్నారని తెలిసింది. ఫిలుముతీనే తమ మతం ఆపదిత్రం ఐపోతుందని వారు మహజర్లు పంపారు. దానితో కవిగాఁకి కూడా ఆశవదిలిపోయి, 'బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి' అనటం మానేశారు. ఎవరో "పేదరాసి పెద్దమ్మ" శరణుజొచ్చాడు.

సుబ్బారాయుడు ఏమైవో తెలీదు. అతగాణ్ణి రంగారామ్ వద్దకు మొగట తీసుకు వెళ్లిన ఆ మధ్యవర్తి మాత్రం అతడికోసం కొన్నాళ్ళు వృథాగా వెతికాడు.

ఒక పుష్కరం గడిచింది. రంగారామ్ ఏ ఫిలుమా తీయలేక పోయినా అనుభవం మాత్రం పుష్కలంగా గడిచాడు. చింత చచ్చినా పులుపు చావదన్నట్లు ఫిలుం తీయాలన్న సరదా అలాగే ఉండిపోయిందతనిలో. తనచేత ఫిల్ముతీయించమని, వెళ్ళి వెంటనాయుణ్ణి ఆశ్రయించాడు.

"తీయిస్తానుగాని, బుద్ధుడూ. గిద్దుడూ అంటే భత్యాలు కిట్టవు ! డాన్సులూ, హాస్యం. ఎక్కువగా పెట్టి తీయాలి ! మడిగట్టుక్కుచోకుండా పచ్చిపచ్చిగా, దోరదోరగా శృంగారం పెట్టాలి ! ఉధుం ఒక బరీ, ఒకరో

ఇద్దరో విలను ఉండాలి, కథా విషాదంగాఉండి సుఖంగా అంతమవాలి. ఏదోసందర్భంలో మహాత్మాగాంధీ సిద్ధాంతాలు తీసుకుగావాలి !” అన్నాడు వెంకనాయుడు.

“అలాగే”ని రంగరామ్ తారగజాన్ని నేకరించటం మొదలెట్టాడు. ఇదివరకు కథ తియారచేయించి, పిమ్మట నటీనటులకోసం వెతికితేడు.

“మొదట తొలిలను చూడు ‘బుక్’ ఐనవాళ్ల సామర్థ్యాలనుబట్టి కథ అల్లవచ్చు. హీరోయిను సాత్రకు మా విమ్యుల్లత ఉంది. తిక్కినివిలనూ వగైరాలను చూడు” అన్నాడు వెంకనాయుడు. “సరే” అని రంగరామ్ యాక్టర్లను ఇంటర్వ్యూకి పిలిపించాడు.

ఇంటర్వ్యూకి వచ్చిన విలనులందరిలోకి ఒకడి ముఖమే రంగరామ్కి నచ్చింది, “పిస్టర్, మిమ్మల్ని ‘బుక్’ చేస్తున్నాను. నెలకు ఐదువందలు జీతానికి వప్పునలైతే ఇప్పుడే కంట్రాక్టు సంతకం పెట్టవచ్చు” అన్నాడు.

ఆ ‘విలను’ “సంతకానికేం పెకతాను, కానీ నాదొక్క మనవి” అన్నాడు.

“ఏమిటి?”

“నా రేటు సగానికి సగం తగ్గించేశారు !”

“అంటే?”

“పన్నెండు సంవత్సరాల క్రితం మీరే నన్ను బుగుడిపాత్ర నటించటానికి వెయ్యిరూపాయల చొప్పున బుక్ చేసుకున్నారు”

రంగరామ్ నిరాంతపోయాడు. “ఆ సుబ్బారాయుడివేనా నువ్వు?”

“ఔను సార్.”

“నేను నమ్మలేకుండా వున్నాను ! ఆనాటి నీ ముఖం ఇంకా నా కళ్లకు కట్టినట్లుంది. అది ప్రశాంతమైన ముఖం. ఆ చూపుతీరే వేరు. ఆ విగ్రహమే వేరు. చూసినప్పుడే ‘నీకు ప్రణవిల్లాలి’ అనిపించేటట్లుండేది. ఇప్పుడో నిన్ను పోల్చుకోటానికే పిలువకపోతోంది. ఈ నల్లబడిపోయిన ముఖం, ఈ లోతు కళ్ళూ.....”

సుబ్బారాయుడు నవ్వాడు. “డైరెక్టరుగారూ, మీకు సందేహం అక్కర్లేదు. నేనే అతణ్ణి. అవతారం మారిపోయిందంటే. అప్పుడు బుద్ధావ

శాసనం. ఇప్పుడు నిర్భావతారమన్న... చాలా కథ ఉంటుంది కాబట్టి
 కంఠా మరొకమాటు చెబుతాను. మీరు ఇప్పుడు ఇచ్చిన ఆ వెయ్యిరూపా
 యలనూ పనికిగట్టి, బెల్లంమిఠాయిమీద మూగే ఈగలకుమల్లే నా గుట్టా
 స్నేహకోటి చేరంది. తానుడు, బూదం, ఇంకొకటి... ఇలాంటి విద్యలన్నీ
 వేర్వేరులూ నా కొక్కొక్కమా ఆచార్యత్వం వహించి, గురుదక్షిణక్రింద
 ఆ సొమ్ము ఐక్యమైయ్యించారు. మళ్ళీ నెలజీతం వస్తోందిగా అనుకునేసరికి
 ఆ ఆశలేకుండా ఏంజరిగిందో మీకే తెలుసు. ఆ తరువాత, సొమ్ముకోసం నే
 నెన్నిపాట్లుపడ్డవో ఆ భగవంతుడికి తెలుసు అన్నీ కపోయినా కొన్ని
 పాట్లు పోగొసుకున్నాకే తెలుసు. చాలాకార్య తక్కించుకుంటూ వచ్చానుగాని
 కాలం ఎప్పుడూ ఒక్కోగా వెళుతుందా? ఒకమాటు పట్టుబడ్డాను. కైలు
 జీవితం గడిపాను. పాత మధ్యయుగా వాళ్ల లిప్తులూ చేరిపోయినాను. నా
 నేగాలమాట అటుంచి, ఎవరు నేగంచేసినా పోలీసులచ్చి నామీదే పడు
 తోంది. కనుక ఇంక బుద్ధిమంతుణ్ణువక తప్పదు. ఏదారి అని ఆలోచిస్తోంటే
 మీ ప్రతిటం పడింది. ఇదివరకు బుద్ధిపాటు నటించవలసిన సందర్భ లో
 మీరు ఎటువంటి శ్రమ ఇచ్చేవాణ్ణో చెప్పలేనుగాని, ఇప్పుడు మీరు నాకు
 ఇవ్వబోయే విలను పాత్రలూమట్టుకు యే శ్రమా ఇవ్వనని ఘంటాపథంగా
 చెప్పగలను! ఏ సన్నివేశమైనా అవలీలగా ఆరంభమవుతుంది, చూసేవాళ్ల రక్తం
 గడ్డకట్టుకుపోయేటట్లు నిర్వహిస్తాను... చెప్పవచ్చేదేమిటంటే, నాకు ఇప్పుడు
 కూడా ఆ వెయ్యిరూపాయల చొప్పున ఇప్పించండి.”

“మిస్టర్ సుబ్బారాయుడు, వెంకునాయుడుగారితో సంప్రదిస్తేగాని
 చెప్పలేను. ఐదు వందలకే నాకు అధికారం ఉంది.”

“వారితో మాట్లాడే చెయ్యండి. రేపు మళ్ళీవచ్చి తమ దర్శనం
 చేస్తాను” అని, సుబ్బారాయుడు లేచాడు. ఒకటి రెండు అడుగులు వేసి,
 తిరిగొచ్చి రంగారావుతో, “ప్రస్తుతం కొంచెం ఇబ్బందిలో ఉన్నాను,
 ఒక్క టెన్ రూపీస్ ఇవ్వండి, లెక్కల్లో మిస్మాయిండుకుండుకుని” అని,
 పుచ్చుకుని వెళ్లిపోయాడు.

క పో రి తం

సత్యవతి భూదేవిలాంటిది. ఐతే ? ఎంత ఓమిగలవాల్సేనా, సాధింపు హద్దుమీరినప్పుడు “చక్ర”మనక మానరు. సిల్సిలాంటి సాధుజంతువుకూడా అదేపనిగా తరుముకెడితే, పరుగెత్తుతోన్నదల్లా తటాలున వెనక్కి తిరిగి మీదపడి బరుకుతుంది. ఆనాడు సత్యవతికూడా అలాగేచేసింది.

అంటే బరికిందనికాదు. అంత ధైర్యమేది ఆ పిల్లకి ? అత్తగారిమాటకి సమాధానం చెప్పింది. అంతే చెప్పి, తర్వాత పశ్చాత్తాపపడింది.

‘ఇక్కడ కూచున్నావు. ఇక్కడ నిలబడ్డావు. ఆ పని చేశావు. ఈ పని చేశావు కాదు.’ ఇలాంటి మామూలు సాధింపుకాదు, కల్పకమ్మ గారిది. కోడలు నలుపనికాదు; పనిపాటలు చేతగానిదనిగాదు; చదువు సంఖ్యలు లేనిదనీగాదు అవిడ అసంతృప్తి సత్యవతిని సువర్ణచ్చాయ, పుట్టింట ఆటపాటలేగాని పనిపాటలు నేర్చుకోనిమాట నిజమే. ఐతే, అట్టింట అడుగుపెట్టినవాటినుంచే పనిలో శ్రద్ధమాపింది. ఆమాటకొస్తే, అట్టింట కూడా ఆమెకే పనేలేదని చెప్పాలి. ఆమెకేగాదు కల్పకమ్మగారికేలేదు. వీరుంటే సంపన్నులు వాళ్ళు. రాఘవయ్యగారు పీడరిలో రెండు చేతులా ఆరిస్తున్నారు పితౄర్జితమే యాభై యేకగాల పల్లముంది వారికి. తోట బాగాయింకా. కల్పకమ్మదరా కనపర్వాలన్న తిరిహాలో మనిషిగనక సీతన్నను వంటకు పెట్టింది. సీతన్నగారి తోటవాడున్నాడు. దాసీమనిషి మాట చెప్పనక్కర్లేదు. అందుచేత అవిడికిగాని సత్యవతికిగాని ఆ యింట్లో చెప్పతగ్గ పనేలేదు. ఐతే ఇంక కల్పకమ్మగారు ఎందుకూ కోడల్ని సలపటం ?

కల్పకమ్మ : పరాని కొచ్చినప్పట్నుంచీకూడా, ‘నాకు కొడుకులే పుట్టాలి’ అని బ్రహ్మాని కోరుతుంది. ఆమెకు జడినో, మరెందుచేతనోగాని బ్రహ్మదేవుడు ఆమెకు కుమారుణ్ణి ప్రసాదించాడు. ఆ పిల్లవాడికి మోహన రావని పేరెట్టుకుందామిడ మోహనుడు ఎదిగి వస్తుచేసికొద్దీ అందగాడై

మేరుకు తగ్గావా? నిపించుకున్నాడు చురుకుగా ఆంతపెద్ద లెక్కలకి రాక పోయినా యేమేటా ప్యాసవుతూవచ్చాడు. ఐశ్వర్య తోబాటు చదువు కూడా ఉంటేనే నుంచి కట్నంతో పెళ్లికూతురు కనుగొని కల్పకిమ్మగారు మొనటియంచీ ప్లాసువేసి, ప్రువేటు చేప్పించి, అతడు డ్యాయిలవకుండా చూసింది.

మోహనుడు స్కూలుఫ్రెండ్లు చురువుతూన, పప్పియించి పెళ్లి సంబంధాలాచేసి. వాళ్ళు ఇస్తామన, కట్నంకానుకల జాబితా వినేసి, తనకి చాలా తక్కువని తోచి, 'మూవాడింకా పెళ్లిచేసుకోనంటున్నాడని చెప్పి పంపేది. అనిత అభిప్రాయం ఏమిటో ఈ విధంగా ఏ కన్యాప్రదాతకీ అంతుచిక్కలేదు. మోహనుడు ఇంటరలోకి వచ్చాడు. బి. ఏ. లోకి వచ్చాడు సంబంధాలు వస్తూనే ఉన్నాయి. ఒకల్లేకిన్న ఒకళ్లు క్రమంగా హెచ్చుకట్నం ఇస్తామనే అన్నారు. ఐనా అవిడ అనుకున్న స్థాయికి వాళ్ళు రాలేదు. అంచేత, 'మొహనుడింకా పెళ్లి కిచ్చపడదు.'

ఆ ఊళ్ళోనే అంటే స్కూలులో భానోజీరావుగారు జడ్డీ. ఆ జడ్డీ గారి కొకనాడు పెద్దాపురంనుంచి ఒక జాబు వచ్చింది. 'మీ ఊళ్ళో పెళ్లి కొడుకు లెవరైనా ఉన్నారా!' అని వాకబుచేస్తూ, బాల్యస్నేహితుడు పురుషోత్తం రాకాడు. జడ్డీ సమాధానంలో రాఘవయ్యగారి కొడుకుమాట రానూ, 'కట్నం విషయంలో నీ కందుబాటులో ఉండడమే మరీ' అని చేర్చేరు. ఈ జవాబు అందటంతోనే పురుషోత్తం స్వయంగా బయల్దేరివచ్చి చాటుగా పెళ్లికొడుకుని చూచి తృప్తిపడి, 'జడ్డీగారితో, 'భానోజీరావ్, ఈ సంబంధం నువ్వెలాగైనా మాకు నిశ్చయం చేసిపెట్టాలి' అని పట్టు బట్టాడు. 'మూడువేలదాకా ఇస్తామంటూ వచ్చినవాళ్ళనికూడా పంపేశారట!' అన్నాడాయన. 'ఎంతైనా ఇస్తాను. పిల్ల ముఖపడుతుంది. నీకు పుణ్యమంటుంది. కుంద్రీపెట్టు' అని పురుషోత్తం బ్రతిమాలాడు. భానోజీ రావుగారికి అశ్చర్యంవేసింది. పురుషోత్తం ఆగునెరుగున్నంతమట్టుకి అట్టే అస్తిపరుడుకాడు. 'ఎంతైనా ఇస్తానంటున్నారు. దరిమిలాను బాగా సంపాదించాకన్నమాట' అనుకున్నాడు. రాఘవయ్యగారితో ఆయనా కల్పకిమ్మగారితో ఆయన భార్య పురుషోత్తం కూతురుమాట చెప్పారు. పెళ్లి కూతురు ఘోరో చూపింగారు. వాళ్లకి సత్యవతి వచ్చిందనటంతోనే, "మీ అభిప్రాయం యేమిటో చెప్పండి" అన్నారు. 'అభిప్రాయానికేముంది

అంటే; మేం అనుకున్నామా ఏమిటి? వారు ఇష్టపడ్డంత. నా రిచరడాకొద్దీ ఇవ్వటమే. ఇంతకీ మాకు కట్టుంకావాలన్న సట్టుకలలేదు. కాని పుచ్చ కోకుండా చేసుకుంటే పిల్లవాడికోసం లోపంఉండి, అయిందే చాలని చేసు కన్నా మేమే అని లోకులు అనుకుంటారు. అందుకే సంగాని... అని ఆలం భించారు. ఆ తరువాత 'వారింక ఇస్తానున్నాను' 'వీరింత ఇస్తామన్నాను' అని చేచ్చారు. 'ఓను. వింటూనేఉన్నాను, మీకెంతకావాలో చెప్పే య్యండి 'సెబాస్టియన్' అన్నాడు జడ్జిగారు. జడ్జిదంపతులు స్వయంగా వచ్చి మొహమాటం పెట్టటంవల్ల. 'మీకు చెప్పండి. ఏమిస్తానో?' అని నాల్గో అని తప్పకోటానికి నుకొచ్చేలానికి నీల్లేకపోయింది. రాఘవయ్య గారు భాగ్యకేసి చూశాడు. కల్పకమ్మగారు చెప్పేసింది. విరువేలు కట్టుం తతిన్ను యేవేవో లాంఛనాలూను. పురుషోత్తం, 'ఇస్తాను' అన్నాడు. 'కొంచెం తగ్గండి' అని ప్రాధేయపడతా దనుకుంటూంటే పురుషోత్తం ఇలా ఒప్పేసుకోడం భానోజీ దంపతులకి ఆశ్చర్యంవేసింది. రాఘవయ్య దంపతు లకి 'తక్కువగా అడిగేశామన్నమాట' తొందరపడ్డాం! అని విచారం వేసింది.

దరిమిలాన సత్యవతి - మోహనులకి పెళ్లి అయింది. పురుషోత్తం ఆసు కున్న ప్రకారం, కట్నమూ కాసుకలూ ఇచ్చేశాడు. అసలానివేవో ఇంకా జాగలేదని వేచిఉన్నాయి పెళ్లిలో. ఆనపెళ్లివారితరపున పెళ్లికివచ్చిన ముత్తయిదువ ఎరవో, వంగినాద్దీ వంచుతోంది ఈ వియ్యపురాలు!" అంది, ఆమాట కల్పకమ్మ చెవినిపడి, పెద్ద రభస జరిగింది. "ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు. నా ముచ్చటలన్నీ తీర్చుద్దా?" అంటూ ఆమె నాగవిల్లినాడు భోజనాలు లేకుండానే రైలేక్కించింది తనవాళ్ళిని. "సత్యవతికూడా ఒక్క గాని ఒక్క కూతురే మాకు. ఈనిడ మాకు తీర్చిన ముచ్చటలేమిటి మా!" అంది పిల్లతల్లి "ఊరకో" అన్నాడు పురుషోత్తం.

క్రమంగా సర్దుకుంటూ మనుకున్నాడు పురుషోత్తం. సర్దుకునేవేగాని, కల్పకమ్మగారికి తను వియ్యంకుడి రొస్యం తెలిసి అతడు చేసిన త్యాగానికి మెచ్చుకోటానికి బదులు ఆమెకు అగ్రహం ఎక్కువైంది. పురుషోత్తానికి అంతాకలిపి పుట్టేడు భూమికన్న ఎక్కువలేదు. అందులో ఆరెకరాల ఖండం తొమ్మిదివేలకు ఆమ్మేసి, విరువేలు కట్టుక్రిందా ఖర్చుపెట్టాడు. ఆయన అనుకున్న దేటుంటే, సత్యవతి ఒక్కరే కూతురు. దానికి మంచి

సంబంధంచూసి పెళ్లిచేసే ఇంక తమా తన భార్యగా? తన సంపాదనతో కాలం గడిచిపోతుంది. ఉన్న భూమి అమ్మేస్తే మాత్రమేం, గొప్ప సంబంధం వచ్చినప్పుడు? ఈ ఉద్దేశంతో ఆతడు సాహసించాడు. కల్పకమ్మ గారు, “వీళ్ళు సామాన్యులు, మేం అడిగినదంతా ఇస్తామని వప్పుకోటంలో ఎవరో గొప్పవాళ్ళనుకుని మోసపోయాం. మాకు ద్రోహంచేశారు” అనుకోడం మొదలైంది.

దీనికితోడు మరో మూలైలకి మోహనుడి క్లాసుమేటు కాశీపతికి పెళ్లి అయింది. కాశీపతి మోహనరావుకన్న ఓచాయు తక్కువ రాఘవయ్య గారి ఆస్తికన్నా వాళ్ళది ఏమాత్రమో తక్కువే. ఐనా కాశీపతికి ఎక్కువ కట్నం వచ్చింది. ఆడపెళ్లిగా రెవరో జమీందార్లుట. ఆమంబాపతులు పది వేలదాకా మాట్లాడేవారు. అక్కడితో ఆగిందా? వాళ్ళది నయ్యో, కాశీ పతిది చేదాను! కల్పకమ్మకి మరొక దుగ్గాఉంది. ‘ఏంకొంప మురిగిపోయిందని నేనిలా తొందరపడడం? ఆ జడగారిమూలన ఇలా బోల్తాపడిపోయాను. మనవాడికి పెళ్లి అయిపోయిందని తెలిసి కాశీపతిని చూసుకున్నారగాని, లేకపోలే ఆ జమీందార్లు మనగుమ్మం ఎక్కవలసిన వాళ్ళేగా! కళ్ళు చూసుకుని గోతులో పడిపోయాను!”

పురుషో తం మరొక్క యకరం అమ్మేసి కల్పకమ్మ దర్బాకి లోపం రాకుండా ఉండేఫక్కిలోనే సారపెట్టి సత్యవతిని అత్తింటికి పంపాడు. కాని కాశీపతి పెళ్ళాం దానికి రెట్టింపు సారతెచ్చింది. దాన్ని తల్లుకుంటూ కల్పకమ్మ ‘ఎండుగులనారు ఎండుగుల ఎంతబెట్టుకుంటే ఎలుక ఖోక ఎండ బెట్టుకుందిట! చూడండి మా విద్యాలూరు పెట్టారు సారా!’ అని గుమ్మం లోకి వచ్చినానిడతో అనేసింది. ఆ వచ్చినానిడ, ‘వారిది నయ్యో, మీది చేదాను! అప్పుడే ఏనుయిందిలెండి’ అన్నది. కల్పకమ్మ ‘ఆ నయ్యో పెళ్లి నాడే ఎండిందమ్మా’ అంటూ, తనకు జరిగిన ‘మోసం’ ‘ద్రోహం’ వెళ్ళబోసు గుని కంటతడిగాకా తెచ్చుకుంది.

సత్యవతికి అత్తింట మరేకప్రసంగంలేదు. కాని మనసు సున్నితమైన పిల్ల లకి ఆమాత్రంచాలు మధనపడ్డానికి. ‘మా నాన్న ఎంత తెలివితక్కువ పని చేశాడు! నాకోసం చూసిన సంబంధాలలో పుట్టెడుభూమి ఉన్నవాళ్లం దనో ఉన్నారు. ముందు ముందు ఈయన పుట్టెడు భూమికూడా తమకే

వస్తుందిగా అన్న ఆశకొద్దీ వాళ్లంతా వేరే కట్నమడకుండా ఈ సంబంధం నిశ్చయంచేసుకోవటానికి ప్రయత్నించారు నాన్న వాళ్ళని కాదని ఈ జమీందారీ సంబంధానికి ఎలాంటి భంగపడ్డాడు. భూమి అంతా నాకోసం తెగవల్సి, గొక్కాడిలేనేగాని డొక్కాడైనా నీళ్ళింటికి తెచ్చుకున్నాడు. ఇవంనా 'మోహన' 'గ్రోహం'కింద ఐదోయింద పేళ్ళకి..

సత్యవతి అనాడు మోహనునికోసం వచ్చాడు. బ్లెజరు నూటూ, బంగారపు ఉస్తువాచీ వగైరాలన్నీ అతగాడికి వన్నెచెచ్చాయి. అవన్నీ 'అత్తగారిచ్చినవి' అని కల్పకమ్మ ఊహించుకుని మెల్లిగా ప్రారంభించింది. ఇరుగావీళ్ళో పొరుగావీళ్ళో ఆ సాధంపు వినటానికీ, మధ్యమధ్య ఓ పుల్ల వెయ్యటానికీ ఎదురుగా వున్నదేమోనంటే ఎవరూలేరు. సత్యవతి ఒక్కడే ఆ గొణుగు వింటుంది. వినాలనేగా ఆవిడ అంటూన్నదీ! కొంతసేపటికి కాశీపతితో మోహనుడు బయటకు వెళ్లిపోయాడు. ఇంక అత్తగారి గొణుగు ఆగుతుందనుకుంది సత్యవతి. కాని స్థాయి ఎక్కువైంది. 'నిర్భాగ్యుల్ని ఎవరు బాగుచెయ్యగలరు? నిత్యేపంలాంటి సంబంధం బారెడు దూరింటా ఉందని తెలుసుకోలేక తొందరపడి గోతిలో పడ్డాను' అంది కల్పకమ్మ.

సత్యవతికి తానేం చేస్తూన్నదీ వాళ్ళు తెలియలేదు. చరచరా అత్తగారి ఎడటకొచ్చి, 'ఎన్నాళ్ళీ అసంతృప్తి? అలాంటి నిత్యేపపు సంబంధమేదైనా ఇంకొకటి ఉండేమో చూడండి!' అంది. భూదేవే కంపించింది! కల్పకమ్మ కూలపడింది. కాని ఇట్టే సర్దుకుని, కళ్ళనిప్పులు రాలుస్తూ, "ఏమిటి అన్నావు? మరొక సంబంధం చూడనా? నేను తలుచుకుంటే చూడలేననేనా? ఒకటికాదు పది వెళ్లితే చెయ్యగలను నా కొడుక్కి. ఏమనుకుంటున్నావో? 'మన అదృష్టంకొద్దీ ఈ పంచను చేరుకోగలిగేం' అని సంతోషిస్తూ ఊరుకోక నన్నే ఎదిగిపోనా? కళ్ళుద్దార్. ఏమనుకున్నావో!.. అని ఉరిమింది. వంటచేస్తూన్న సీతన్న 'ఏమిటి చెప్పా?' అనుకుంటూ అక్కడికి కొచ్చాడు. సత్యవతి గొణుకి పయగెత్తి, పరుపుమీద పడి వెక్కిరిపెక్కి యేడ్చింది

అదాత్రి సత్యవతి భోజనం చెయ్యలేదు. మోహనుడి కాసంగతి తెలియలేదుకాని, అలా ఉన్నావేం? అని అడిగాడు. అట్లు, వెక్కిరిపెక్కి ఏడిచింది మళ్ళీ అతడు ఆశ్చర్యపోతూ, 'ఏమిటే! అన్నాడు. ఆసు దుఃఖం

అప్పుడుంటూ, “ఏమండీ, మీ ఆశ్చర్యమిలాగాని మళ్ళీ వెళ్లి చెప్పానంటే మీరు వప్పుకోరుకా?” అంది. అతడు నిశ్చయించుకుని, ఆమెను తన కాగిలి గాకి తీసుకుని ప్రేమతో, “ఏమిటి ఈ నా స్నేహం కా?” అన్నాడు. ఆమె మళ్ళీ మాట్లాడలేదు. తనకింక భయంలేదన్నట్లుగా ఆలాగే నిద్రపోయింది.

ఆ మగ్గాడు సీతన్న కంటకిరాశేదు. అతనిసానే అతనితల్లి గవరమ్మ గారొచ్చింది. “ఏవమ్మా, నువ్వొచ్చావు?” అంది కల్పకమ్మగారు.

“మా సీతమ్మ ఆ త్రవారింటికొక్కాండీ. రేపు సాయంత్రాని కొచ్చేస్తాడు.”

“ఏం. ఎందుకు? కోడల్ని పుట్టింటికి పంపించా?”

“లేదండీ. కోడల్ని తీసుకురావటానికే వెళ్ళాడు.”

ఆ మాట విన్నసరికి కల్పకమ్మకి, బాపల గదిలో ఉండి వింటూన్న సత్యవతికినూడా ఆశ్చర్యంవేసింది. కల్పకమ్మగారు, “తీసుకురావటాని కంటా వేమిటి? మొన్నగా మీ కాశమ్మ మాయంటికొచ్చి వెళ్లింది!”

నిజమేనండీ. నాభిర్యకొద్దీ నాకూ దానికీ తగ్గవచ్చింది. ఏమీలేదు అది ఒక పాపరుడబ్బా కొంది. అది నిన్న నా కంటపడింది. “బోలెడు డబ్బోని మనకెందుకే ఈ పాపరు?” అన్నాను. పెద్దదాన్ని అంటే అన్నా నని ఊరుకోవచ్చా? “మధ్య నీ బోడిపెత్తనమేమిటి? నా ఇష్టం?” అని చంపమీద కొట్టినట్లు చెప్పింది. చెట్టుంతమనిసిరి నన్నిలాగ అందీ అంటుతో నాకు “మద్రుసుని, నేను దానిజుట్టు కాస్త పట్టుకున్నమాట నిజమే అను కోండి. వి.లేం, పడుదుదేమా అది ఒక్కోపు సోపేసరికి వెలికితేలా పడి పోయాను. సరిగ్గా ఆ సమయానికి మా సీతన్న రావటం, చూడటం జరిగి, నేను “వొద్దుగా అని అడ్డపడ్డా వినక దాన్ని రెండు వేళాడు. అంతే. ఈనేకే తెల్లవారి చూసుకున్నాం, కాశమ్మ ఇంట్లోలేదు. పుట్టింటికి పోయింటుంది లేండి.”

సత్యవతి అంతా వింటూనేఉంది. కాశమ్మకి తన ఆ పాపరుడబ్బా ఇష్ట! “చిలిపితనంకాకపోతే అన్నానని చెప్పటమేమిటి పెరికిల్ల! పని చేసే ముష్కతే చూసింది కావమ్మ” అనుకుంది. ఇంకలో కల్పకమ్మ మాటలు వినపడ్డాయి.

“అంతే నీ కొడుకు దానికోసం వెనకారే పరుగెత్తడన్నమాట! అందుకే దానికి లోతువై అడింది అటా, పాడింది పాటా చేస్తోంది. కొన్నాళ్లు రుకుంటే రోగం చప్పగా కుదిరి వాళ్ళే తీసుకొచ్చి దిగబెడుతురుగా?”

“దిగబెట్టరమ్మా. అలాంటి రకంగాదు వాళ్ళు. మా వియ్యపరాలు దీనికి మద్దతుగనకనే ఇది ఇలా వేపుగుతింటోంది మమ్మల్ని.”

“అలాగా, నీకు చేతగాదన్నమాట. ‘దిగబెట్టటం’ అని వాళ్లు అన్నారూ అంటే, ఆ మర్నాడే మరొక రైసుమాసి నీ కొడుక్కి పెళ్లిచేస్తే సరి. దానితో పిల్లకోగం తల్లికోగంకూడా చప్పగా కుదురుతుంది!” అంది కల్పకమ్మ.

సత్యవతి వళ్ళు యుల్లుమంది! ఎంత ఘోరంగా చెబుతోంది సలహా! ‘శ్రీకి శత్రువు శ్రీయే’ అంటే ఇదే కామాను!...గవరమ్మ సమాధానం వినబడుతోంది. “అమ్మా, కల్పకమ్మగారూ, మీరు చెప్పినది సబబుగానే ఉందిగాని, మావాడికి మళ్ళీ పెళ్లిచెయ్యాలి అంటే అంత పైపైనఉందా? మీ యింటా మీ యింటా నాఖరీచేసి కూడబెట్టిన తొమ్మిదివందల రూపాయలూ పట్టుకట్టి ఆ బ్రహ్మయ్య చేతిలో పోస్తేనేకానీ ఈ పెళ్ళి అయింది కాదు. ‘మళ్ళీ పెళ్ళి’ అంటే డచ్చేదీ?!”

వత్సవతీ వింటూ మనస్సులో, ‘కాశమ్మ కాపరానికి పరవారేదన్నమాట. ఆ పిల్ల వీళ్ళకి కష్టాధికం గనక వదులుకోలేరు’ అనుకుంది. కాశమ్మకు సాగినట్టు తనకుమాత్రం సాగదు. తన అత్తగారికి డబ్బున్నది. తలచుకుంటే ఎంత పనివినా చెయ్యగలదు. కక్కినకూటికి వడిపట్టి, పిల్లమీద పిల్లల్ని ఇచ్చేవాళ్ళూ ఉన్నారు. ఎందుకై నా మంచిది. తను జాగ్రత్తగానే ఉండాలి అనుకుంది.

మారిపోయిన పిల్లాడు

‘బ్రాడుగోనమ్మా నీపిల్లాడు’ అని, నర్సు అందిచ్చినప్పుడే అన్నపూర్ణ అనుమానం తట్టింది. ‘మారిపోలేదుగదా! ఆస్పత్రిలో అలాటి ప్రమాదం జరగటానికి అవకాశం చాలా ఉంది. ఒకళ్ళూ ఇద్దరూనా, వందలకొద్దీ శిశువులాయిరి! నీళ్ళుపోసి తీసుకొచ్చి తల్లలకు అందివ్వటంలా ఒకళ్ళ కొకళ్ళు తారుమారైపోవచ్చు.’

అన్నపూర్ణకి ఇది విదోపురుషుడు మొదటిరెండు పురుళ్ళు పుట్టింట పోనుకుంది. మూడో పురుటికి తల్లిని సాయం రప్పించుకుంది. నాలుగోమాటుకి తల్లిపోవటం, మేనత్తను బ్రతిమాలటం జరిగింది. ఈమాటు ఎవర్ని బ్రతిమాలినా రాక, ఆమె ఆస్పత్రిలో పోనుకోవలసాల్సింది. ఆస్పత్రిఅంటే ఆవిడకి ఎందుచేతనూ మొదట్నుంచీ ఇష్టంలేదు! లేనట్టుగానే, పిల్లాడు మారిపోయాడన్న అనుమానం తగిలింది.

‘అనుమానమేమిటి? నిజంగానే మారిపోయాడు! నా పిల్లలంతా మామిడిపండులా పచ్చగా ఉంటారు. ఏదీ ఆఛాయ వీడికి?’ అనుకుందామె పురిటి మంచంమీదే కూర్చున్న మూడేళ్ల ఎడపిల్లవాణ్ణి ఆ మాడురోజుల పసిపిల్లాణ్ణి పోల్చి చూసిందోమాటు. ఆవిడ అనుమానం ధృఢపడింది. తన పిల్లలముక్కులన్నీ కోనుడేరి ఉంటాయి. ఆ తండ్రి ముక్కులే అవి. ‘ఈ ముక్కుతీరే వేరు, ఈ మొహమే వేరు!’

మరో పిల్లవాణ్ణి స్నాన్నమాడించి తీసుకుబోతూ నర్సు కనపడింది. అన్నపూర్ణ ఆమె నాసి, ‘ఏమమ్మా, మా పిల్లాడు మారిపోలేదుగదా!’ అని అడుగుదానునుంది. అనుకోడమేగాని అడగలేదు. కొందరు కొన్ని సమయం చేద్దామనుకోడమేగాని చెయ్యలేరు. అలాంటిదే అన్నపూర్ణాను. అడిగితే ఆ నర్సు ఏమనుకుంటుందో? ‘నీకేమైనా మతిగాని పోయిందా? మేం అంత వాళ్ళు తెలివకుండా మనులుకున్నామా?’ అని ఝాడించి

నదినిపెడుతుంది. తక్కిన బానిసలంతా సకపకా నవ్వుతారు తన్ను చూసి ! ఆమెకు నోరు పెరిగిందికాదు.

తనకు మరేదీ అవకల ఆ తల్లి ఎవరోగాని ఆమెకుకూడా ఈ ఆనాడు మానం తగలవలసిందేగా ? ఆవిడ ధైర్యంచేసి అడిగెయ్యకూడదూ నోనీ ! అప్పుడు, 'ఇదుగో పీడేమా చూసుకోండి' అని చెప్పి ఇచ్చేసి తన పిల్లణ్ణి తెచ్చుకోవచ్చు. అలా జరిగితే ఎంత బాగుండిపోను ! 'నా పెద్దగాని ఆనాడు ఎందుకు జరుగుతుంది ?' ఆ తల్లికికూడా అనుమానం తగిలినా, ఆమె గెప్ చిప్ గా ఊరుకుంటుందిగాని బయటపెట్టదు ! ఏమంటే ఈ నల్లటివాడికి బదులు దబ్బపండులాంటి పిల్లవాడు దొరుకుతే ఏ తల్లి వద్దంటుంది ?

పాపం ఆమె ఆ చంటివానికేసి ఓమాటూ ఎడవానికేసి ఓమాటూ చూస్తూ నీళ్లు నమిలి బాధపడింది. సాయంత్రం నాలుగు కొట్టవంతోనే చూచిపోదానికని వచ్చేవాళ్లకోసం ఆస్పత్రి తలుపులు బారుపెట్టారు. అందరితోవాట రఘుపతిగారుకూడా వచ్చి భార్యని పలకరించారు. ఆమె అతనితో తన అనుమానాన్ని చెప్పింది. ఆయన నవ్వేశాడు. 'నీకు ఆస్పత్రి అంటే ఇద్దంలేకపోవటమే ఈ అనుమానానికంతకీ 'కారణం' అనేశాడు. అన్నపూర్ణకి ఆస్పత్రి అంటే ఎంత అఇష్టమో, రఘుపతికి అంత ఇష్టం అక్కడ అంతా ఒక 'సిప్టం' ప్రకారం జరుగుతుందనీ, అందరూ 'కరెక్టు'గా ఉంటారనీ, ఆయన నమ్మకం. అందుచేత అన్నపూర్ణ తన అనుమానానికి హేతువులు చూపుతోన్నా ఆయన కళ్ళు చూశాయికాదు చెవులు విన్నాయి కాదు. ఇంగ్లీషులో 'ఫూలిష్, నాన్ సెన్సు !' అని నవ్వేశాడు.

అన్నపూర్ణని ఆస్పత్రినుంచి విదోహోజున వెళ్ళిపోవచ్చునన్నారు. వెళ్ళటం అంటే ఆమెకు చాలివిముక్తిగానే తోచింది. కాని గట్టువదలి తాను ముచ్చన్న బండి ఆస్పత్రికి దూరమాతూన్నకొద్దీ సొంత బిడ్డణ్ణి వదిలేసి పోతూన్నట్టూ, వాడి స్థానే ఎవణ్ణో తెచ్చుకుంటూన్నట్టూ అనిపించింది.

బారసాల జరిగింది. నామకరణ సమయంలో 'ఎవరోపేరు ?' అన్న మీ మాంసవచ్చినప్పుడు 'ఎవరో కళ్ళన్న అని పెట్టండి ! ఏ పేరైతే ?' అంటామె. రఘుపతి నిర్ధారణచేసి, బియ్యంమీద 'సూర్యప్రకాశం' అని రాశాడు. "ఈ నల్ల నేరేడు పండుని సూర్యప్రకాశ మనటమేమిటి ?" అని నవ్వుకుంది అన్నపూర్ణ.

వాడు నల్లనేకడుపంచేనా, ఆమె వడిలో ఉన్నప్పుడల్లా ఆమెకు పాలు చేపొస్తూనే ఉండేవి. ఆమె తేలిక అనుభూతి మున్నా, ఆమె పాలివ్వటం మానలేదు; పెంచుకోనూలేదు. పుట్టినకోడలా చేసింది; భోగిపళ్ళూ పోసింది. అల్లగచేసి ప్రాణం విసిగించుకున్నాడు కొట్టనూ కొట్టింది. కాని చిత్రమేమిటంటే, కొట్టికొట్టి వాడామె డొక్కలూచేసి ఏద్యేవాడు కాని దూరంగా పోయేవాడు కాదు. వాడు ఏడుస్తాంటే ఆమెకు జాలి వేసేది; ఎక్కువగా జాలివేసేకూడాదు! ఆ జాలికి కారణం ఆ అనుభూతి నేమే. సొంత పిల్లవాణ్ణి కొట్టినా అంత తిష్టలేదు. నిన్ను పారిపాటునల్ల సొంతతల్లిని పోగొట్టుకొని తనవద్దనేన నిర్భాగ్యుడేవితే, వాణ్ణి తను కొట్టి వచ్చా? క్రమంగా ఆమెకు ఈ రకం సానుభూతి ఎక్కడై, 'వీడికి నావల్ల ఎట్టి అవచారం జరిగకూడదు.' అనే నిశ్చయానికి ఆమె వచ్చింది. తన పిల్ల వాడు ఏ తల్లివద్దనున్నాడో? వాణ్ణి ఆమె ఎలా పెంచుతోందో, కొడు తోందో, ఏమిటో?...ఇలాంటి ఊహవచ్చి, 'ఏమైనా వీణ్ణి నేను న్యాయంగా పెంచాలి!' అనుకుంది. తల్లికన్నా ఎక్కువగా పెంచింది!

సూర్యప్రకాశం 'అన్న'లకన్నా ఛాయ తక్కువే కాని ఎక్కువ బుద్ధిమంతుడన్న సేయ తెచ్చుకున్నాడు. అవివ అన్నమానే అది' ఇక్కడ సరుకుతీసి అక్కడ పెట్టటంలే ఆ తక్కిన నలుగురూ పెట్టేవారు కాదుట. చాడలాకాదు. అమ్మకూడా వుండి పనివేళ అదీ ఇదీ అందిస్తూ ఆవస్థల ఆసరాలేదన్న లోపం కనిపించకుండా చేసేవాడు. అవివ ఏంచేసినా, మొగుడూ ఆయన ముక్కు తీరేవచ్చిన ఆ నలుగురు బిడ్డలూ వంకరెంచుకూ గాని తినేవారుగాదు. ముక్కు కోణాలూ కాస్త పెద్దవే ఐనా, శరీర చాచ్చయ కొంచెం నలుసే ఐనా, ప్రకాశగారు చుట్టుకు అమ్మచేసినదల్లా మెచ్చుకుని తింటూండేవాడు. వాడు, 'అమ్మా, బాగుండే మిఠాయి!' అంటే, అవిడక మరీకాస్త పెట్టబుడేసేది.

ఒకనాడు అన్నపూర్ణకి మొగుడినో సేచి రచ్చింది. గుంపతికి ముక్కుకొననే ఉండేది కోపం. పిల్లలతల్లి అన్న ఆలోచన లేకుండా అమ్మ పుడారే ఆ ఇల్లాలువైన చెయ్యికూడా చేసుకున్నాడు. అవివ కోపం తోనూ దుఃఖంతోనూ వెళ్లి పడుకుంది. నండ్ సిద్ధంగా ఉన్నవి మాటాడకుండా నండ్డునుకుంటిని ఆయన ఆఫీసుకి, పెద్దకొడుకు కాలేజీకి తక్కిన

ముగ్గురూ బిల్లోకి చూపోయారు. ప్రకాశిగాడికికూడా ఇంత పప్పు అన్నం కలిపి కంచులో వేసిపోయారుగాని, అది అలాగే ఉండిపోయింది. పుచ్చ కాాయలూ ఎప్పుడూ కబుర్లు చెప్పుతూ అమ్మపెంట తిరగటం వాడికి అలవాటు. ఆమె వెళ్లి పడుకోడంతో వాడికాళ్ళకి నోటికి బందాలుపడి వాడి కేం తోచిందికాదు. బిక్కి మొహం వేసుకుని చాలాసేపు ఒకుమూల కూచున్నాడు. ఇంక ఉండబట్టలేక మెల్లిగా తల్లి మంచందగ్గరకి వెళ్ళాడు. అప్పటి కానిడకి నిద్రపట్టివట్టుంది. కళ్ళుమూసింది. వాడు ఆమె పక్కలో పడుకునేసరికి మెలకువ వచ్చింది.

“బువ్వ తిన్నావుట్రా?”

“లేదు”

“ఏం?”

“నాన్న మంచివాలుకాదే. నిన్ను కొత్తాలు”

“బువ్వ తిను వెళ్ళు”

“వాడే. నిన్ను నాన్న కొత్తాలు” అని వాడు పెక్కిపెక్కి యేడవటం మొదలెట్టాడు. ఆమె లేచి బుజ్జగించింది. కంచం దగ్గరకి తీసుకెళ్లి ముద్ద నోటికందిచ్చింది. వాడు నోరు తెరవలేదు. ‘తినవేరా’ అంటే ‘నువ్వుకూలా తినవే ఆమ్మా!’ అన్నాడు. ఆమె కళ్ళెమ్మట నీళ్లు బొటబొట రాలాయి. ఐదేళ్లు నిండామో లేదో ఆ హింసవాడికి తనంటే ఎంతప్రేమో అనిపించి దామెకు చచ్చి స్వగౌనపున్న తల్లి జ్ఞాపకంవచ్చి, ‘మా అమ్మే ఏడి నోట ఈమాట అనిపించింది!’ అనుకుందామె.

మరుసటి సంవత్సరం రఘుపతి. పెద్దకొడుకు కామేశ్వరావుకి ‘మంచి’ సంబంధం వచ్చిందని సంబరపడి మెల్లి చేసేశాడు. రఘుపతికి పిల్లలు కప్ప వేరే ఆస్తి ఏమీలేదు. కామేశ్వరావు చదువుదాసే అవతలవాళ్లు కట్టుంకూడా ఇచ్చిచేశారు. కట్టుంకొంచి సగంతీసి కోడలికి నగలు చేయించాడు రఘుపతి. మిగతా సకం, సదస్యానికనీ, పల్లకి భజంత్రీలకనీ, గృహప్రవేశానికనీ ఖర్చైపోయింది. అప్పు చెయ్యనక్కలేకుండా చక్కని చుక్కలాంటి కోడలు చూచుచున్నదని సంబర పడ్డారు దంపతులిద్దరూను.

కాని కోడలువచ్చిన కొద్దికాలంలోనే రసరసలు బయల్పెరాయి. కామేశ్వరావుకి ఊళ్లోనే ఉద్యోగమైంది. అతడు తెచ్చిన జీతం ఇంట్లో

ఇచ్చెయ్యటం ఆ సిట్టికి అంతగా నచ్చలేదు. పెద్దకొడుకు అందివస్తే తర్వాత వాళ్ళ బడి జీతాలను ఇబ్బంది పడుక్కొన్నారననుకున్నాడు రఘుపతి. రెండు నేల కట్టుని ఏ గంగనూ కలిపించన్న ఆంధ్ర ప్రాంతానికి అతనిని పంపించింది. క్రమంగా కామేశ్వరరావుకూడా వాళ్ళపక్షాన నడిపించింది రఘుపతికి. ఒకనాడు ఆయన తొందరపడి, మాటలన్నాడు కొడుకుని. సరిగ్గా ఆయన పోలికగా ఆ కొడుకులూను. ఆయన ముక్కు, ఆ ముక్కుపం వాళ్ళకీ ఉంది. 'ఇప్పుడే పోతా నీ కొంపగోంచి!' అంటూ కామేశ్వరరావు, పెళ్ళానీ ఆవిడ సారే సామానీని బ్రతుకు పెట్టేసి బండిలో కెక్కించి వేరు వెళ్ళాడు.

రెండో కొడుకు మధునూదనం కామేశ్వరరావు కంటే ఎక్కువతేలి విగా ప్రవర్తించాడు. 'నేను కట్నం పుచ్చుకోను' అన్నాడు. కాని తాను పుచ్చుకోదలచినదంతా పిల్లకేరి భూమి రూపంలో రాయించుకున్నాడు. ఊళ్లో ఏనో నాకరీవస్తే అనినాంచిదికాదని చెప్పి బతుకు ఊరికిగోరుాడు రిభన లేకుండా వేరు కావరం పెట్టుకోగలిగి నాలుగుగార్లు పొకెయ్యగలిగేడు. రఘుపతి రెండుమూడుసార్లు తమ్ముళ్ళ జీతాలమాట ఎప్పుడో నాలుగో రాకాడు. కాని మధునూదనం, 'ఈపూళ్లో అన్నీ ప్రియం. నాకు వంట్లో ఆగోగ్యంగా వేరు మందులకే బోలెడు అప్పుచేయవలసి వచ్చింది' అన్న ధోరణిలో జనాబులుగాసి, 'ఇది వట్టిగొడ్డు. లాభంలేదు' అనే అభిప్రాయానికి తండ్రిని తీసుకొచ్చాడు.

మధునూదనం పెళ్లికి రఘుపతి అప్పుచెయ్యగలసాచ్చింది. ఆ అప్పు ఎప్పటికీ తీరక ఆయన చిక్కపడ్డాడు. మూడోకొడుకు నరిసింహమూర్తి పెళ్లికి ఆయన జాగ్రత్త పడ్డాడు. "మాకు కట్నంలేదు, కానుకలూ లేదు. ఉభయపుర్వలూ మీరే పెట్టుకోని, పెళ్లి చెయ్యండి మీ పిల్లికి మీ యిష్టం వచ్చిన సగలు మీరే పెట్టుకోండి" అన్నాడు. అలాగే జరిగింది నివాహం. పెళ్లివన యేడే సరసింహమూర్తి ఇంటరు ప్యాసర్యాడు. "నేను నీకు డి. ఏ. డాక్టర్ చెప్పించలేను" అని కొట్లు చాచాడు రఘుపతి. విద్యార్థులగాని కా సంగతి తెలిసి "అర్థాంతంగా మనిపించేస్తే ఎలాగ?" అని వాళ్లే, అల్లుడి బి. ఏ. డాక్టర్ అని ప్రానుకున్నారు. అది పూర్తిఅయ్యాక అతగాడికి

ఉద్యోగం కూడా వాళ్ళే చూసి ఇచ్చేరు. డబ్బులతో సమని నరసింహమూర్తికి జాబురానులని ధర్మపతికి అప్పాడప్పడు అనిపించేది గాని, “ఏముహంపెట్టి అడగటం?” అని, కొనశి కలం జేబులో పెట్టేసేవాడు.

వీళ్ళద్రం సిపుసారం, ప్రతి శిగడు ధర్మఫారం చదువుతుండగా రఘుపతి అవతారిం గుంచాడు. అప్పు ఆసుల అంతులు చూసుకుంటే, మధుసూదనం క్లబ్బాపతు బుడకేషం ఇంటి తనఖామీద ఇంకా మూడు వందలుదాకా ఉన్నదనీ, భీమాబాచు సొమ్ము వెయ్యిరూపాయల పైచిల్లర రాబోతోందనీ తెలిసి అవి ఏకా పంచుకోవడమని పైకిపోయిన ముగ్గురు కొడుకులూ ఆలోచిస్తోంటే గమనించిన అన్నపూర్ణ నిష్కరపోయింది. ఆవిడ దుఖం దిగమింగుకుని, “నామాట అటుంచి, ఇంకా మీకు ఇద్దరు తమ్ముళ్ళూ, వాళ్ళ చదువులూ, కార్యాలూ కథలూ ఉన్నాగానీ మాట మిగిలిపోకండి” అంది. వాళ్ళు ఏమనుకున్నానో, మరి మాటాడక చూపోయారు. భీమా సొమ్ములోంచి ఆమె బుడకేషం తీర్చవేసింది ఆయేడు. ప్రకాశం ధర్మ ఫారం తప్పిపోయాడు వాడు అన్నంత తెలివైనవాడుకాదు చదువులో. ప్యాపకి అధ్యయనంశీలంకా శ్రమపడి మార్కులు గట్టింపుకునేవాడు కాని ఆయేడు మృతకచ్చిన కష్టం వాడిమనస్సు కలిపివేసింది. పుస్తకం పట్టలేక పోయేవాడు. పట్టినా బుక్లలోకి ఏమీ ఎక్కేదికాదు.

మళ్ళీయేడు వాడు ధర్మఫారం, వీగబద్రుడు స్కూలుపైనలూ ప్యాప యారు. దానితో భీమాసొమ్ము చెల్లు అయింది. అన్నపూర్ణమ్మ, “ముందు మాటేమిటి?” అని నాకరీలలోఉన్న కొడుకులు ముగ్గురికీ కార్డులు రాయించింది. “ఏవళ్ళు సంసారాలు వాళ్ళకే ఉన్నా”యన్నారు ఆ పసిడివన్నెల ముసిజిపల్లు ముగ్గురూను. ఆవిడ ఒక్కగది కేటాయించుకొని ఇల్లంతా అద్దె కిచ్చింది. ఆ అద్దెతో భోజనమే గడవనప్పడు చదువు లెలాసాగుతాయి?

ఐతే, మనదేశంలో పెళ్లిళ్లు మాత్రం అడ్డవుకదా. భద్రానిక్కడా సంబంధం వచ్చింది. ఆయనెవరో విల్లు గుమాస్తాట. ఒకరే మాతృకుట. భద్రాన్ని ఇల్లరికానికి తీసుకుపోయి, విల్లు లెక్కలలో తరిగి దిచ్చాడు. ఈవిధంగా ఆ నాలుగు బంగారువన్నె పిచికలూ నలుదిక్కులకూ ఎగిరి పోయి, ఆ ఇంటి అన్నపూర్ణ, ఆ నల్లనేరేడుపండ్లూ విగిలారు.

ఒకనాడు పక్కింటావిడ వచ్చి కూచుని, అన్నపూర్ణతో, ఇంక మీ ప్రకాశానికేమిటా పెళ్లి అయితే, నీ కట్టెలన్నీ గట్టెక్కినట్లే” అంది.

ఆమె వెళ్ళిక ప్రకాశం తల్లితో, “అమ్మా, నాకు మాత్రం పెళ్లి చెయ్యకు సుమా” అన్నాడు.

“ఏమిరా?” అంది ఆమె నివ్వెరపోతూ.

“వదెనగాచ్చి అన్నయ్యల్ని వేరుచేసేశారు. అన్నయ్యలాచ్చి నిన్ను పలకరించటమైనా లేదు” అన్నాడు వాడు.

“మన బంగారం మంచిదైతే కంఠాలి నవటం దేనికిరా బాబూ? ఇంతకీ నీ పెళ్ళాం నన్ను సగ్గానే చూస్తుండేమా” అన్నదామె.

“ఏమో, చూడకపోతే అప్పుడేమిటి చెయ్యటం? చేతులు కాలేక ఆకులు పట్టుకుని యేంలాభం?” అన్నాడు.

ఆ ఊళ్లోనే వీధిబడి నెట్టుకున్న శిష్టుకరణం ప్రకాశాన్ని అసిప్టెంటుగా వేసుకున్నాడు. నెళ్ళకి ముప్పైరూపాయల జీతం.

“స్థిరపడ్డావు గనక ఇంక పెళ్లిచేసుకోరా” అంది అన్నపూర్ణ.

“ఏం స్థిరపడం? ఇల్లు పంచుకుంటామని అన్నయ్యలు వస్తారెంక. అప్పుడు మన ఇద్దరికీ ఈ ముప్పై రూపాయలే ఆధారం” అంటూ బిల్లోకి వెళ్లిపోయాడు ప్రకాశం.

ఆరోజున ఇంట్లో కాపరం ఉన్నవాళ్లంతా సినిమాని పోయి, ఆమె ఒక్కతే కూచుండిపోయింది. పద్దెనిదేళ్ళక్రితం ఆమె అస్పత్రిలో పోసుకున్న పురిటిమంట బ్లాపకం వచ్చిందామెకు. ఆనాడు తను ఏమనుకుంది? ‘అత్తల్లి ఎవరో పిల్లవాడు మరిపోయాడని తెలిసికూడా అందమైనవాడని మోజుపడి గప్ చిప్ గా ఊరుకుంది! నాకు అపచారం చేసేసిగి!’ అని, ఆ మాటలే ఇప్పుడు జ్ఞప్తికొచ్చి, ‘ఆ ఇల్లాలికి నేనే అపచారం చేశాను! ప్రకాశం అందగాడు కాకపోయినా శూద్రయశౌందర్యం ఉన్నవాడు. తల్లిముప్పు తీర్చగలవాడు. ఇలాంటివాణ్ణి నేను దక్కించుకుని, నా ఎర్రతేలు నొకళ్ళి ఆమెకు అప్పగించాను! ఆమెకు ఇంక వేరే సంతానం లేదేమో...!

వాడామెను ఏం తిప్పలు నెడుతున్నాలో! అని అవిడ హృదయంగా
 మనోక్కు ఊహించుకూడా బయటేరింది. తక్కిన మనుషులకు చెప్పించినచ
 చదువుకూడా చెప్పించలేకపోయాను విడికి! ఆ తల్లి శ్రీమంతుడాలైఉండి,
 వీడామెవద్దనే పెరిగిఉంటే. ఈ కానుకవ్వం వేసాను! ఇల్లికీ గుక్కి
 నేనే అపచారం చేశాను...! ఈ ఆవేదన అన్నపూర్ణని సదాకా బాధి
 స్తూనే ఉండిపోయింది.

కథాసాగరం

5

పన్యా అ రంగ నాధ రావు
 ..... కథలు .....

